

**NUOREN ELÄMÄNHALLINTA JA OHJAUS OPINTOJEN
NIVELVAIHEESSA
- oppilaiden kokemuksia ova-koulutuksesta**

Tuija Tuuri
Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Kevät 2008
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden laitos

TAMPEREEN YLIOPISTO

Kasvatustieteiden laitos

TUIJA TUURI:

Nuoren elämänhallinta ja ohjaus opintojen
nivelvaiheessa – oppilaiden kokemuksia ova-
koulutuksesta

Pro gradu –tutkielma, 74 s., 6 liitesivua

Kasvatustiede

Helmikuu 2008

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää nuorten ammatinvalintaan ja kouluttautumiseen vaikuttavia tekijöitä perusopetuksen jälkeisessä siirtymävaiheessa. Nuorille aiheutuvia haasteita perusasteen ja toisen asteen koulutuksen välisessä nivelvaiheessa on tutkittu ja tarve erilaisten tukitoimien lisäämiseen on edelleen olemassa. Tässä tutkimuksessa nuorten tulevaisuuden suunnitelmiin vaikuttavista tekijöistä tarkastellaan elämänhallintaa ja ohjausta, joiden merkitys yhä enemmän korostuu nykyisissä koulutus- ja työelämän vaatimuksissa. Lisäksi tutkimustehtävänä on tutkia nuorten kokemuksia Lahdessa toimivasta Koulutuskeskus Salpauksen ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavasta ja valmistavasta koulutuksesta. Siinä huomio kiinnittyy erityisesti nuorten kokemuksiin saamastaan ohjauksesta ja elämänhallinnan tuesta. Koulutus kestää yhden lukuvuoden ja siitä käytetään tutkimuksessa ova-lyhennettä, joka oli koulutuskokeiluna toteutettavan koulutuksen virallinen lyhenne.

Tutkimuskohteena ovat ovalla opiskelevat 16-18 –vuotiaat nuoret, joilla ei vielä ole selkiintynyttä käsitystä ammatinvalinnastaan tai joilla ei ole riittäviä valmiuksia ammatilliseen koulutukseen hakeutumiseen tai opinnoissa suoriutumiseen. Oppilaista suurimmalla osalla arvosanat peruskoulusta ovat vaatimattomia ja heitä on kuvattu alisuoriutujiksi, joiden opiskelumotivaatio on alhainen. Opiskelijoita syksyllä 2006 alkaneessa koulutuskokeilussa oli 38.

Tutkimusongelmaa lähestyttiin sekä kvantitatiivisella että kvalitatiivisella menetelmällä. Ovalla opiskelevista nuorista 33 vastasi kyselyyn, josta saatua aineistoa käsiteltiin sekä tilastollisesti että laadullisesti. Tilastollisena tuloksena saatiin prosenttilukuja. Kyselytutkimuksen jälkeen, lukuvuoden loppupuolella, viidelle nuorelle tehtiin teemahaastattelut, joista saatu aineisto litteroitiin ja sisällönanalyysejä apuna käyttäen teemoiteltiin tutkimuskysymyksiä vastaaviin aihepiireihin. Haastattelujen tarkoituksena oli päästä syvemmälle tasolle nuorten kokemusten tutkimisessa, kun taas kysely antoi yleisellä tasolla tietoa koko kohderyhmästä. Kysely- ja haastattelututkimusten lisäksi aineistoa kerättiin koulutuksen järjestäjältä saatujen asiakirjojen avulla. Ne sisälsivät taustatietoa ova-koulutukseen valituista nuorista ja heidän opiskelupaikoistaan ova-koulutuksen jälkeen.

Tutkimuksen tuloksena voidaan todeta, että ovalla opiskelevien nuorten elämänhallinta on nivelvaiheessa eräänlaisessa käymistilassa. Tätä kuvasi nuorten näkemys itsestään elämäänsä vaikuttavina henkilöinä, joiden koulutussuunnitelmat olivat ovan aikana selkiytyneet. Saman aikaisesti nuoret kokivat tarvitsevänsä tukea ja ohjausta tavoitteidensa toteutumiseen. Nuorten suhtautuminen uusien asioiden

oppimiseen ja uusien kokemusten hankkimiseen oli kyselyn vastauksissa useimmiten kielteistä. Toisaalta ovalta saatu yksilöllinen ohjaus koulutuspaikan etsimisessä auttoi nuoria pääsemään valitsemaansa koulutukseen. Haastattelut antoivat kyselyä enemmän tietoa nuorten tukeen ja ohjaukseen liittyvistä tarpeista sekä heidän elämänhallinnastaan. Opiskelumotivaationsa ja vastuullisuutensa nuoret näkivät lisääntyneen ovan aikana. Tähän vaikuttivat muun muassa onnistumiset peruskoulun päättötodistuksen arvosanojen korottamisessa. Nuoret näkivät elämäänsä vaikuttavista aikuisista erityisesti oman äitinsä ja opettajat tärkeinä tukijoina. Syrjäytyminen ei varsinaisesti näkynyt kohderyhmässä. Päinvastaisesta kehityksestä kertoo se, että heti peruskoulun jälkeen kyselyyn vastanneista 24 %:lla ei ollut minkäänlaisia koulutussuunnitelmia, mutta kyselyn tekohetkellä peräti 91 % ilmoitti ammatillisen koulutuksen tavoitteekseen. He osasivat myös nimetä yhden tai kaksi mieluisinta ammattialaa. Ovalla opiskelleista 84 % jatkoi syksyllä 2007 opintojaan ammatillisissa oppilaitoksissa. Tämä viittaa siihen, että ohjaava koulutus on tärkeää nuorten koulutuspolkujen jatkumisen kannalta.

ASIASANAT: ammatinvalinta, elämänhallinta, koulutusvalinta, koulutuskokemukset, ohjaus, opintojen nivelvaihe

Sisälllys

1	Johdanto	6
2	Nivelvaiheen haasteet	7
2.1	Opintojen keskeytyminen ja syrjäytyminen	8
2.2	Ohjaus opintoihin, ammattiin ja elämänhallintaan	10
3	Elämänhallintataidot	13
3.1	Elämänhallintakäsitteen taustaa.....	14
3.2	Sisäinen ja ulkoinen elämänhallinta	16
3.3	Elämänhallintaan liittyviä konstruktioita	18
4	Ohjaava koulutus elämänhallinnan tukena	21
4.1	Omaura- ja työpajatoiminta vaihtoehtoisina koulutusmalleina.....	24
4.2	Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus (ova)	27
4.2.1	Koulutuskeskus Salpauksen siirtävävaiheen suunnitelma perusopetuksesta toiselle asteelle	28
4.2.2	Opiskelu- ja elämäntaitojen hallinta opintojen tavoitteissa.....	30
5	Tutkimusongelmat ja -tehtävä.....	32
6	Tutkimuksen toteutus.....	33
6.1	Kyselylomake ja teemahaastattelu tutkimusmenetelminä	33
6.2	Nuori tutkimuksen kohteena	35
6.3	Kyselyn ja haastattelujen toteuttaminen	37
6.4	Aineistojen analysointi.....	38
7	Elämänhallinta ja ohjaus ova-koulutuksessa opiskelevien nuorten kontekstissa.....	41
7.1	Nuorten ohjautuminen ova-koulutukseen ja odotukset koulutukselta.....	42
7.2	Kyselyn antama kuva kohderyhmästä	43
7.2.1	Elämänhallinta ja koulutusvalinnat.....	44
7.2.2	Nuorten kokemukset saamastaan ohjauksesta	48
7.3	”Opiskelussa ja elämässä tarvitaan monenlaisia taitoja” - viiden nuoren näkemys haastattelujen perusteella.....	50
7.3.1	Tuen ja ohjauksen tarve.....	51
7.3.2	”Tärkeysjärjestyksessä ekana on opiskelupaikka”.....	53
7.3.3	”Kyl mä aina tuun pärjäämään”	54
7.3.4	Elämänhallinta ”hakusessa”	56
7.3.5	Tulevaisuuden toiveet ja jatkosuunnitelmat	58
7.4	Ohjauksen toteutuminen.....	60
7.5	Nuorten opintopolkujen jatkuminen ova-koulutuksen jälkeen	60

8	Johtopäätökset ja pohdintaa	61
8.1	Tutkimuksen luotettavuudesta.....	62
8.2	Elämänhallinta ja koulutusvalinnat.....	63
8.3	Syrjäytyneisyys ovan oppilaiden keskuudessa.....	66
8.4	Ohjauksen toteutuminen.....	68
8.5	Mitä nuorille jäi reppuun ovalta?.....	70
	Lähteet	72

Liitteet

1 Johdanto

Peruskoulun päätyminen on nuorelle eräänlainen välietappi matkalla kohti aikuisuutta. Tuolloin nuorella on edessään vielä monenlaisia valinnan paikkoja, joiden avulla hän rakentaa tulevaisuuden suunnitelmiaan. Koulutusvalinnassaan yhdeksännen luokan jälkeen nuori useimmiten päätyy lukioratkaisuun, mutta myös ammatilliset opinnot kiinnostavat. Vuosittain noin kolmannes peruskoulun päättäneistä jatkaa toisen asteen ammatillisissa opinnoissa, minkä lisäksi muutama prosentti hakeutuu joko peruskoulun kymppiluokalle tai kansanopistoihin (Pirttiniemi 2005, 36). Kokonaan koulutuksen ulkopuolelle jää noin 10 prosenttia peruskoulun päästötodistuksen saaneista, kun otetaan huomioon syksyllä koulutuksensa keskeyttäneet (mts).

Opintojen keskeytymistä ennaltaehkäiseviä toimintamalleja on 2000-luvulla runsaasti kokeiltu ja kehitetty, ja tulokset ovat olleet myönteisiä. Yksi uusi kokeilu on Lahdessa Koulutuskeskus Salpauksessa aloitettu ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus (ova), joka on Opetushallituksen hyväksymä kokeiluohjelma vuosille 2006-2009. Koulutus tunnetaan myös nimellä ammattistartti. Pro gradussani käytän kuitenkin ova-lyhennettä, joka oli käytössä koulutuksen alkaessa syksyllä 2006. Koulutus sisältää muun muassa työelämään, ammatteihin ja koulutukseen perehtymistä, arvosanojen korottamista sekä opiskelu- ja elämänhallintataitojen vahvistamista. Kyse ei ole erityisopetuksesta, vaan hakea voivat kaikki peruskoulun päättäneet sekä ammatillisen koulutuksen tai lukion keskeyttäneet. Valinta lukuvuoden kestävään koulutukseen suoritetaan haastattelujen perusteella. (Koulutuskeskus Salpaus 2006.)

Kiinnostukseni kohdistuu ammatillisiin opintoihin tähtäävien nuorten kohtaamiin haasteisiin siirtymävaiheessa, jota myös nivelvaiheeksi kutsutaan. Yhtenä haasteena näen nuorten valmiuden tehdä pitkälle tähtääviä suunnitelmia ammatinvalinnan suhteen. Toisaalta mietin, mikä mahtaa ylipäättään olla koulutuksen merkitys nuorille mielekkään elämän rakentamisessa. Mahdollisuuksia erilaisten polkujen kulkemiseen on varmasti olemassa. Erityisesti minua kiinnostavat nuorten tulevaisuuden suunnitelmiin ja ammatinvalintaan vaikuttavista tekijöistä elämänhallinta ja ohjaus,

joiden merkitys yhä enemmän korostuu nykyisissä työ- ja koulutuselämän muutoksissa. Koulujen opetussuunnitelmissa näkyy lisääntynyt panostus yksilöllisiin opinto-ohjelmiin ja muihin syrjäytymistä ehkäiseviin toimintatapoihin. Mielestäni tärkeätä onkin opintojen nivelvaiheessa panostaa entistä enemmän ohjaukseen, neuvontaan ja saattaen vaihtoon.

Pro gradu –tutkielmassani tutkimuskohteena ovat ovalla opiskelevat nuoret, joilla ei vielä ole selkiintynyttä käsitystä ammatinvalinnastaan tai joilla ei ole riittäviä valmiuksia ammatilliseen koulutukseen hakeutumiseen tai opinnoissa suoriutumiseen. Aineiston hankintamenetelminä käytän kyselylomaketta ja teemahaastattelua, minkä lisäksi saan oppilaitokselta käyttööni joitakin tietoja oppilaista. Kyselylomakkeella kerään tietoa oppilaiden lähtökohdista ja tulevaisuuden suunnitelmista sekä heidän kokemuksistaan omasta elämäntilanteestaan ja meneillään olevasta koulutuksesta. Teemahaastattelussa pyrin syventämään kyselylomakkeen pohjalta saamaani tietoa siten, että oppilaiden kokemukset välittyvät mahdollisimman aitoina ja alkuperäisinä.

2 Nivelvaiheen haasteet

Peruskoulun ja toisen asteen koulutuksen välisestä nivelvaiheen problematiikasta on viime vuosina keskusteltu runsaasti. Nivelvaihe voidaan nähdä nuoren elämässä eräänlaisena virstanpylväänä, jolloin nuorelta odotetaan kykyä päättää ammatinvalinnastaan tai vähintään jonkin asteisesta suuntautumisesta ammattiurallaan. Paineita kouluttautumiseen tulee esimerkiksi valtion taholta, sillä lain mukaan alle 25-vuotiaat eivät saa työmarkkinatukea ilman ammattitutkintoa tai osallistumista työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin (Kela 2006; Vehviläinen 1999, 16). Nuoret eivät kuitenkaan läheskään aina tiedä lukion tai varsinkaan peruskoulun jälkeen, mitä haluaisivat ”isona” tehdä. Seurauksena voi olla, että nuoret vaihtavat useasti koulutuspaikkaa tai keskeyttävät kokonaan opintonsa.

Nuorten koulutuspolkuja ja opintojen keskeyttämistä ehkäiseviä toimintamalleja tutkineen Jukka Vehviläisen (2002) mukaan nuoret valitsevat elämäntapoja sen

sijaan, että tekisivät ammatinvalintoja. He miettivät, millaista elämää haluaisivat elää, ja liittävät siihen sopivan ammatin. Vehviläinen puhuu hukkakoulutuksesta ja nuorten haahuilusta, jolla hän kuvaa nuorten tapaa tehdä ammatinvalintoja heidän ollessaan ammattikoulutuksessa. Tämä kuluttaa sekä yksilön että yhteiskunnan resursseja. Oikeiden ammatinvalintojen tekemiseen nuoret tarvitsevat monenlaista tukea jo ennen koulutukseen hakeutumista. Niittymäen (2005) tekemän selvityksen mukaan perusopetuksen ja toisen asteen välinen nivelvaihe tulisikin nähdä pidempänä siirtymävaiheena, jossa nuorella on aikaa vähitellen selkiinnyttää suuntautumistaan. Tärkeänä selvityksessä nähdään sellaisten menetelmien lisääminen, joiden avulla oppilaat perusopetuksessa voisivat hankkia yhteisöllisyyden, osallisuuden ja tiedonhankinnan taitoja sekä kokemukseen perustuvaa tietoa ammasteista, koulutuksesta ja työelämästä valintojensa tueksi. Ohjausprosessin tulisi jatkua nivelvaiheen jälkeen siten, että myös opintojen alkuvaiheen tukemiseen opintopolun uudessa vaiheessa kiinnitetään erityistä huomiota.

Koulun puolelta pyritään tukemaan nuorten kouluttautumisen jatkumista peruskoulun jälkeisessä nivelvaiheessa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältävät opetuksen kehittämisen lähtökohdat. Opetuksellisia ja oppilashuollollisia keinoja yksilöllisen oppimisen tukena ovat kodin ja koulun välinen yhteistyö, oppimissuunnitelmat, ohjauksen järjestäminen ja nivelvaiheyhteistyö. Nivelvaiheen yhteistyötä tehdään nykyisin lähes kaikissa peruskouluissa. Tällä tarkoitetaan eri oppilaitosmuotojen, kuten peruskoulun ja ammatillisen oppilaitoksen välistä yhteistyötä sekä oppilaiden kanssa käytettyjä toiminnan muotoja. Yhteistyö oppilaiden kanssa sisältää yleensä tutustumiskäyntejä ammatillisiin oppilaitoksiin ja lukioihin, minkä lisäksi jonkin verran annetaan henkilökohtaista opintojen suunnittelun ohjausta sekä laaditaan jatko-opintosuunnitelmia. Lisäksi on mahdollista saada erityistä tukea erityisopetuksen ja henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) avulla. (Saulio 2005, 22-31.)

2.1 Opintojen keskeytyminen ja syrjäytyminen

Miksi kantaa huolta marginaalisesta ryhmästä nuoria, kun suurella osalla opinnot etenevät ilman erityisiä ongelmia? Tutkimustulosten ja tilastotietojen kertomana

koulutusjärjestelmästä siirtyy pois vuosittain noin 14 000 opiskelijaa joko jäämällä ilman jatkokoulutuspaikkaa tai keskeyttämällä ammatilliset opinnot (Koulutuskeskus Salpaus 2006). Keskeisiä syitä opintojen keskeytymiseen ovat mm. motivaatio-ongelmat, siirtyminen toisiin opintoihin sekä erilaiset pärjäämisen ongelmat. Ongelmia oli usein havaittavissa jo peruskoulussa, mikä osaltaan on lisännyt tarvetta nivelvaiheen tukitoimien kehittämiseen. (Mehtäläinen 2001, 136; Pirttiniemi 2005, 33.)

Koulutuksesta syrjäytyminen on laaja-alainen ilmiö, joka valitettavan usein johtaa syrjäytymiseen myös muilta elämänalueilta. Nuoren näkökulmasta opintojen keskeytyminen ei suinkaan aina ole ongelmallinen asia, mutta yhteiskunnan näkökulmasta se sitä usein on. Syrjäytymisellä arkikielessä viitataan negatiiviseen muutokseen tai tästä muutoksesta aiheutuneeseen tilanteeseen. Syrjäytymisellä voidaan viitata hyvin monenlaisiin elämänkohtaloihin. Yleensä se liitetään yksilön heikentyneisiin toimintavalmiuksiin keskeisillä elämänalueilla, esimerkiksi koulutuksessa, työelämässä, sosiaalisissa suhteissa ja vallankäytössä. Syrjäytymisestä käytetään paljon myös sellaisia käsitteitä kuin marginaalisuus, alaluokka, huono-osaisuus ja toiseus. (Ks. esim. Veijola 2005, 20-24.)

Helneen (2002, 174) mukaan syrjäytymisestä puhuessamme puhumme aina myös yhteiskunnasta. Tällä hän tarkoittaa sitä, että syrjäytyneeksi luokiteltua yksilöä ympäröivä toimintakonteksti vaikuttaa myös määrittelyyn. Yhteisöllä ja sen säännöillä eli normeilla on keskeinen osa syrjäytymisessä. Ilman yhteisöä ja yhteiskuntaa ei ole syrjäytyneitä, sillä syrjäytyminen on sidoksissa ihmisten välisiin suhteisiin ja yhteiskunnallisten toimijoiden määrittelemiin arvoihin ja normeihin. Helne esittää näkemyksensä ”reunalla olemisesta” eli marginaalisesta toimintapositionista niin, että jos joku on reunalla, hän on samalla sisällä. Tällöin ei voida määritellä syrjäytyneeksi henkilöä, joka haluaa poiketa valtavirrasta. Valtavirrasta poikkeaminen eli marginaalisuus näyttää erityisesti nuorison keskuudessa olevan hyvin yleinen suhtautumistapa.

Haluan tuoda esiin syrjäytymisen käsitteen, koska se liittyy läheisesti nuorten elämänhallinnan kysymyksiin. Se on tärkeä tekijä tutkimukseni viitekehykselle siinä mielessä, että ova-koulutuksen tavoitteena on syrjäytymisen ehkäisy. Aaltonen ja

kumppanit (2003) ovat Nuoren aika –teoksessaan määritelleet syrjäytymisen käsitteen toisena ääripäänä elämänhallinnan käsitteen. Heidän mukaansa syrjäytyminen tulisi nähdä ennen kaikkea prosessina, jossa elämänhallinnasta siirrytään kohti syrjäytymistä. Kaikki syrjäytyneet eivät ole samassa määrin syrjäytyneitä, vaan kyse on erilaisten riskitekijöiden esiintymisestä yksilöiden ja ihmisryhmien elämässä, ja näiden riskien hallinnasta. (Mt. 360-361.) Veijolan (2005, 24) väitöskirjatutkimuksen mukaan syrjäytyminen nuorten kokemana saattaa paljonkin poiketa yhteiskunnan ”virallisesta” syrjäytymisen määritelmästä. Nuorten syrjäytymisen määritelmässä korostuu kuuluminen ryhmään tai yhteisöön. Nuorille syrjäytyminen tarkoittaaakin usein yksinäisyyttä: joutumista syrjään ihmissuhteista, koulu yhteisöstä tai kavereista.

Suomalaisessa työvoimapolitiikassa nähdään tärkeänä ammattityövoiman saatavuuden varmistaminen tulevaisuudessa, jolloin koulutuksesta syrjään jäävien osuus ei saisi kasvaa kovin suureksi. Suomalaisen koulutuspolitiikan perustana on, että mahdollisimman moni nuori jatkaa opintojaan peruskoulun jälkeen. Ikäluokasta vain noin kaksi prosenttia jättää hakematta opiskelupaikkaa yhteishaussa. Näillä nuorilla on usein suunnitelma tulevaisuutensa varalle. Sen sijaan sellaiset toisen asteen oppilaitokseen hakevat nuoret, joilla on huonot arvosanat ja selkiytymättömät suunnitelmat, ovat vaarassa jäädä koulutuksen ulkopuolelle. Ongelmia aiheuttaa se, että he joko eivät pääse hakemaansa koulutukseen tai he keskeyttävät ammatilliset opintonsa heti niiden alettua. (Pirttiniemi 2005, 32-33; ks. myös Vehviläinen 1999, 12-13.)

2.2 Ohjaus opintoihin, ammattiin ja elämänhallintaan

Nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa ja siihen liittyvässä koulutusrakenteen uudistuksessa nuorten tulevaisuuden suunnittelu on aikaisempaa haastavampi tehtävä. Ammattien muutos ja työn epävarmuus vaikeuttavat pitkäkestoista tulevaisuuden suunnittelua. Oikeiden valintojen tekeminen eri koulutusvaiheissa olisi olennaista. Usein valintojen tekemiseen tarvitaan kuitenkin aikaa ja oikeanlaista ohjausta. Peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheessa nuorista jää edelleen noin 10 prosenttia koulutuksen ulkopuolelle. Tätä tilannetta Pirttiniemi (2005) kutsuu

ohjaustyön ”mustaksi aukoksi”. Tällä hän tarkoittaa sitä, että ohjausvastuu ei kuulu kenellekään ja nuoret jäävät ikään kuin väliinputoajiksi. (Mt. 35-36.)

Perinteinen ratkaisu oppimisvaikeuksiin ja muihin koulutuksesta syrjäytymistä ennustaviin ongelmiin on ollut erityisopetus, jonka harteille tukea tarvitsevat oppilaat on siirretty. Tätä ongelmanratkaisumallia ei kuitenkaan enää nähdä riittävänä, vaan uusia tapoja ja erityisesti perinteisten tapojen kehittämistä kaivataan. Tuettaessa nuoria halutaan yhä enemmän ottaa huomioon heidän omat tarpeensa ja kykynsä sitoutumiseen. Koulutukseen sitoutuminen on nuoren henkilökohtainen ratkaisu, johon vaikuttavat monet muutkin asiat kuin koulun tarjoama hyvä ja mielenkiintoinen opetus. (Pirttiniemi 2005, 34.) Yksi tällainen kaikille oppilaille suunnattu tukimuoto perusopetuksessa ja ammatillisissa oppilaitoksissa on opinto-ohjaus, jonka tarkoituksena on tukea opiskelijaa kasvussa ja kehityksessä sekä opinnoissa ja ammattiin liittyvissä valinnoissa (Honkanen 2006, 41).

Peruskoulun opinto-ohjauksessa tavoitteina ovat lähinnä opiskelutaidoissa, koulunkäynnissä, itsetuntemuksessa ja jatko-opintomahdollisuuksissa ohjaaminen. Lisäksi tutustuminen eri ammatteihin, ammattialoihin ja työelämään kuuluvat peruskoulun opinto-ohjauksen tavoitteisiin. Tavoitteena on myös, että oppilaat saavat tarvittaessa henkilökohtaista tai pienryhmäohjausta. Ammatillisen koulutuksen opinto-ohjauksessa pyritään tukemaan opiskelijoita henkilökohtaisesti opiskelussa, urasuunnittelussa ja työhön sijoittumisessa. Lisäksi opiskelijaa kannustetaan tekemään omaa opiskeluaan koskevia valintoja. Ammatillisissa oppilaitoksissa ohjaus ja neuvonta toteutuvat erillisten oppituntien, pienryhmäohjauksen ja henkilökohtaisen ohjauksen sekä muuhun opetukseen sisällytetyn ohjauksen avulla. Jonkin verran käytössä ovat myös erilliset ura- ja rekrytointipalvelut sekä opintotoimistot. Ohjaajina toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa toimivat opinto-ohjaajat, ryhmäohjaajat ja aineenopettajat. Opinto-ohjaajien määrä on usein sen verran vähäinen, että opettajat ja ryhmäohjaajat pääosin vastaavat henkilökohtaisesta ohjaustehtävästä. (Onnismaa 2007, 16, 19.)

Ammatillisen koulutuksen opinto-ohjaussuunnitelma on tullut mukaan ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelmiin vuonna 2000. Opinto-ohjaussuunnitelma sisältää oppilaitoksen sisäisen ja lähialueen kanssa tehtävän yhteistyön sekä opinto-

ohjauksen vastuut ammatillisissa opinnoissa. Opinto-ohjaus on käsitteenä hyvin monitahoinen ja sitä on eri aikoina toteutettu monin eri tavoin. Käsitteinä on käytetty mm. informointia, neuvojen antamista, neuvontaa ja ohjausta. Toisaalta ohjausta on tarkasteltu vuorovaikutustilanteena tai konsultointina sekä lähtökohdiltaan kiinnittyneenä eri tieteenaloihin. Opinto-ohjauksen kehittymiseen ovat vaikuttaneet työelämässä, yhteiskunnassa ja koulutusjärjestelmässä tapahtuneet muutokset. Toisen asteen koulutuksessa opetussuunnitelmista on tullut yhä useammin kurssimuotoisia, sisältäen enemmän valinnaisuuksia. Näiden muutosten avulla ovat mahdollistuneet opiskelijoiden yksilölliset opintopolut, joita varten jokaiselle opiskelijalle tehdään henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS). (Honkanen 2006, 43-45.)

Koulun mahdollisuuksia syrjäytymisen ehkäisyssä tutkineen Jahnukaisen (2005, 45) mukaan jo peruskoulussa aloitettu tehostettu opinto-ohjaus ja siirtymävaiheen suunnittelu auttavat oppilasta tulevien opiskeluvalintojen ratkaisemisessa. Tärkeitä asioita siirryttäessä peruskoulusta toiselle asteelle ovat lisäksi oppilaan tuntemuksen kehittäminen ja kaikille oppilaille tehtävät yksilölliset opinto-ohjelmat sekä tarvittaessa tukiopetuksen tarjoaminen. Jahnukainen suosittelee syrjäytymistä ehkäisevien toimintatapojen käyttöä koulujen yleisessä toiminnassa ja opetustyössä, jolloin voidaan välttää leimaavien erityisryhmien perustaminen.

Pro gradu –tutkielmassani tarkastelen oppilaan- ja opintojen ohjausta laajassa ohjauksen merkityksessä. Tällöin tavoitteena on oppilaiden sitoutuminen opintoihin sekä heidän valmiuksiensa ja taitojensa kehittyminen ura- ja elämänsuunnittelun edellyttämällä tavalla. Nykyisin urasuunnittelun rinnalla ja sijaan puhutaan yhä useammin elämänsuunnittelusta, mikä mielestäni kuvaa osuvasti nuorille suunnatun ohjauksen sisältöä. Elämänsuunnittelun menetelmää käyttämällä ei käsitellä pelkästään työtä ja opintoja, vaan kartoitetaan niiden merkitystä hyvän elämän osana (Onnismaa 2007, 16). Ura- ja elämänsuunnittelua tarvitsevat toki myös aikuiset ihmiset, jotka työelämän ja valintojen epävarmuuden keskellä etsivät paikkaansa työelämässä tai muilla elämän alueilla. Nuorten kohdalla asian tekee ymmärrettäväksi se, että heiltä useimmiten puuttuu valintojen tekemiseen tarvittavaa työelämän- ja elämäkokemusta.

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen uusissa opetussuunnitelman perusteissa (2004) edellytetään, että paikallisesti ja oppilaitoskohtaisesti tehdään ohjauksen toteuttamisen suunnitelma. Tällöin ohjauksella tarkoitetaan laaja-alaista toimintaa, josta vastaavat opinto-ohjaajat yhdessä muun henkilöstön kanssa. Ohjauksen tavoitteiden lähtökohtana on lähinnä sosiodynaaminen ohjauksikäsitys, jolla tarkoitetaan konstruktivistista, yleisluontoista ja kokonaisvaltaista elämänsuunnittelun menetelmää (Peavy 2004). Ohjauksessa korostetaan ohjaajan ja yksilön välistä vuorovaikutussuhdetta sekä ohjauksen prosessinomaista luonnetta. Tavoitteena on yhä enemmän sellaisten valmiuksien hankkiminen, joiden avulla nuoret selviävät valinta- ja päätöksentekotilanteissa sekä valintoja seuraavissa olosuhteissa. Sellaisia valmiuksia ovat esimerkiksi elämönhallintataidot ja kyky selvittää arkielämän sekä yhteiskunnan vaatimuksissa. Näihin taitoihin sisältyvät tiedonhankinta-, opiskelu- ja sosiaaliset taidot. (Peavy 2004.)

3 Elämönhallintataidot

Elämönhallintaa käsitteenä voidaan tarkastella eri tieteenalojen näkökulmista. Oma tutkimukseni perustuu lähinnä psykologiseen lähestymistapaan, jossa elämönhallintaa tarkastellaan minäkuvan, ihmiskuvan ja itsetuntemuksen käsitteiden kautta (Keltikangas-Järvinen 2000). Ihmisen minäkuva on hänen oma käsityksensä siitä, millainen hän on. Minäkuva kertoo, mitkä ovat henkilön vahvuudet ja heikkoudet, mitä hän osaa, arvostaa ja mihin elämässään pyrkii. Minäkuva toimii ihmisen päätösten ja valintojen ohjaajana. Ihmiskuva taas on ihmisen käsitys siitä, millaisia ihmiset ylipäänsä ovat, mikä selittää heidän käyttäytymistään ja mitkä asiat ohjaavat heidän ratkaisujaan. Ihmiskuvan ja maailmankuvan käsitteiden välillä ei ole suurta eroa. Maailmankuva kertoo ihmisen käsityksestä siitä, miten maailma toimii ja millaiset syiden ja seurausten lait maailmassa vallitsevat. Itsetuntemus liittyy läheisesti edellisiin käsitteisiin, ja elämönhallinnan voikin nähdä alkavan itsensä tuntemisesta. Ennen kuin ihminen voi hallita elämäänsä, hänen täytyy tietää, mitä hän elämältään toivoo ja mitä hän tavoittelee. Lisäksi hän ymmärtää, miksi hän arvostaa tiettyjä asioita ja miksi hän on sellainen kuin on. (Mt. 15-21.)

Hallinnantunnetta lisäävät kaikki sellaiset havainnot ja kokemukset, jotka vakuuttavat ihmiselle, että hän pystyy omalla toiminnallaan vaikuttamaan asioihin ja siihen mitä hänelle tapahtuu. Tällöin ihminen ymmärtää, ettei hän vain ajaudu tilanteesta toiseen, niin että asioita vain tapahtuu, vaan hän pystyy yhdistämään omat ratkaisunsa aikaansaatuihin lopputuloksiin. (Keltikangas-Järvinen 2000, 60.) Keltikangas-Järvisen (mt. 80-81) mukaan tärkeä osa elämänhallintaa on ihmisen kyky käsitellä omia tunteitaan ja ohjata reaktioitaan niin, että hän hallitsee tunteitaan, eivätkä tunteet häntä. Psykologiassa puhutaan sisäisestä autonomiasta, sisäisestä riippumattomuudesta, tarkoitettaessa oman itsensä, tunnetilojensa ja niiden käyttäytymisseurausten ohjaamista kypsällä tavalla. Sisäinen autonomia on ulkoisesta säätelystä irtautumista. Tällä tarkoitetaan sitä, että ihmisen tunnetilat ja reaktiot eivät ole välittömässä yhteydessä ulkomaailmassa tapahtuviin asioihin, vaan hän kykenee antamaan tapahtumille omia tulkintojaan ja merkityksiään. Sisäisen autonomian saavuttanut ihminen voi valita miten ja milloin sekä mihin ärsykkeeseen hän reagoi.

Koulutuskeskus Salpauksen ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavan ja valmistavan koulutuksen tavoitteissa mainitaan elämänhallintataitojen vahvistaminen. Tällä tarkoitetaan opiskelijan kykyä arvioida omaa toimintaansa ja toteuttaa suunnitelmiaan, ottaa vastuuta elämäänsä koskevista ratkaisuista sekä vaikuttaa aktiivisesti omaan elämän tilanteeseensa ja tulevaisuuteensa (Opetushallitus 2006). Yhtenä lähtökohtana tutkimuksessani on nuorten elämänhallintataidot peruskoulun ja toisen asteen koulutuksen välisessä nivelvaiheessa. Tutkiessani ova-koulutuksessa opiskelevien nuorten elämän- ja opiskelutaitojen hallintaa, pyrin näkökulmaksi valitsemaan sellaisen elämänhallinnan teorian, joka sopii juuri tämän kohderyhmän tutkimiseen. Seuraavassa esittelen elämänhallintakäsitteen taustaa sekä elämänhallintaan liittyviä käsitteitä ja konstruktioita.

3.1 Elämänhallintakäsitteen taustaa

Elämänhallintaa tarkoittavia käsitteitä on olemassa lukuisia erilaisia. Yhteiskuntatieteissä elämänhallinnan käsite on ollut käytössä jo 1900 alussa, jolloin

William I. Thomas pohti Yhdysvaltain siirtolaisten ongelmia. Tuolloin vaadittiin, että maahanmuuttajien piti kyetä osallistumaan amerikkalaisen yhteiskunnan toimintoihin ja tuntemaan hallitsevansa omaa elämäänsä. (Thomas ym. 1969, 271.) Riihinen (1996) näkee Thomasin ajattelussa elämänhallinnan kaltaisia käsitteitä ja merkityksiä, jotka tulivat näkyviin Thomasin motiiviluokituksessa. Luokitus sisältää neljänlaisia motiiveja: halu uusiin kokemuksiin, halu sosiaalisen tunnustuksen saamiseen, halu identiteetin varmistamiseen ja halu tilanteen hallintaan. Thomasin voidaan nähdä vaikuttaneen myös persoonallisuusteoriaan, sillä hän kehitti ”elämän organisaation” ja elämänkulun subjektiivisen muotoutumisen pohjalta persoonallisuustypologian. Hyvin paljon yhteisiä piirteitä Thomasilla on myös humanistisen psykologian näkemysten kanssa. Esimerkiksi Erich Frommin ja Abraham Maslow`n kasvopsykologiana tunnetun ajattelutavan piirissä ajatellaan itseään voimakkaasti toteuttavan ihmisen olevan tietynlainen elämänhallinnan mestari. (Mt. 16-17.)

Elämänhallintakäsite juontaa juurensa Riihisen (1996) mukaan sekä yhteiskuntatieteistä että psykologiasta. Ehkä leimallisempaa käsitteen käyttö on ollut kuitenkin psykologialle kuin yhteiskuntatieteille. Yhteiskuntatieteilijät ovat käsitelleet paljon hyvinvoinnin problematiikkaa ja keskittyneet siinä sellaisiin käsitteisiin kuin elintaso ja elämänlaatu. Psykologiassa ja sosiaalipsykologiassa elämänhallintaa vastaavana englanninkielisenä terminä esiintyy usein *coping*. (Mt. 17.) Termillä tarkoitetaan muun muassa ”kognitiivisia ja käyttäytymisenä ilmeneviä ponnistuksia, joiden avulla hallitaan, siedetään tai vähennetään ulkoisia ja sisäisiä vaatimuksia sekä niiden välisiä ristiriitoja” (Lazarus & Folkman 1984, 223).

Psykologisen näkökulman mukaan ihmisen perustarpeisiin voidaan katsoa kuuluvaksi tarve hallita omaa elämäänsä. Ennakoimattomien ja hallitsemattomien vastoinkäymisten pelko on ihmisen suurimpia turvattomuuden lähteitä, ja tätä pelkoa vastaan hän tarvitsee tunteen, että hän kykenee omilla ratkaisuillaan säätelemään elämäänsä. Elämänhallintaan kuuluu ajatus ihmisen sisäisestä voimasta, joka ilmenee ihmisen kykynä asettaa tietoisesti tavoitteita ja pyrkiä aktiivisesti kohti asettamiaan päämääriä. Elämän ei siis tarvitse olla itsestä riippumattomien asioiden ja ”voimien” ohjauksessa, vaan ihmisellä itsellään on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä. (Keltikangas-Järvinen 2000, 27-28.)

Autonomia on eräs elämänhallintaan liittyvä käsite. Tällä tarkoitetaan henkilöllä olevaa kapasiteettia ja oikeutta itsehallintaan, minkä lisäksi yksilöllisyyden ja itsemääräämisen käsitteet kuvaavat autonomian olemusta. Edellä mainittujen käsitteiden ohella voisivat vielä mainita itsekontrollin ja itsekurin käsitteet, jotka kuuluvat autonomian olennaisiin ehtoihin. (Riihinen 1996, 18-21.) Näre (1997) kirjoittaa Nuorisotutkimus-lehden pääkirjoituksessaan autonomiasta elämänhallinnan pohjana. Hänen mukaansa autonomia edellyttää mahdollisuutta ja oikeutta itsehallintaan, jolla hän tarkoittaa elämänhallinnan ulkoista perustaa. Sen lisäksi hän näkee tärkeänä riittävän psyykkisen kompetenssin, sisäisen perustan olemassaolon. Käytännössä sisäinen ja ulkoinen perusta edellyttävät toisiaan, jotta päämääriin voi sitoutua. Nyky-yhteiskunnassa sitoutuminen pitkän tähtäimen päämääriin ja pitkäjänteisiin ihmissuhteisiin on muuttunut yhä haastavammaksi, mikä johtuu paljolti työvoimaa ja samalla myös ihmissuhteita koskevasta joustavuuden vaatimuksesta.

3.2 Sisäinen ja ulkoinen elämänhallinta

Elämänhallinta on usein jaettu ulkoiseen ja sisäiseen hallintaan. J.P.Roos on yksi suomalaisten elämää ja elämänhallintaa tutkineista yhteiskuntatieteilijöistä. Roos (1987, 65-66) on määritellyt ulkoisen elämänhallinnan olevan yksinkertaisimmillaan sitä, että odottamattomat, elämäkulkua järkyttävät tekijät on kyetty torjumaan. Monimutkaisimmillaan ulkoinen elämänhallinta taas on sitä, että ihminen on kyennyt toteuttamaan elämälleen asettamansa tavoitteet ja tarkoitusperät jokseenkin katkeamattomina. Keskeisiä tekijöitä ulkoisen elämänhallinnan kannalta ovat Roosin mukaan aineellisesti ja henkisesti turvattu asema, aineellinen vauraus ja taloudellinen asema. Sisäisessä elämänhallinnassa nähdään olennaisena tekijänä sopeutumisen merkitys ihmiselle. Sitä parempi on ihmisen sisäinen elämänhallinta, mitä paremmin hän kykenee sopeutumaan elämässä eteen tuleviin dramaattisiin tapahtumiin. Elämänhallinta on kokonaisuus, joka sisältää sisäisiä ja ulkoisia edellytyksiä.

Aineellisia saavutuksia korostavassa kulttuurissa, jollaisena voimme omaamme pitää, näyttää ulkoinen elämänhallinta nousevan keskeiseen asemaan. Jos ajatellaan esimerkiksi yhteiskunnassamme vaikuttavia koulutus- ja työelämää koskevia

taloudellisia ja kilpailukykyä korostavia arvoja, näen niiden vaikuttavan nuorten ajatusmaailmaan ja heidän valitsemiinsa elämänhallinnan strategioihin. Omien taitojen ja kilpailukyvyn korostuminen esimerkiksi opiskelu- tai työpaikkaa haettaessa vaatii nuorelta panostamista nimenomaan kyseisiin ominaisuuksiin. Riihisen (1996, 30) mukaan ristiriitaa sisäisen ja ulkoisen elämänhallinnan välillä ei välttämättä ole, mikäli henkilöllä on vahva sisäinen autonomia, hyvä itsetunto sekä selkeä ja positiivinen minäkuva. Tällainen henkilö voi säilyttää elämänhallintansa tyydyttävänä ankeissakin olosuhteissa, kun taas päinvastaisin ominaisuuksin varustettu henkilö voi sortua vähäiseltä näyttävään vastoinkäymiseen. Elämänhallinnan tunteen katsotaan useiden tutkimusten mukaan liittyvän selkeästi itsetunnon käsitteeseen (Jaari 2004, 77).

Keltikangas-Järvinen (1998, 228-229) kirjoittaa sisäisestä ja ulkoisesta kontrollista, jolla hän viittaa ihmisen kykyyn ohjata ja kontrolloida elämäänsä. Sisäisen kontrollin avulla oman elämän ohjaaminen onnistuu ja ihminen pystyy vaikuttamaan hänelle tapahtuviin asioihin. Ulkoiseksi kontrolliksi nimitetään sitä, että hallinnantunne on vähäistä ja ihmiselle vain tapahtuu asioita ilman, että hän voi niihin vaikuttaa. Hallinnantunteelle on tyypillistä, että se vaihtelee samallakin henkilöllä riippuen tilanteesta ja ajankohdasta. Henkilö saattaa tuntea hallitsevansa esimerkiksi työasiat, mutta ei ihmissuhteisiin liittyviä asioita.

Näreen (1997) näkemyksen mukaan 1990-luku oli taantumaa nuorten elämänhallinnan edellytysten luomisessa. Julkisen talouden säästötalkoissa nuorilla ei ollut poliittista edunvalvojaa, joka olisi puuttunut heidän elinehtojensa heikennyksiin. Laman lasku näkyi sisäisen elämänhallinnan murtumina, joka ilmeni muun muassa aikuisten, lasten ja nuorten lisääntyvinä mielenterveysongelmina. Epävarmassa yhteiskunnallisessa tilanteessa poukkoilevien muutosten keskellä elämänhallinta tulee yhä tärkeämmäksi. Kun yhteiskunnallisissa prosesseissa, esimerkiksi koulutuksessa ja työelämässä, vallitsevat hallitsemattomuus ja sattumankauppa, on yksilön entistä vaikeampi hallita elämäänsä itselleen mielekkäällä tavalla. Tällaisessa tilanteessa Näreen (1997) mukaan elämänhallinnan sisäisen ja ulkoisen ulottuvuuden, hallinnan psyykkisen ja sosiaalisen tason saavuttaminen ja ylläpitäminen käyvät entistä työläemmäksi.

3.3 Elämänhallintaan liittyviä konstruktioita

Elämänhallinnan käsite on kuulunut suomalaiseen tieteeseen vasta parikymmentä vuotta. Sinä aikana sen suosio eri tieteenalojen tutkimuskohteena on kasvanut voimakkaasti. Elämänhallinnan käsitettä on käytetty sosiaali- ja käyttäytymistieteissä useassa eri merkityksessä, mutta useimmiten korvaamaan jo aiemmin käytettyjä konstruktioita. Tällaisia ovat esimerkiksi kognitiiviset hallintakäsitykset tai kontrolliodotukset, koherenssin tunne ja tyytyväisyys elämään tai selviytymisstrategiat. (Riihinen 1996, 35, 39.)

Eräs näkemys elämänhallinnasta, jota paljon suomalaisessa elämänhallinnan tutkimuksessa on esiintynyt, on Aaron Antonovskyn (1979; 1987) teoria koherenssin tunteesta (sense of coherence). Jaari (2004, 78) on esitellyt Antonovskyn näkemyksiä itsetuntoa, elämänhallintaa ja arvoja käsittelevässä väitöskirjatutkimuksessaan. Niiden mukaan ihminen tarvitsee jatkuvasti erityyppisiä voimavaroja, kuten älykkyyttä, sosiaalisia taitoja ja hankittua koulutustasoa, ongelmiensa ratkaisemiseen. Nämä voimavarat voivat olla melko riippumattomia yksilöstä itsestään. Erilaiset sosiaaliset verkostot, ystävyysuhteet ja esimerkiksi yhteiskunnan tarjoamat opiskelu- ja työmahdollisuudet voivat olla tällaisia voimavaroja. Kun voimavaroja on riittävästi ja niitä osataan käyttää koordinoitusti, on Antonovskyn mukaan tuloksena sopusointu eli koherenssin tunne. Antonovsky määrittelee elämänhallinnan yleiseksi selviytymisen voimavaraksi, joka vaikuttaa moniin ihmisen hyvinvointia edistäviin tekijöihin. Elämänhallinnan tunteella tarkoitetaan siis tapaa havaita ja tulkita ympäristöä ja sen tapahtumia siten, että ne koetaan mielekkäiksi, ymmärrettäviksi ja hallittaviksi.

Oman pro graduni tutkimusongelman kannalta näen Antonovskyn näkemykset hyvin mielenkiintoisiksi. Kiinnostava näkökulma on myös yksilön henkilökohtaiseen hallintaan, kompetenssiin ja pystyvyyteen (self-efficacy) liittyvät konstruktioita, joita ovat tutkineet muun muassa Jerusalem ja Schwarzer (1992) sekä Bandura (1992). Jerusalem ja Schwarzer (1992, 209-213) olivat kiinnostuneita poikkileikkaustilanteen sijasta prosesseista ja halusivat selvittää nimenomaan hallinnan menetyksen ja avuttomuuden tunteiden kehittymistä. Oletuksena tutkimuksessaan heillä oli, että opittu avuttomuus syntyy vähitellen, kun yksilö joutuu toistuvasti kokemaan

tilanteiden olevan oman hallintansa ulkopuolella, ja heijastuu myös primaarisen arvioinnin tulokseen.. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että tilanteen haastavuutta tai uhkaavuutta koskevat arviot muuttuivat epäonnistumiskokemusten myötä. Tilanteen kokeminen haasteena väheni ja vastaavasti sen kokeminen menetyksenä yleistyi vähitellen. Kun hallinnan menetyksestä tuli vallitseva tila, luovuttaminen alkoi yleistyä. Tutkijat totesivat, että ihmiset, joiden yleiset pystyvyysodotukset ovat korkeat, ovat muita taipuvaisempia kokemaan sosiaaliset tilanteet haasteina. Itsensä avuttomiksi kokevilla dominoivat puolestaan menetyksen arviot. Heillä jo muutamat epäonnistumiset saavat heidät luovuttamaan, koska he tulkitsevat myös seuraavan tilanteen johtavan epäonnistumiseen.

Riihinen (1996) esittelee teoksessaan Banduran käsityksiä pystyvyysuskomuksista (self-efficacy), joilla tarkoitetaan tunnetta, että ihminen kokee voivansa saavuttaa omilla kyvyillään ja edellytyksillään toiminnallisia tuloksia. Bandura korostaa, että ihmiset hakeutuvat yleensä sellaisiin tilanteisiin tai sosiaalisiin ympäristöihin, jotka he uskovat hallitsevansa, ja vastaavasti välttävät niitä, joiden he katsovat olevan mahdollisuuksiensa ulkopuolella. (Mt. 42, 59.) Banduran (1997) teoria pystyvyysuskomuksista on odotuksiin ja uskomuksiin liittyvä motivaatioteoria. Teorian mukaan pystyvyysuskomukset vaikuttavat tavoitteisiin, siihen mitä tehdään, miten tekemistä arvioidaan ja motivaation tasoon. Pystyvyysuskomukset koskevat myös ajattelun, tunteiden ja motivaation itsesääätelyä. Optimistiset pystyvyysuskomukset lisäävät hyvinvointia ja henkilökohtaisia saavutuksia itsensä haastamisen kautta. Bandura toteaa, että optimismi ilman pystyvyysuskomuksia on vain toiverikasta ajattelua.. Pystyvyysuskomusten avulla voidaan ennustaa myös menestymistä opinnoissa. Ne viittaavat ensisijassa siihen, mihin ihminen pystyy, eivätkä niinkään siihen, mitä hän haluaa. Ne liittyvät läheisesti itsesääteelyyn: mitä korkeammat pystyvyysuskomukset ihmisellä on, sitä paremmin hän pystyy ohjaamaan oppimistaan. (Mt. 1-8.)

Ihmisen jokainen kehitysvaihe asettaa selviytymiselle uusia haasteita. Nuorelle siirtyminen lapsuudesta nuoruuteen tarkoittaa vastuun ottamisen lisääntymistä ja yhä useampien elämään kuuluvien käytäntöjen hallintaa. Perusopetuksen jälkeinen siirtymävaihe voidaan nähdä nuorelle ulkoapäin asetettuna vaatimuksena tietää, mitä hän haluaa tulevaisuudeltaan. Toisaalta nuori elää kehityksessään eräänlaisessa

siirtymävaiheessa, jota myös psykososiaalisesti kuohunnan vaiheeksi kutsutaan (Bandura 2002, 68). Tähän vaiheeseen kuuluu sinnikkyyttä heijastavan minäpystyvyyden kehitys, jolloin nuoret laajentavat ja vahvistavat pystyvyyden tunnettaan oppimalla, miten toimitaan onnistuneesti sekä vaikeiden että suotuisten elämäntapahtumien kanssa. Vaikeuksien voittaminen luo vahvan uskon omiin kykyihin, mikä auttaa hankaluuksien kohdatessa. Nuori tarvitsee sopivassa määrin pulmallisia tilanteita saadakseen valmiuksia vastoinkäymisistä selviytymiseen. (Mt. 67-68.)

Olen pyrkinyt kuvaamaan elämänhallinnan käsitettä mahdollisimman laajasti. Omassa tutkimuksessani tarkastelen nuorten elämänhallintaa perusopetuksen jälkeisessä nivelvaiheessa, jolloin nuori ensimmäistä kertaa joutuu tekemään ammatinvalintaa koskevia päätöksiä. Mahdollisuudet ovat hyvin monenlaiset, mikä toisaalta helpottaa, toisaalta vaikeuttaa päätöksentekoa. Psykososiaalisessa kehityksessään nuori elää samanaikaisesti siirtymävaiheessa, jonka aikana nuori ikään kuin jättää hyvästit lapsuudelle ja hänen minätietoisuutensa kehittyy erilliseksi omien vanhempiensa maailmasta (Lehtinen ym. 2007, 29). Nuoruusiän kehitystä ovat useat tutkijat määritelleet. Yleisesti hyväksytyt tosiasiat tutkijoiden keskuudessa on, että nuoruuden yhtenä haasteena on yksilön minäkuvan ja identiteetin kehittyminen, joka prosessina liittyy ihmisen elämänhallinnan tunteen kehittymiseen. Elämänhallinta liittyy aina myös ihmisen ympäristöön ja yhteiskuntaan, ja se on suhteellinen käsite. Elämänhallinnan kysymykset kuuluvat olennaisesti myös tutkimukseni kohderyhmän elämäntilanteeseen, sillä aikuistuvan nuoren onnistuminen koulutus- ja ammatinvalinnassaan on aina jossain määrin riippuvainen hänen elämänhallinnastaan.

Näen tutkimukseni kohderyhmässä nuoren motivaation ja itsetuntemuksen hyvin tutkimusongelmaani kuvaavina ominaisuuksina. Lisäksi tärkeä merkitys nuorten ammatinvalinnan kysymyksissä on heidän pystyvyyssuskumuksillaan, jotka kuvaavat sitä, miten nuori näkee omat kykynsä, eli tunnistaa omat vahvuutensa ja heikkoutensa. Vahvuuksien ja heikkouksien tunnistaminen auttaa nuorta kehittämään sellaisia ominaisuuksia, joita hän tarvitsee opiskelussa ja elämässä. Tähän tarvitaan motivaatiota, sitoutumista ja sinnikkyyttä, joka kertoo nuoren minäpystyvyydestä. Olen halunnut tutkimuksessani selvittää, millainen on ovalla opiskelevien 16-18

vuotiaiden nuorten käsitys omasta elämänhallinnastaan, sillä näen sen yhtenä tärkeimpänä perustana nuorten opintopolun jatkumiselle.

4 Ohjaava koulutus elämänhallinnan tukena

Ohjaus on tehtävänä hyvin haasteellinen, kun ohjattavana on henkilö, joka ei näe opiskelua itselleen mielekkääksi. Pirttiniemi (2004) on osuvasti kuvannut asiaa käyttäen esimerkkinä Aleksis Kiven seitsemän veljeksien koulunkäyntiä. Heille koulunkäynti oli hyvin vaikeata ja vastenmielistä, koska veljesten ja lukkarinkoulun maailmat olivat liian etäällä toisistaan. (Mt. 51.) Aina silloin tällöin sama tilanne näyttää toistuvan nykyisen koulun ja murrosikäisten nuorten välillä. Viisitoistavuotiaan koulutustoiveet ovat monesti erilaisia kuin koulutustarjonta. Lukiovalinta ei kaikkia houkuttele ja ammatillisen puolen tarjonnasta ei myöskään mikään tunnu sopivalta. Millaisia vaihtoehtoja koulutusjärjestelmä tarjoaa heille?

Eri asteiden oppilaitokset tarjoavat opinto-ohjausta, joka on suunnattu erilaisille kohderyhmille. Tämän lisäksi ohjausta ja neuvontaa antavat työvoimatoimistot. Työhallinnon palvelut perustuvat ensisijaisesti asiakkaiden tarpeisiin ja vapaaseen valintaan. Niiden tavoitteena on Onnismaan (2007, 17) mukaan vastata työmarkkinoiden tarpeisiin sekä tukea työntekijöiden ammatillista kehitystä, työllistymistä ja heidän omia valintojaan. Yhtenä työhallinnon järjestämänä ohjaus- ja neuvontapalveluna Onnismaa (mt. 18) esittelee ohjaavan koulutuksen, jonka tehtävänä on auttaa työelämän muutosvaiheessa olevia aikuisia ja nuoria kartoittamaan ammatillista suuntautumistaan. Ohjaavaa koulutusta on monenlaista, kuten ovat ohjattavien tarpeetkin. Tavallisimmin se sisältää henkilökohtaista ja ryhmäohjausta sekä itsenäistä tiedonhankintaa ja työharjoittelua. Oman tutkimukseni kohteena oleva ohjaava ja valmistava koulutus kuuluu mielestäni Onnismaan määrittelemän ohjaavan koulutuksen piiriin, vaikka se onkin ammatillisen oppilaitoksen järjestämää koulutusta. Ohjattavina ovat peruskoulun päättäneet nuoret, joiden ammatillinen suuntautuminen ei ole vielä selkiintynyt. Olennaisena asiana koulutuksen määrittämisessä ohjaavaksi näen opetuksen sisällölliset tekijät, jotka painottuvat samoin kuin Onnismaan määritelmässä.

Nuorten ammatinvalinnan ja uraohjauksen kannalta Pirttiniemi (2004, 50-51) näkee erityisen haasteelliseksi perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen siirtymävaiheen. Ammatillisen koulutuksen opinto-ohjaukselliset haasteet liittyvät hänen mukaansa suurelta osin peruskoulun rakenteeseen. Perusopetuksen oppimäärät, oppisisällöt ja pedagogiikka eivät riittävän hyvin vastaa oppilaiden tarpeisiin, mikä näkyy useimmiten poikien ”putoamisena kärryiltä”. Ammatillisten opintojen vastuulle on yhä enemmän tullut oppilaiden motivointi ja peruskoulun oppisisältöjen kertaaminen. Osaavien ammattilaisten kouluttaminen vaatii ammatillisilta oppilaitoksilta yhteiskunnallisen kasvatusvastuun ottamista, mikä näkyy muun muassa koulutusajan pidentymisenä. Viisitoistavuotiaan kykyä tehdä ammatinvalintaa on tutkittu jo 1930-luvulta alkaen. Jo silloin tutkimukset osoittivat, että vain kolmanneksella tämän ikäisistä on valmiuksia tehdä realistisia ammattiratkaisuja. Kun ajattelee tätä päivää, jolloin sekä koulutus- että ammattiratkaisut ovat tulleet monimutkaisemmiksi, voi ymmärtää tilanteen vaikeuden. Se harhaluulo, että ammattikoulussa pärjäävät kaikki peruskoulussa menestymättömät, on vuosien myötä poistunut. Kokemusten mukaan hyvällä ohjauksella ja huolenpidolla suuri osa nuorista kyetään kouluttamaan ja saattamaan työelämään.

Koivisto ja Vuori (2006, 267-269) ovat tutkineet nuorten urahallintaa ja sen tukemisessa käytettäviä ryhmämenetelmiä. Työelämän rakennemuutosten seurauksena nuoret joutuvat työllistyäkseen hankkimaan vähintään toisen asteen koulutuksen. Niille opintouralta syrjäytymisvaarassa oleville nuorille, joiden opinnot keskeytyvät välittömästi peruskoulun jälkeen, on ominaista urasuunnitelmien epäselvyys, koulukielteisyys, heikko itseluottamus ja ongelmat elämähallinnassa. Toisen asteen opintojen aikana keskeiset urahallinnan riskitekijät liittyvät opintoalan valintaan ja opiskelumotivaatioon. Nuorten nähdäänkin tekevän koulutusvalintansa suurimmaksi osaksi melko sattumanvaraisesti. Tätä kuvaa se, että toisen asteen ammatillisiin opintoihin hakeutuneista ensimmäisen vuoden opiskelijoista 10 prosenttia keskeyttää opintonsa ja vain 15 prosenttia arvelee olevansa omalla alallaan. Lisäksi opintojen pitkittyminen kuuluu usein näihin tekijöihin, jotka toisaalta voidaan nähdä nuoruuteen kuuluvana normaalina mielenkiinnon kohteiden ja identiteetin etsimisenä. Toisaalta halutaan lisätä nuorten urahallintataitoja,

realistisia urasuunnitelmia ja ohjauksen määrää sekä laatua. Suurena ongelmana perusopetuksen oppilaanohjauksessa nähdään oppilaiden ammatilliselle opintoväylälle motivoimisen riittämättömyys.

Nuorten urahallinnan tukemiseen keskittyviä oppilaanohjausmenetelmiä on Koiviston ja Vuoren (2006) mukaan kehitetty vähän, vaikka koulutus- ja työurien hallinnan onkin nähty vaikeutuneen 1990-luvulta lähtien. He esittelevät kaksi ryhmätoiminnan mallia, jotka perustuvat Michiganin yliopiston preventiotutkimuskeskuksessa kehitettyyn ryhmätoiminnan malliin. Ryhmät järjestetään ajankohtana, jolloin oppilaat ovat valmistautumassa kriittiseen siirtymävaiheeseen. Kohti työelämää –ryhmiin osallistuvat peruskoulusta toisen asteen opintoihin siirtyvät ja Koulutuksesta työhön –ryhmiin toisen asteen ammatillisista opinnoista työelämään siirtyvät nuoret. Menetelmien erityispiirteisiin kuuluvat vakioidut toimenpidemallit, intensiivikurssitoteutus, kahden ohjaajan yhteistyömalli, osallistujien motivoiminen koulutusuran siirtymävaiheissa sekä opetushallinnon ja työhallinnon yhteistyö. Viimeksi mainittu toteutuu paikallisella tasolla oppilaitosten ja työvoimatoimistojen moniammatillisena yhteistyönä ryhmien ohjaamisessa. (Mt. 270-271.)

Nuorten urahallinnan tukemisessa ryhmätyöskentelyllä vahvistetaan osallistujien urahallintavalmiutta. Urahallintavalmius taas koostuu pystyvyysuskomuksista, vastoinkäymisiin varautumisesta ja asenteellisista toimintavalmiuksista urahallinnan alueella. Pystyvyysuskomuksilla tässä yhteydessä tarkoitetaan yksilön arviota kyvystään saavuttaa asettamansa uratavoitteet. Tavoitteena on, että henkilö motivoituu sitoutuneeseen, suunnitelmalliseen ja aktiiviseen toimintaan uratavoitteiden asettamisessa ja saavuttamisessa. Tällöin asetetut tavoitteet todennäköisemmin toteutuvat. Uratavoitteiden toteutuminen taas lisää myönteisen palautteen saamista, mikä edelleen vahvistaa pystyvyysuskomuksia ja urahallintaa tulevaisuudessa. Ryhmämenetelmien keskeisenä periaatteena on aktiivinen oppiminen, jonka avulla ryhmissä pyritään vahvistamaan osallistujien urahallintavalmiuksia. Ryhmämenetelmien käytöstä oppilaanohjauksen tukena on saatu hyviä tuloksia, joiden perusteella niitä voidaan suositella käytettäväksi nuorten urahallinnan tukemisessa. (Koivisto ja Vuori 2006, 271-272.)

Näen Koiviston ja Vuoren tutkimuksessa paljon yhtäläisyyksiä omaan tutkimukseeni. Ovalla opiskelevat nuoret kuuluvat melko suurelta osin opintouralta syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin, joilla on saman tyyppisiä ongelmia kuin Koiviston ja Vuoren tutkimuksen kohderyhmällä. Ohjaavan koulutuksen tavoitteet yksilöllisen ohjauksen ja ryhmämenetelmien tehokkaasta käyttämisestä nuorten motivoimisen ja sitoutumisen lisäämiseksi kuvaavat osuvasti myös Salpauksessa toteutettavan ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavan ja valmistavan koulutuksen tavoitteita. Yhtenä tutkimustani eteenpäin vievänä kysymyksenä onkin, onnistuuko ova-koulutus tehtävässään tuottaa aktiivisia ja motivoituneita oppijoita, joiden elämän- ja urahallinta vahvistuu koulutuksen aikana.

Seuraavaksi kerron esimerkinomaisesti työpaja- ja Omauratoiminnasta, joissa tehostetun ohjauksen avulla pyritään lisäämään nuorten koulutusmotivaatiota ja samalla ehkäisemään koulutuksen keskeyttämistä ja syrjäytymistä.

4.1 Omaura- ja työpajatoiminta vaihtoehtoisina koulutusmalleina

Syrjäytymisen ehkäisyä on pidetty varsin laajasti esillä 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun yhteiskunnallisessa keskustelussa. Tilanteen korjaamiseksi on perustettu erilaisia työryhmiä, ja syrjäytymisen ehkäisy on otettu huomioon yhä enemmän myös poliittisessa päätöksenteossa. Erilaisia projekteja ja kokeiluja on käynnistetty, ja osa toiminnoista on hyödylliseksi osoittaututtuaan vakinaistettu. Yhteistyöhön ovat osallistuneet kaikki mahdolliset tahot opetusministeriön, työministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa. Lisäksi monet järjestöt ja seurakunnat ovat olleet toteuttamassa erilaisia nuorten aktivointi- ja syrjäytymisen ehkäisy – hankkeita.

Nuorten työpajatoiminta on saanut kehityssysäyksen 1990-luvulla nuorisotyöttömyyden haasteista. Tärkeänä tuolloin nähtiin työkokemuksen tarjoaminen nuorille. Tämän jälkeen toiminta on muuttunut ja laajentunut merkittävästi. Nykyisessä työpajatoiminnassa painopiste on räätälöityjen, monipuolisten palvelujen tarjoaminen niin yksittäisten asiakkaiden kuin asiakasryhmien tarpeisiin. Yleisten perusteiden ja suositusten mukaan nuorten

työpajatoiminta sijoittuu julkisen sektorin palvelukokonaisuudessa sosiaalialan palvelujen ja avoimien koulutus- ja työmarkkinoiden välimaastoon ja on moniammatillista toimintaa. Työpajatoiminnalla toteutetaan varhaisen puuttumisen ja yhteisöllisyyden periaatteita sekä sovelletaan tekemällä oppimisen ja motivoimisen menetelmiä. (Nuorten työpajatoiminnan yleiset perusteet ja suositukset 2006.)

Nuorten työpajatoiminta sijoittuu nuoren elämänvaiheen tärkeisiin saumakohtiin. Tällaisia ovat nivelvaiheet, jolloin nuori etsii ammattiin johtavaa koulutusta tai siirtyy koulutuksesta tai työttömyydestä työelämään. Nuorten integroitumisen yhteiskuntaan, työhön ja instituutioihin on nähty vaikeutuneen muun muassa työkasvatuksen vastuiden muuttumisen myötä. Nuorten työpajatoiminta tarjoaa yhden joustavan mahdollisuuden korvata niitä sosiaalistumisen ja integroitumisen puutteita, mitä kodin, koulun ja työmarkkinoiden muutokset aiheuttavat. Tavoitteena työpajatoiminnassa on henkilökohtaisen pajasuunnitelman avulla parantaa nuoren valmiuksia päästä haluamaansa koulutukseen, suorittaa koulutus loppuun tai päästä avoimille työmarkkinoille. Työn avulla, yksilö- ja ryhmäohjausta hyödyntäen, pyritään parantamaan nuoren elämäntaitojen taitoja. Työpajatoiminta auttaa nuorta löytämään vahvuutensa, tekemään realistisen suunnitelman tulevaisuudestaan sekä tukee nuoren sisäistä kasvua yksilönä ja työpajayhteisön jäsenenä. (Mt.)

Seuraavaksi esittelen hieman Suomessa toiminnassa ollutta Omaura-projektitoimintaa ja yhden projektin osalta saatuja tutkimustuloksia. Omaura-toiminta on lähtöisin USA:sta. Se on nimensä (City as School) mukaisesti koulu, jossa oppiminen tapahtuu koulun ulkopuolella, ympäröivässä yhteiskunnassa. Suomeen toiminta tuli kuitenkin saksalaisesta mallista (Die Stadt als Schule), jossa oppilaat työskentelivät kolme päivää viikossa eri työpaikoissa ja opiskelivat kaksi päivää koululla. Suomessa Omaura-toiminnan kohderyhmänä ovat 14-18 -vuotiaat nuoret joita voidaan kuvata syrjäytymisvaarassa oleviksi tai jo syrjäytyneiksi. He ovat enimmäkseen peruskoulun päättäneitä nuoria, joiden kohdalla näkyy ongelmien kasautuminen ja alisuoriutuminen. Syrjäytymistä ehkäisevänä toimintana tällainen ympäröivään yhteiskuntaan integroiva työpaikkaopiskelu on tuottanut hyviä tuloksia. (Veijola 2005, 41-42.)

Elsi Veijola (2005) on tehnyt seurantatutkimuksen Omaura-toimintaan osallistuneiden nuorten elämänvaiheista vuosina 1995-2001. Tutkimuksen kohteena oli 28 oppilasta, jotka olivat lukuvuonna 1995-1996 peruskoulun viimeisellä luokalla. Tutkimuksessa selvitettiin muun muassa Omaura-oppilaiden kotitaustaa, opiskelua, työllistymistä, syrjäytymiskehitystä ja elämänhallintaa. Tutkimusta varten Veijola teki useita haastatteluja vuosien 1995-2001 aikana. Haastattelujen avulla Veijola pyrki seuraamaan oppilaiden mahdollista kehittymistä koulumenestyksessä, oppilaan henkisessä kasvussa ja elämänhallinnassa. Omaura-hankkeessa oli otettu käyttöön nuorten ohjattu työskentely erilaisissa yrityksissä ja muissa työpaikoissa koulutyön ohessa. Tällä toivottiin olevan oppimismotivaatiota lisäävä vaikutus erityisesti niille pojille, joille kouluopiskelu on vastenmielistä. (Mt. 51-52.)

Elämänhallintaan liittyviä seikkoja selvitettiin tutkimuksessa muun muassa nuorten tekemillä rötöksillä sekä alkoholin ja huumeiden käytöllä. Elämänhallinnan voitiin Veijolan mukaan nähdä selvästi kohonneen Omaura-toiminnan aikana. Positiivisia vaikutuksia näkyi päihteiden käytön ja rikosten vähenemisen muodossa sekä elämänuran kannalta. Myönteisiä muutoksia näkyi muun muassa koulutuksessa, työhön sijoittumisessa ja elämänhallinnassa. Omaura-vuoden aikana rikokset olivat vähentyneet siten, että kahdeksalla näistä aikaisemmin rikoksiin syyllistyneistä nuorista ei esiintynyt lainkaan rikkomuksia. Nuorista oman elämänhallintansa ilmoitti lisääntyneen peräti 80 %. (Veijola 2005, 125-126.)

Ehkä kaikkein merkittävin tulos oli, että kaikki tutkimukseen osallistuneet nuoret saivat peruskoulun suoritetuksi. Keskeisenä asiana tutkimuskohteena olleiden nuorten ikävaiheessa oli ammattikoulutuksen hankkiminen. Tämä tavoite onnistui siten, että 27:stä nuoresta 12 suoritti ammatillisen koulutuksen ja yksi puolen vuoden vartijakoulutuksen. Lisäksi Omaura-vuoden päättymishetkellä opiskelemassa oli kolme nuorta. (Veijola 2005, 125-126.) Tutkimuksessa nuoret on jaoteltu kolmeen eri luokkaan: menestyjät, paikkaansa hakevat ja syrjäytyneet. Paikkaansa hakevilla tarkoitetaan nuoria, joilla on olemassa jonkinlainen siirtymävaihe. Mahdollisuudet nuoren kannalta ovat kahdenlaiset, joko hyvään tai huonoon suuntaan. Tutkittavilla paikkaansa hakevilla nuorilla ei tuntunut olevan mitään suuria ongelmia, eikä myöskään merkkejä syrjäytymisestä. Kolmasosa nuorista on luokiteltu syrjäytyneeksi, mikä osaltaan vaikuttaa siihen, millaiset elämänhallinnan tekijät ovat

nousseet esiin. Sellaisen henkilön kohdalla, jolla on paljon riskitekijöitä taustalla, voi ymmärtää, että vuoden kestävä koulutus ei toimi samalla tavalla kuin vähäisten riskitekijöiden omaavien kohdalla. (Veijola 2005, 52, 115.) Veijolan tutkimuksen nuorissa oli enemmän syrjäytyneitä kuin ovalla opiskelevissa. Omassa tutkimuksessani jätin nuorten rötöstelyt ja päihteiden käytön tarkastelun ulkopuolelle.

Omaura- ja työpajatoiminnasta löydän useita yhtymäkohtia omaan tutkimustehtävääni. Kohderyhmässäni on lähinnä saman tyyppisiä nuoria, jotka Veijola on määritellyt paikkaansa hakeviksi. Sekä omaura- että työpajatoiminnassa mukana olevat nuoret ovat hyötäneet käytännönläheisestä, toiminnallisesta opiskelusta. Tällä on voitu parantaa muun muassa oppilaiden koulutusmotivaatiota. Yhdistäviä tekijöitä ovat lisäksi yksilöllisen tuen antaminen, koulutukseen ja työhön ohjaaminen sekä elämäntaitojen vahvistaminen.

4.2 Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus (ova)

Pro gradu –tutkielmassani tutkimuskohteena ovat Koulutuskeskus Salpauksen ammatilliseen perusopetukseen ohjaavassa ja valmistavassa koulutuksessa (ova) opiskelevat nuoret. Lahdessa toimivassa Koulutuskeskus Salpauksessa on 44 oppilasta aloittanut vuoden mittaisen koulutuksen. Syksyllä 2006 alkanut koulutus pohjautuu Opetushallituksen myöntämälle koulutuskokeilulle, jonka tavoitteena Opetusministeriön opetussuunnitelman perusteiden luonnoksen (2006) mukaan on, että *opiskelija saa riittävät ammatillisessa koulutuksessa tarvittavat perustiedot ja –taidot ja yksilöllistä tukea kehittyäkseen vastuulliseksi ja tasapainoiseksi ihmiseksi ja aktiiviseksi yhteiskunnan jäseneksi. Opetuksessa kiinnitetään erityistä huomiota oppimisvalmiuksiltaan ja –tavoiltaan erilaisiin opiskelijoihin ja sellaisiin opiskelijoihin, joilla on elämäntaitojen vaikeuksia.* Lisäksi tavoitteena on madaltaa siirtymiskynnystä perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen ja vähentää ammatillisen koulutuksen alkuvaiheen keskeyttämistä.

Tutkimuskohteena on nuori, jolla ei vielä ole selkiintynyttä käsitystä ammatinvalinnastaan tai jolla ei ole riittäviä valmiuksia ammatilliseen koulutukseen hakeutumiseen tai opinnoissa suoriutumiseen. Tämä määritelmä perustuu ohjaavassa ja valmistavassa koulutuksessa opiskelevien nuorten lähtökohtatietoihin koulutukseen hakuhetkellä. Hakijoita koulutukseen oli 80, joista 24 pääsi lopulta opiskelemaan muualle, pääosin ammatillisen perustutkinnon tyhjäksi jääneille aloitus- tai peruutuspaikoille. Oppilaista suurimmalla osalla arvosanat peruskoulusta ovat melko vaatimattomia. Koulutukseen syksyllä 2006 valituista oppilaista 61 %:lla päättötodistuksen kaikkien aineiden keskiarvo oli kuuden ja seitsemän väliltä, ja esimerkiksi matematiikan numeroiden keskiarvo koko joukossa on 5,74. Oppilaita on ohjaavan ja valmistavan koulutuksen toteutussuunnitelman tavoitteissa (2006) kuvattu alisuoriutujiksi, joiden opiskelumotivaatio on alhainen. Pääsääntöisesti nämä oppilaat ovat tulleet suoraan peruskoulusta ja hakuhetkellä, kesällä 2006, he olivat 16-17 –vuotiaita. Osalla 17 vuotta täyttäneistä on takanaan välivuosi, jolloin he eivät ole opiskelleet missään. Osa taas on aiemmin peruskoulussa jäänyt luokalleen, jolloin ikää on ehtinyt tulla vuosi muita enemmän. Kyselylomakkeeseen vastanneista 33 oppilaasta kolme on aiemmin keskeyttänyt opintonsa.

Koulutusta ei sidota mihinkään tiettyyn koulutusalaan, vaan se on yleisesti ammatillisiin opintoihin orientoivaa. Yksilöllisyyden, joustavuuden ja jatkuvuuden periaatteita noudattavassa koulutuksessa opiskelu on käytännön toimintaa ja tutustumista eri koulutusaloihin ja ammatteihin. Lisäksi tärkeänä nähdään yhdessä tekeminen ja nuorten omien valintojen pohtiminen, minkä avulla nuoret saavat valmiuksia oman elämän eteenpäin ohjaamiseksi. (Koulutuskeskus Salpaus 2006.)

4.2.1 Koulutuskeskus Salpauksen siirtymävaiheen suunnitelma perusopetuksesta toiselle asteelle

Koulutuskeskus Salpauksen siirtymävaiheen suunnitelmassa (2005) on määritelty ne asiat, jotka tulee ottaa huomioon perusopetuksen jälkeisessä nivelvaiheessa. Seuraavaksi esittelen suunnitelman taustaa ja tavoitteita. Nuoren elämässä siirtyminen peruskoulusta toiselle asteelle on yleensä positiivinen ja uusia mahdollisuuksia eteen tuova, joskus jännittäväkin elämän virstanpylväs. Siirtyminen

uuteen ympäristöön uusien kavereiden ja aikuisten keskelä sisältää myös nuoren kannalta riskejä. Opiskelu toisella asteella edellyttää uudenlaisia opiskelutaitoja, itsenäisyyttä, itseohjautuvuutta, aloitteellisuutta ja ennen kaikkea motivaatiota. Opiskelu uudessa paikassa ei aina käynnisty ongelmitta, oleellista nuorten kannalta onkin tunnistaa tässä siirtymävaiheessa tukea tarvitsevat nuoret.

Siirtymävaiheen suunnitelman tarkoituksena on kehittää Päijät-Hämeen alueella eri kouluasteiden välistä tiedonkulkua niin, että jokaisen opiskelijan tarpeet tulisi huomioida riittävällä ja tarkoituksenmukaisella tavalla opiskelijan aloittaessa toisen asteen opinnot.

Siirtymätyöskentelyn tulisi olla yksi näkyvä osa peruskoulujen ja toisen asteen oppilaitosten jokapäiväistä toimintaa. Kaiken yhteistyön lähtökohtana on nuoren vahvuudet ja luontainen halu löytää ja rakentaa oma yksilöllinen polku kohti aikuisuutta, johon myös ammatin hankkiminen kuuluu. Tässä monimutkaisessa maailmassa kaikki ei aina kuitenkaan ole helppoa ja itsestään selvää, joten nuori tarvitsee myös tässä siirtymävaiheessa tukea ja aikuisen aikaa. Onnistunut siirtymävaihe tukee omalta osaltaan opintojen käynnistymistä toisella asteella ja vähentää koulutuksen keskeyttämisii ja tätä kautta nuorten koulutuksellista syrjäytymistä. (Koulutuskeskus Salpaus 2005.)

Tavoitteena on tukea kaikkien peruskoulusta toiselle asteelle siirtyvien opiskelijoiden opintojen sujuvaa alkamista ja opiskelijan onnistunutta kiinnittymistä toisen asteen opiskeluun. Tietojen luovuttamisen tarkoituksena on auttaa opiskelijaa ja oppilaitosta opintojen suunnittelussa ja tarvittavien tukitoimien järjestämisessä niin, että ammatillisen tutkinnon suorittaminen mahdollistuisi. Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan siirtymistä toiselle asteelle tuetaan huoltajan, erityisopettajan, opinto-ohjaajan, oppilashuollon, ammatinvalintapsykologin, toisen asteen oppilaitosten ohjauksesta vastaavien opinto-ohjaajien, kuraattorien sekä opettajien välisellä moniammatillisella yhteistyöllä. (Mt.)

4.2.2 Opiskelu- ja elämäntaitojen hallinta opintojen tavoitteissa

Opetushallituksen päätös (2006) koulutuksen kokeiluohjelmasta sisältää opetussuunnitelman perusteet, joiden mukaan opiskelu- ja elämäntaitojen hallinta kuuluu opintojen keskeisiin sisältöalueisiin.

Tavoitteena on, että opiskelija pystyy arvioimaan omaa oppimistaan ja osaamistaan. Hän pystyy asettamaan itselleen realistisia tavoitteita ja hänelle kertyy halu kehittää itseään. Opiskelija kehittää valmiuksiaan tiedon hallinnassa ja soveltaa aiemmin oppimaansa. Hän pystyy tunnistamaan ongelmatilanteen ja arvioimaan tilannetta kokonaisvaltaisesti.

Tavoitteena on, että opiskelija osaa arvioida omaa toimintaansa ja toteuttaa suunnitelmiaan. Hän ottaa vastuuta elämäänsä koskevista ratkaisuista. Hän kartoittaa elämäntilannettaan ja sosiaalista viitekehystä ja vaikuttaa aktiivisesti omaan elämäntilanteeseensa ja tulevaisuuteensa. Hän on aktiivinen ja oma-aloitteinen esimerkiksi koulutukseen ja harrastuksiin hakeutumisessa. Hän kehittyi oikeutensa ja velvollisuutensa tuntevana kansalaisena.

Keskeisiä sisältöalueita:

- Oman osaamisen kartoitus, minäkäsityksen pohdinta; vahvuudet, heikkoudet
- Uran ja tulevaisuuden suunnittelu, mm. ammatinvalinta
- Oman oppimistyylin analysoiminen
- Oppimis- ja ongelmataitojen harjaannuttaminen mm. erilaisten ohjelmien avulla
- Opiskelun ja eri ammattien edellyttämien henkilökohtaisten edellytysten pohdinta, esim. käyttäytyminen, pukeutuminen ja hygienia
- Yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittyminen
- Ryhmässä toimimisen valmiuksien kehittyminen
- Vastuullinen, toiset huomioon ottava ja oikeudenmukainen toiminta
- Erilaisuuden ja erilaisten yksilöllisten tarpeiden pohdinta ja ymmärtäminen
- Sopimusten noudattaminen

- Oman terveyden edistäminen, mm. liikunta, elämäntavat, päihteet ja tupakka
- Kuluttajana toimiminen ja omien raha-asioiden hoito
- Opiskelun suunnittelu yhteistyössä huoltajien ja muun lähipiirin kanssa
- Harrastusten valinta ja vapaa-ajan käyttö

Opinnot voivat olla myös vapaasti valittavia, jotka opiskelija voi valita kiinnostuksensa ja tarpeidensa mukaan joko oman oppilaitoksensa tai muiden oppilaitosten tarjonnasta. Opinnot voivat olla myös harrastustavoitteisia.

4.2.3 Käytännön ohjaus- ja opetusmenetelmät

Monipuolisia opetus- ja ohjausmenetelmiä toteuttava ova-koulutus pyrkii monipuolisesti tukemaan ja ohjaamaan nuorta hänen ammatinvalinnassaan. Vahvistaakseen nuoren aktiivisuutta, itseohjautuvuutta ja sisäistä motivaatiota koulutuksessa painotetaan yksilöllisiä, opiskelijalähtöisiä ja työvaltaisia ohjausmenetelmiä. Toiminnallisia opintojaksoja ovat muun muassa mediapaja, käsillä tekemisen taidot ja ammattina yrittäjäyys. Näissä opiskelija oppii sekä ryhmässä että itse tekemällä. Ura- ja tulevaisuudensuunnittelua tukevat koulutuksiin ja työelämään tutustumisjaksot (yhteensä 8 ov) sekä työssäoppiminen tutuksi – opintojakso, jossa opiskelija voi tutustua työssäoppimiseen esimerkiksi kolmannen vuosikurssin opiskelijan työparina. (Koulutuskeskus Salpaus 2005.)

Tekemällä oppiminen korostuu myös opiskelu- ja elämäntaitojen hallinnan opetuksessa. Arjessa tarvittavien taitojen ja valmiuksien opetukseen kuuluu muun muassa kotitalousjakso opetuskeittiössä. Yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen opetus perustuu myös käytännön tilanteiden harjoitteluun. Myös moniammatillinen yhteistyö esimerkiksi kuraattorin, opinto-ohjaajan ja poliisin kanssa tuo opetukseen erilaisia näkökulmia ja arjen realiteetteja. Erilaisia vaihtoehtoja elämänhallintaan liittyvien asioiden käsittelemiseen on mahdollista toteuttaa. Oppilaiden lähtötason perustietojen täydentämisessä eli peruskoulun aineiden opetuksessa noudatetaan perusopetuksen lisäluokan opetussuunnitelman tavoitteita. Tällöin oppilaat saavat myös kotitehtäviä, kuten peruskoulun opetukseen normaalisti kuuluu. (Mt.)

5 Tutkimusongelmat ja -tehtävä

Pro gradu -tutkielmassani tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisena nuori näkee oman elämänhallintansa peruskoulun ja toisen asteen koulutuksen välisessä nivelvaiheessa?
2. Millaisia koulutusvalintoja nuori tekee peruskoulun jälkeen?
3. Millaisia kokemuksia nuorilla on ova-koulutuksesta?
 - Millaista ohjausta nuoret ovat saaneet?
 - Onko ova-koulutuksella ollut vaikutusta heidän elämänhallintaansa? Miten se on vaikuttanut?
 - Onko ova-koulutus vaikuttanut nuoren koulutusvalintoihin. Miten se on vaikuttanut?

Tutkimustehtäväni on kuvata nuorten kokemuksia ova-koulutuksesta, ja siinä erityisesti ohjauksesta sekä elämänhallinnan tukemisesta. Lisäksi kuvaan nuorten näkemyksiä omasta elämänhallinnastaan ja siitä, millainen merkitys ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavalla ja valmistavalla koulutuksella on heidän tekemilleen koulutusvalinnoille. Kyse on siis tietyllä hetkellä olevasta tilanteesta nuoren siirtyessä perusopetuksesta toiselle asteelle.

Tutkimukseni kohderyhmänä ovat 16-18 –vuotiaat nuoret, jotka ovat päätyneet tähän vuoden mittaiseen koulutukseen erilaisista syistä. Tavallisimpia syitä ovat alhainen päättötodistuksen keskiarvo ja kouluttautumisen keskeytyminen. Tutkimukseni antaa toivottavasti koulutuskokeilun järjestäjille arvokasta palautetta ja tietoa, mikä välittyy nuorten kokemusten kautta. Tärkeäksi näenkin juuri nuorten mielipiteen kuulemisen. Nuorten kokemusten ohella yhtenä lähtökohtana tässä tutkimuksessa on yhteiskunnan ja koulutusjärjestelmän näkökulma, jonka tavoitteena on ”koulutusputken” toteutuminen.

6 Tutkimuksen toteutus

6.1 Kyselylomake ja teemahaastattelu tutkimusmenetelminä

Tutkimukseni on aineistonkeruun osalta kaksivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa käytin kyselylomaketta ja toisessa vaiheessa tein yksilöhaastatteluja viidelle oppilaalle. Alasuutarin (1993, 37) mukaan kasvatus- ja sosiaalitieteellisissä tutkimuksissa rajataan tutkimusaineisto usein tiukasti joko tilastolliseen tai laadulliseen. Aika ajoin käydään keskustelua aineistojen eroista sekä niiden mahdollisuuksista ja rajoista. Laadullisia ja tilastollisia metodeja on tarkasteltu usein toistensa vastakohtina. Keskeisenä erona menetelmissä on katsottu olevan tilastollisten menetelmien pyrkimys rakentaa universaaleja lainmukaisuuksia, kun laadullisilla menetelmillä selitetään ilmiöitä paikallisesti. Tutkimuksen tekeminen sisältää todellisuudessa harvoin dikotomioita, ja molemmissa menetelmissä on myös samankaltaisuuksia. Tilastollisen aineiston tulkintaan tarvitaan usein laadullisia luokitteluja ja laadullisen aineiston tulkinnessa käytetään usein myös tilastollisiin menetelmiin luokituttavaa laskemista. Alasuutari (mt. 170-172) katsookin kyseessä olevan paremminkin kahden tutkimuksellisen ääripään jatkumon. Erilaisten aineistojen käytöstä käytetään myös termiä aineistotriangulaatio. Eri menetelmillä voidaan saada erilaisia näkökulmia tutkimusaiheesta ja näin monipuolistaa ja rikastuttaa tutkimusta sekä saada esille jotakin sellaista, jota vain määrällinen tai laadullinen tutkimus ei yksin pysty tuottamaan.

Valitsin kyselylomakkeen ensimmäiseksi, tutkimukseni kohdejoukkoa kartoittavaksi tiedon hankintamenetelmäksi. Lähtökohtatiedoilla tarkoitan sellaisia tietoja, kuin miksi nuoret ovat valinneet tämän koulutuksen ja millaisia tavoitteita heillä on koulutuksen suhteen. Kysely mahdollisti kattavan kuvan saamisen koko opiskelijajoukosta. Lisäksi kyselyyn saatoin sisällyttää suuren määrän väittämiä eri aihealueilta, jolloin sain laajasti tietoa eri aihepiireistä. Tämä oli tärkeää muun muassa siksi, että elämänhallintaa kuvaavat sanat ja käsitteet voivat olla nuorille melko vieraita tai jopa vaikeita ymmärtää. Kysymällä jotain tiettyä asiaa usean eri

väittämän avulla halusin nähdä, oliko vastaaja ymmärtänyt asian tarkoittamallani tavalla.

Nuorten kokemusten tutkimista syvensin yksilöhaastatteluilla, joista saatavaa aineistoa pidän tärkeänä tutkimukseni kokonaisuuden kannalta. Haastattelujen tehtävänä oli sekä tarkentaa kyselyn tuloksia että nostaa esiin eroavuuksia. Pyrin niiden avulla varmistamaan sen, että kaikki tutkimuskysymykset tulevat riittävän perusteellisesti läpikäytyä. Viiden nuoren teemahaastattelun avulla uskon päässeeni syvemmälle tasolle nuoren inhimillisen kokemuksen ja subjektiivisen elämysmaailman ymmärtämisessä. Eskolan ja Vastamäen (2001) mukaan teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa kysymykset on määrätty ennalta, mutta haastattelijä voi vaihdella niiden sanamuotoa ja järjestystä. Vastauksia ei ole sidottu valmiisiin vastausvaihtoehtoihin. Teemahaastattelu ei ole kuitenkaan muodoltaan niin vapaa kuin syvähaastattelu, joka muistuttaa enemmän tavallisen keskustelun muotoa. Teemahaastattelu on niin sanottu kohdennettu haastattelumenetelmä, jota käytetään silloin, kun tiedetään, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn saman tilanteen. Tutkijan tehtävänä on ennen haastattelutilanteita selvittää tutkittavan ilmiön tärkeimpiä osia, rakenteita, prosesseja ja kokonaisuutta. Tämän alustavan analyysin perusteella hän muokkaa haastattelurungon. (Mt. 26-34.) Teemahaastattelu suunnataan tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista. Sen etuna esimerkiksi strukturoituun lomakehaastatteluun verrattuna on yksilön äänen saaminen paremmin kuuluviin. Näin yksilön asioille antamat merkitykset voidaan paremmin tehdä näkyviksi. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47-48.)

Tutkimusnäkökulmana on osittain yksilön näkökulma, nuoren kokemus ohjaavasta ja valmistavasta koulutuksesta, minkä lisäksi olen tuonut esiin taustalla vaikuttavia yhteiskunnan asettamia reunaehjoja. Omaura- ja työpajatoimintaa esittelemällä halusin valottaa omaa tutkimustehtävääni, jossa on jonkin verran yhtymäkohtia Veijolan (2005) väitöskirjatutkimuksen kanssa. Koulutuskeskus Salpauksesta sain tiedot hakijamääristä ja oppilaiden yksittäisten arvosanojen sekä peruskoulun päättötodistusten keskiarvoista. Lisäksi oppilaitos kerää tiedot oppilaiden sijoittumisesta ovan jälkeisiin opintoihin. Näitä tietoja sain käyttöni syksyllä 2007, joten saatoin liittää nuorten opintopolun jatkumisen seurannan omaan tutkimukseeni.

6.2 Nuori tutkimuksen kohteena

Päätyessäni tutkimaan nuorten kokemuksia aloin pohtia tutkimuskohteeni erityisluonnetta. Ovatko nuoret tutkimuskohteena erityisiä? Näen heidät jossain mielessä erityisinä, sillä kokemukseni mukaan nuorten kanssa keskustelu poikkeaa aikuisten kanssa toteutuneista keskusteluista. Tässä kohtaa tutkimukseni kannalta olennaista on vuorovaikutus, johon pohjautuu valitsemani aineiston keruumenetelmä. Tutkimuksessani olen valinnut menetelmiksi kyselyn ja teemahaastattelun. Kyselyn tarkoituksena oli lähinnä antaa tutkimuskohteesta yleiskuva ja teemahaastattelun avulla uskoin tavoittavani parhaiten nuorten kokemukset. Nuorten haastateltavien kohdalla olen lähinnä miettinyt sitä, kuinka osaan kysyä vaikeata elämänhallintakäsitettä koskevia kysymyksiä oikealla tavalla. Nuorten käsitteitä koskevan kokemattomuuden lisäksi haasteellisuutta lisää se, että he ovat monesti lyhytsanaisempia vastauksissaan kuin aikuiset. Mietinkin sitä, kuinka saan sellaista tietoa, joka antaa vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Millaisena tutkimuskohteena tutkija nuoren näkee? Nuorisotutkimus on nykyään itsenäinen tutkimusalue, vaikka sillä ei ole omia erityisiä menetelmiä. Puurosen (1997) mukaan nuoriso nähdään metodologisessa mielessä jossain määrin erityisenä tutkimuskohteena, johon tuntuvat sopivan parhaiten sellaiset menetelmät, jotka perustuvat tutkijan ja tutkittavan suoraan kommunikaatioon. Haastattelu on yksi tällainen menetelmä. Nuorisotutkimuksen metodologinen haastavuus johtuu osittain siitä, että nuoret eivät ole halukkaita yhteistyöhön tutkijoiden kanssa, jos he kokevat nuorisotutkijat aikuisten maailman ja instituutioiden edustajiksi. (Puuronen 1997, 9-10.) Nähdäkseni jonkin asteinen sukupolvien välinen kuilu on väistämättä olemassa. Nuorten ja aikuisten yhteistyön hankaluutta selittääkin se, että aikuisten auktoriteetin kyseenalaistaminen kuuluu nuorten normaaliin kehitykseen.

1900-luvun alkupuoliskolla nuorisotutkimuksessa kuten yleisemminkin ihmistieteissä oli selkeästi vallalla kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät. Nuorisotutkimuksessa positivistisen paradigman metodinen valta-asema yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa alkoi murtua 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa. Kritiikkiä kohdistettiin esimerkiksi standardisoitujen kysely- ja haastattelulomakkeiden käyttöön, koska niiden tuottaman poikkileikkausaineiston

avulla on vaikea tarkastella nuorten kannalta merkityksellisiä sosiaalisia prosesseja ja käyttäytymisen syitä. (Puuronen 1997, 195.)

Valitessaan nuoren tutkimuskohteekseen, tutkija valitsee samalla näkökulman, josta kohdettaan lähestyy. Vaihtoehtoja ovat esimerkiksi psykologinen, sosiologinen, modernisaatioteoreettinen ja yhteiskuntatieteellinen näkökulma. Modernisaatioteoreettinen näkökulma liittyy modernin teollisuusyhteiskunnan kehitykseen, jolloin nuoruus ikä kautena ja nuoriso yhteiskunnallisena ryhmänä määriteltiin uudelleen (Puuronen 1997, 129). Pro gradussa tavoitteenani on ollut kuvata nuorten elämänhallintaa ohjaavan koulutuksen kautta. Koulutukseen on valikoitunut nuoria, jotka ovat vaarassa pudota koulutusjärjestelmän ulkopuolelle heikon koulumenestyksen ja alhaisen opiskelumotivaation johdosta. Kiinnostukseni kohdistuu nuorten kokemusten tutkimisen lisäksi muuttuneisiin yhteiskunnallisiin oloihin ja sitä kautta myös nuorten muuttuneisiin elämäkokemuksiin. Nyky-yhteiskunnassa nuoruus nähdään molemmista päistä pidentyneenä ajanjaksona, johon kuuluu muun muassa vuosien mittainen päätoiminen kouluttautuminen. Nuorten elämäkokemusten kirjon on tutkimuksissa todettu laajentuneen perinteisistä lyhyeen koulutukseen, työelämään ja perheen perustamiseen liittyvistä virstanpylväistä pitkän koulutusputken, pätkätöiden ja nuorisotyöttömyyden kokemuksiin (mm. Aapola 2005, 257-258).

Tutkiessani nuorten kokemuksia näin kiinnostavana esimerkiksi ihmiskäsityksen ja tutkijan tilanteen tarkastelemisen. Tutkijan tilanne sisältää esimerkiksi tutkijan toiminnan sekä tutkijan tekemät valinnat ja tulokset (Kolkka 2001, 38). Mieleeni nousi kysymyksiä omasta toiminnastani tutkijana. Olinko tutkijana neutraali tarkkailija vai aktiivinen osallistuja? Onnistuinko tavoitteessani kuvata oppilaiden aitoja kokemuksia koulutuksesta vai vaikutinko jollain tavalla heidän näkemyksiinsä? Onnistuinko reflektoimaan omaa toimintaani ja sulkeistamaan omia esioletuksiani tulkitessani oppilaiden kokemuksia? Nämä ja monet muut tutkimusta eteenpäin vievät kysymykset pyrin pitämään mielessäni koko tutkimusprosessin ajan.

6.3 Kyselyn ja haastattelujen toteuttaminen

Kyselyjen tekeminen ajoittui maaliskuulle ajankohtaan, jolloin toisen asteen valtakunnallinen yhteishaku oli juuri päättynyt. Sopiessani haastattelu-aikaa kahden opettajan kanssa, kuulin, että kaikki oppilaat yhtä lukuun ottamatta olivat hakeneet opiskelupaikkaa yhteishaussa. Oppilaita ovalla oli tuolloin 38, sillä syksyllä aloittaneista yksi oli lähtenyt töihin, kaksi oli keskeyttänyt opintonsa ja kolme oli saanut opiskelupaikan ammatillisesta oppilaitoksesta. Kyselyyn osallistunut tutkimusjoukko, 33 oppilasta, koostui niistä ohjaavan ja valmistavan koulutuksen oppilaita, jotka kahdella haastattelukerralla olivat koulussa paikalla. Tein kyselyn oppilaille kahdella eri kerralla, johtuen ensimmäisen kerran vähäisestä oppilaiden määrästä. Kyselyjen tekeminen toteutui oppituntien aikana. Kysely oli osittain strukturoitu, minkä lisäksi kysyin kymmenellä avoimella kysymyksellä heidän aiemmista opinnoistaan, kokemuksistaan ovalla ja tulevaisuuden suunnitelmistaan. Aikaa kolmesivuisen lomakkeen täyttämiseen varasin kummallakin kerralla neljäkymmentäviisi minuuttia. Vaikka oppilaat vastasivat kyselyyn nopeasti, useimmat alle puolessa tunnissa, heidän vastauksensa vaikuttivat ainakin jonkin verran mietityiltä. Ainoastaan kaksi oppilasta vastasi kaikkiin 37 väittämään valitsemalla keskimmäisen vaihtoehdon, ei samaa eikä eri mieltä.

Haastatteluja tein viisi kahtena eri päivänä toukokuussa 2007. Ensimmäisellä kerralla haastattelin neljä nuorta ja toisella kerralla yhden. Haastattelut toteutuivat oppilaitoksen luokkatiloissa koulupäivän aikana. Olin aiemmin lähettänyt opettajille tutkimuslupa-anomukset, jotka he toimittivat oppilaiden kotiin. Tätä ennen olin oppilaitoksen vararehtorilta anonut lupaa tutkimuksen tekoon. Sovin haastateltavista opettajien kanssa siten, että lähetin heille listan kyselyyn vastanneista tytöistä ja pojista. Pyysin haastateltaviksi sellaisia tyttöjä ja poikia, jotka olivat vastanneet jokaiseen kysymykseen ja joiden vastaukset olivat yksilöllisiä ja jollain lailla toisistaan poikkeavia. Opettajat kysyivät oppilailta halukkuutta osallistua haastatteluun ja sopivat haastatteluajat.

Haastattelujen tekeminen oli mielenkiintoista ja hiukan jännittävääkin. Olinhan ensimmäistä kertaa tekemässä tutkimusta, jossa kysyn nuorilta heidän elämänhallinnastaan ja koulutuskokemuksistaan. Haastattelumenetelmänä käytin

väljästi strukturoitua teemahaastattelua siten, että opiskelijoiden omat kiinnostuksen kohteet painottuivat ja ohjasivat haastattelun kulkua. Olin ennalta suunnitellut ja kirjannut ylös teemat ja valmiita kysymyksiä, jotta haastattelutilanne etenisi suunnitelmallisesti ja kaikki teemat tulisivat käsitellyiksi. Valmistauduin useilla teemoihin liittyvillä lisäkysymyksillä, sillä oletukseni mukaan elämänhallintaa ja ohjausta koskevat kysymykset ovat useille nuorille vieraita puheenaiheita. Tarkoitukseni oli kysyä asioita mahdollisimman arkisesti, nuorten elämää koskettavasti.

Haastattelun alussa kerroin tutkimuksesta ja haastatteluista mahdollisimman tarkasti. Pyrin avointen kysymysten kautta tekemään haastatteluista enemmän vuorovaikutteista keskustelua kuin kyselynomaista tilannetta, mikä parhaimmillaan mukavasti onnistuikin. Totesin kuitenkin kaikkien haastattelujen jälkeen, että laajoja ja pohdiskelevia vastauksia kysymyksiini sain hyvin harvoin. Parin hiljaisemman nuoren kanssa huomasinkin itse olevani paljon äänessä. Jouduin tarkentamaan ja selventämään kysymyksiäni usein, mihin olin etukäteen varautunut. Neljän nuoren vastauksista huomasin, että he olivat käsitelleet opiskeluvuoden aikana haastattelussa kysymiäni asioita. Muun muassa tulevaisuuteen ja opiskeluihin suuntautuminen, opiskelumotivaatio sekä omien vahvuuksien ja heikkouksien käsitteleminen olivat heille jokseenkin tuttuja aiheita. Tämä kävi ilmi heidän tavastaan puhua asioista, ja he myös kertoivat niitä käsiteltäneen oppitunneilla. Haastattelut kestivät puolesta tunnista vajaaseen tuntiin.

6.4 Aineistojen analysointi

Kyselyaineiston analyysissä käytin Excel-taulukkolaskentaohjelmaa, jonka lisäksi manuaalisesti, tukkimiehen kirjanpidolla, käsittelin joitakin kyselylomakkeen kysymyksiä. Kysely antoi taustatietoa koko ryhmästä haastattelujen taustaksi. Sukupuolten välisiä merkittäviä eroja ei syntynyt kummassakaan aineistossa, joten jätin niiden tarkastelun lopullisen tutkimusraportin ulkopuolelle. Tyttöjen osuus 33:sta kyselyyn vastanneesta oli 15 ja viidestä haastateltavasta kaksi. Kyselylomakkeen alussa esitin kymmenen avointa kysymystä aiemmista opinnoista, tulevaisuuden suunnitelmista ja ovan kokemuksista. Ovan kokemuksista saadut vastaukset luokittelin pääsääntöisesti sen mukaan, ovatko ne muiden nuorten

antamien vastausten kanssa samansuuntaisia vai erisuuntaisia. Sellaisia kysymyksiä kuin mitä alaa haluaisit opiskelemaan ja mihin koulutukseen hait juuri päättyneessä yhteishaussa, tarkastelin ilman luokittelua, yksittäisinä kysymyksinä. Ne kertoivat siitä, oliko nuori hakenut haluamalleen alalle ja olivatko hänen suunnitelmansa muuttuneet. Kyselyyn vastanneiden osuus kaikista ovan opiskelijoista oli 87 %, mikä antoi tuloksia ajatellen tilastollisesti luotettavan kuvan koko joukosta. Tilastolliseen analyysiin ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan ensisijaisesti pyritä, vaan pääpaino on viiden nuoren haastatteluissa.

Ohjausta ja nuorten elämänhallintaa koskevien väittämien vastausvaihtoehdot olivat: *täysin eri mieltä, melko eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, melko samaa mieltä, täysin samaa mieltä*. Yhdistin vastauksissa täysin ja melko eri mieltä sekä täysin ja melko samaa mieltä olevat vastaukset, jolloin sain kolme vastauskategoriaa. Tämän jälkeen laskin näiden saatujen vastausten prosentit. Kyselyaineistoa käsitelin lähinnä tilastollisella menetelmällä, josta saadaan prosenttilukuja. Vaikka tutkimuksen kohdejoukko onkin lukumääräisesti pieni, pidän numeraalisia ilmaisuja niiden selkeyden takia tähän työhön sopivina. Muodostin väittämien osalta neljä kuviota, joista kolme ensimmäistä kuvaavat oppilaiden käsityksiä omasta elämänhallinnastaan. Pylväsdiagrammeista neljäs kuvaa oppilaiden käsityksiä saamansa ohjauksen vaikutuksista elämänhallinta- ja opiskelutaitoihin. Kyselyn osalta pohdin suurta määrää ei samaa eikä eri mieltä –vastauksia, jotka olivat erittäin yleisiä. Esimerkkinä voisin mainita väittämän *Olen kokenut opiskelun tässä koulutuksessa mielekkääksi*. Kun koulutuksen mielekkääksi näki vastaajista 45 %, niin ei samaa eikä eri mieltä oli 40 %.

Haastattelujen kohdalla toimin seuraavalla tavalla. Nauhoitin haastattelut ja litteroin ne analysointia varten. Heti ensimmäisen haastattelun jälkeen aloin litteroida ja jäsentää haastatteluja sekä oppilaiden kokemuksia. Muistiinpanot haastatteluista ja graduryhmän tapaamisista sekä litteraatiot pyörivät mielessäni hahmottaessani teemoja ja aihealueita, jotka toistuivat niissä. Aluksi analysoin haastattelut tutkimuskysymyksiin pohjautuvien teemojen avulla, eli poimin nuorten vastauksista teemoihin liittyviä asioita:

- Miten nuori on päätenyt opiskelemaan ovalle?

- Odotukset koulutukselta
- Opiskelussa ja elämässä tarvittavat taidot
- Nuoren vahvuudet ja heikkoudet (mm. motivaatio, itsetuntemus, sitoutuminen, vastuunotto, tavoitteellisuus, itsearviointikyky, opiskelutaidot ja sosiaaliset taidot)
- Kokemukset ovasta
- Ohjauksen toteutuminen (millaista ohjausta, miten paljon ja miten usein)
- Tulevaisuus, tavoitteet

Aluksi teemat seurasivat melko tarkasti haastattelurunkoa, mutta pian löysin myös aihealueita ja yhteyksiä, joista muodostui haastateltavien elämänhallinnasta kertovia uusia teema-alueita:

- Tuen ja ohjauksen tarve
- Motivoituneisuus
- Sitoutuneisuus
- Minäpystyvyys
- Vastuullisuus
- Tavoitteellisuus

Minäpystyvyyden teema sisältää minäkuvan, itsetunnon, -tuntemuksen, itsenäisyyden ja itsearviointikyvyn käsitteet. Myös motivoituneisuus voidaan yhdistää minäpystyvyyden teemaan, kun se liitetään ihmisen ajatteluun ja tunteiden säätelyyn. Olen kuitenkin halunnut nostaa motivaation erilliseksi teemaksi sen ollessa yksi keskeisimmistä opiskelua edistävästä tekijöistä. Jaettuani elämänhallinnan käsitteen tutkimustehtävän kannalta olennaisiin alakategorioihin, pääsin sisällön analyysissä syvemmälle tasolle. Mielenkiintoista oli huomata tutkimuksen olevan syklinen prosessi, jossa analysointi alkaa jo aineiston keruuvaiheessa ja on vuorovaikutuksessa aineiston lisäksi aiempaan tutkimukseen, teoriaan ja saatuun palautteeseen. Lopuksi muodostin otsikot, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiin ja tuovat esiin elämänhallinnan sisältämiä teemoja.

7 Elämänhallinta ja ohjaus ova-koulutuksessa opiskelevien nuorten kontekstissa

Näkökulmani valintaan tutkimuksessani ovat luonnollisesti vaikuttaneet ova-koulutukseen valikoituneiden oppilaiden tarpeet tuen ja ohjauksen suhteen. Oppilaiden tuen tarve liittyy paljolti opiskelumotivaation ja itsetunnon sekä –tuntemuksen parantamiseen. Tärkeätä elämänhallinnan tukemisen kannalta on se, että vahvistetaan oppilaiden taitoja tunnistaa omia vahvuuksiaan ja heikkouksiaan. Opintojen tavoitteisiin kuuluu myös oppilaiden vastuun ottaminen tehdyistä valinnoista ja tulevaisuudesta. Joitakin sellaisia seikkoja, joita usein esiintyy elämänhallinnan tutkimuksessa, esimerkiksi rikollisuus ja päihteiden käyttö, olen tietoisesti rajannut kyselytutkimukseni ulkopuolelle. Elämänhallintataidot kulkevat mukana ihmisen elämänkaareissa ja ovat tärkeitä erilaisten tavoitteiden toteuttamisessa. Jokaisella ihmisellä on tarve hallita elämäänsä ja saada onnistumisen kokemuksia. Elämänhallintaa voi oppia ja onneksi sen merkitys on ymmärretty myös koulujen opetussuunnitelmissa.

Tutkimustehtävääni ajatellen kysely ja haastattelut antoivat runsaasti tietoa nuorista ja heidän näkemyksistään. Nuorten lähtökohdat ennen ova-koulutuksen aloittamista erosivat jonkin verran toisistaan liittyen nuorten ikään, edellisen vuoden koulutustilanteeseen ja koulumenestykseen. Iältään syksyllä 2006 aloittaneet, tutkimukseeni osallistuneet nuoret olivat 16-18 –vuotiaita. Suurin osa nuorista tuli peruskoulusta, muutama peruskoulun lisäopetuksesta ja joitakin keskeyttämisen jälkeen ammattioppilaitoksesta. Koulumenestys lähes kaikilla tutkimukseen osallistuneilla oli välttävää tai heikkoa tasoa, eli alle seitsemän keskiarvon luokkaa. Joukossa oli kuitenkin niitäkin, joilla keskiarvot peruskoulun päättötodistuksessa olivat seitsemän ja kahdeksan väliltä, mikä ei kuitenkaan ollut riittänyt koulutuspaikkaan heidän haluamalleen alalle. Lukiota ei maininnut vaihtoehtona kukaan kyselyyn vastanneista ja haastattelemistani nuorista.

Seuraavassa luvussa kerron nuorten ohjautumisesta ova-koulutukseen. Olen koonnut siihen tulokset sekä kyselyn että haastattelujen vastauksista. Jatkossa käsittelen nuorten elämänhallintaa ja koulutusvalintoja sekä nuorten käsityksiä saamastaan

ohjauksesta pääasiassa siten, että esittelen ensin tuloksia kyselyn osalta ja sen jälkeen haastattelujen osalta. Tutkimusraporttini johdonmukaisen etenemisen ja selkeyden vuoksi olen kyselyn tuloksia analysoidessani päätenyt samanaikaisesti pohtimaan ja tulkitsemaan vastausten merkityksiä. Tällöin vastausten ja niiden tulkinnan esittämisen väli ei pääse kasvamaan liian pitkäksi. Haastattelujen tulosten osalta tulkinta tapahtuu lähinnä Johtopäätöksiä ja pohdintaa –luvussa, joka seuraa heti tutkimustulosten esittelyä. Kyselyn vastauksia tuon kuitenkin esiin jonkin verran myös samanaikaisesti haastattelujen analysoinnin kanssa, sillä olen halunnut peilata viiden haastateltavan näkemyksiä kyselyn tuloksiin.

7.1 Nuorten ohjautuminen ova-koulutukseen ja odotukset koulutukselta

Jokaisen haastateltavan kohdalla vanhempi, usein äiti, oli nähnyt ovan ilmoituksen joko sanomalehdessä tai oppilaitoksen nettisivuilla. Syitä tuloon oli, ettei muualle olisi päässyt tai vaihtoehtona ollut peruskoulun lisäopetus, kymppiluokka ei ollut yhtä kiinnostava. Haastateltavista yksi oli keskeyttänyt aiemmin ammatilliset opinnot. Syyksi hän kertoi sen, ettei kyseinen ala ollut hänen ”juttunsa”. Hän perusteli ovelle tuloaan sillä, että siellä saa enemmän ohjausta kuin peruskoulun kymppiluokalla. Ohjauksen määrästä kerrottiin lehti-ilmoituksessa.

H: Miten päädyit opiskelemaan tänne ovelle?

V: Äiti luki lehdestä. Sit mä hain kans peruskoulun kymppiluokalle, mut mä tulin mieluummin tänne. Olin keskeyttänyt xxxxx opinnot.

H: Miksi tulit mieluummin tänne kuin peruskoulun kymppiluokalle?

V: Täällä saa enemmän ohjausta.

(V1)

Kyselylomakkeella pyysin nuoria valitsemaan kuudesta vaihtoehdosta kolme tärkeintä syytä, miksi he olivat valinneet ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavan ja valmistavan koulutuksen. Kyselyn vastauksissa nuoret valitsivat usein syyksi ovelle tuloonsa vanhempien toiveen tai sen, ettei tiennyt mitä muutenkaan olisi voinut tehdä. Lisäksi perusteluina oli monilla, että ammatilliset opinnot kiinnostavat ja että lukio ei ole heitä varten.

Pääasiassa nuoret odottivat saavansa korotettua peruskoulun numeroita. Numeroiden korottamisen mainitsi kaikki viisi haastateltavaa. Lisäksi nuoret mainitsivat seuraavaan yhteishakuun panostamisen ja kaksi vastaajaa näki tärkeänä miettimisajan saamisen. Kyselylomakkeella kysyin myös heidän odotuksiaan ova-koulutukselta. Niiden 48 %:n osalta, joilla oli odotuksia, vastaukset olivat samansuuntaisia, eli ammatinvalinnan selkiytyminen ja numeroiden korottaminen. Jonkin verran vastauksissa oli myös toiveena uusien kavereiden saaminen ja erilaisiin ammatteihin ja koulutuspaikkoihin tutustuminen.

Sellaisia nuoria, jotka jättivät vastaamatta kysymykseen tai joilla ei ollut minkäänlaisia odotuksia ova-koulutukselta, oli peräti 42 %. Kaksi kyselyyn vastaajista ilmoitti, ”ettei kiinnostanut pätkääkään” ja ”inhosin koko paikkaa”. Haastatelluista jokainen mainitsi vähintään yhden odotuksen ja kyselyyn vastanneista noin puolet nimesi jonkin tai joitakin odotuksia. Kun odotukset koulutukselta liitetään nuoren tulevaisuuden suunnitelmiin, voidaan todeta, että nuorten tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus ovat kyselyn perusteella melko vähäisiä. Näen tässä yhteyden siihen, että nuoret olivat useimmiten ohjautuneet ovalle vanhempiensa toiveesta ja ohjaamina. Toisaalta tässä saattaa näkyä myös nuorten vastausstrategia. Jos vastaus ei tule nopeasti mieleen, on tärkeämpää mennä seuraavaan kysymykseen kuin jäädä miettimään koulutusta kohtaan syntyneitä odotuksia.

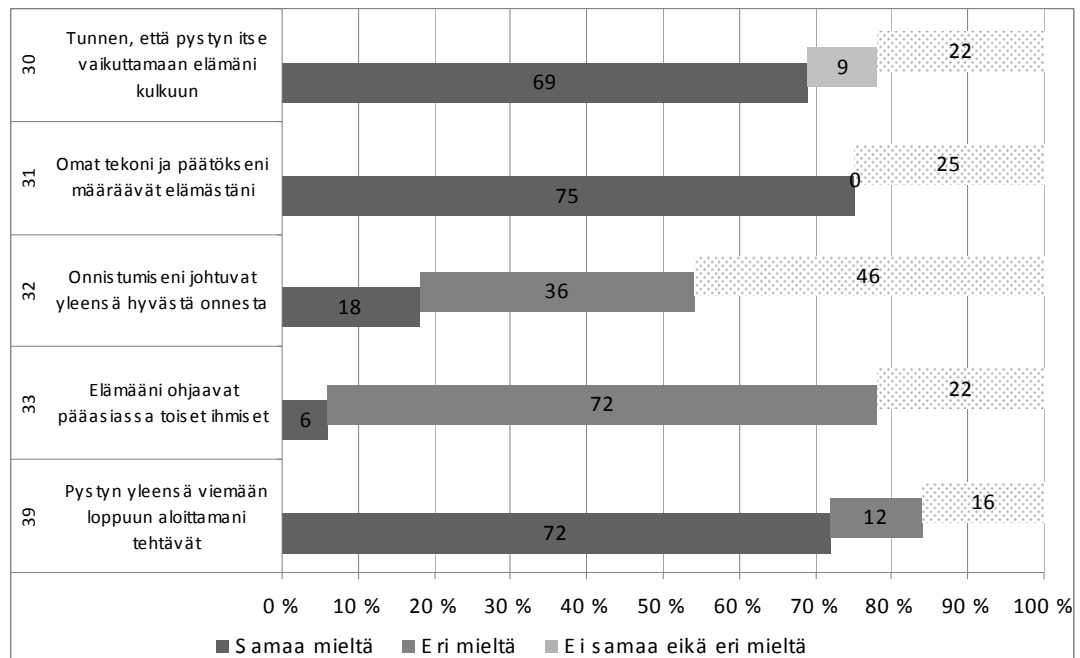
7.2 Kyselyn antama kuva kohderyhmästä

Ohjaavan ja valmistavan koulutuksen yhtenä tärkeänä tavoitteena on auttaa nuorta etenemään perusopetuksen jälkeen toisen asteen opintoihin. Lukuvuoden kestävien opintojen alkupuoliskolla, syksyllä 2006, oli pääpaino opintojen ohjauksessa ja oppilaan oman koulutuspolun suunnittelussa. Keskeisinä alueina olivat opiskelutekniikan vahvistaminen ja lähtötason perustietojen täydentäminen, joka mahdollistaa peruskoulun päättötodistuksen numeroiden korottamisen. Kyselyn tekohetkellä nuorista näkyi selvästi se, että he olivat juuri hakeneet opiskelupaikkaa valtakunnallisessa toisen asteen yhteishaussa. Vastauksissa tulivat hyvin selkeästi,

jopa korostuneen vahvasti, esiin tulevaisuuden ammattitavoitteet. Olihan niihin valmistauduttu koko syksy ja alkukevät.

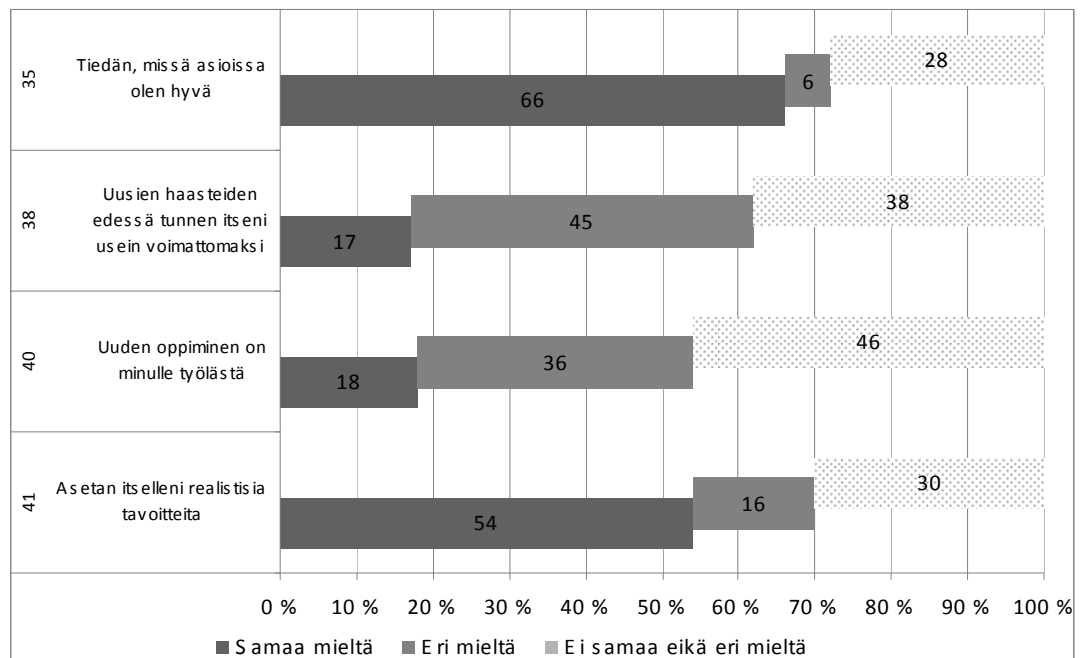
7.2.1 Elämänhallinta ja koulutusvalinnat

Pro gradu –tutkimuksessa käyttämästäni kyselylomakkeesta olen valinnut tarkastelun kohteeksi 15 väittämää koskien elämänhallintaa. Väittämien avulla olen halunnut tutkia ova-koulutuksessa opiskelevien nuorten käsityksiä heidän elämänhallintataidoistaan. Väittämät kuvaavat yksilön minäkuva, motivaatiota, itsetuntoa ja -tuntemusta, tavoitteellisuutta, sosiaalisia suhteita sekä minäpystyvyyttä, eli yksilön kokemuksia siitä, miten hän voi itse vaikuttaa asioihin omassa elämässään. Lisäksi olen valinnut samasta kyselylomakkeesta muutaman avoimen kysymyksen, jotka kuvaavat oppilaiden tulevaisuuteen suuntautuneisuutta.

KUVIO 1. Nuorten minäpystyvyys kyselytutkimuksen perusteella (N=33)

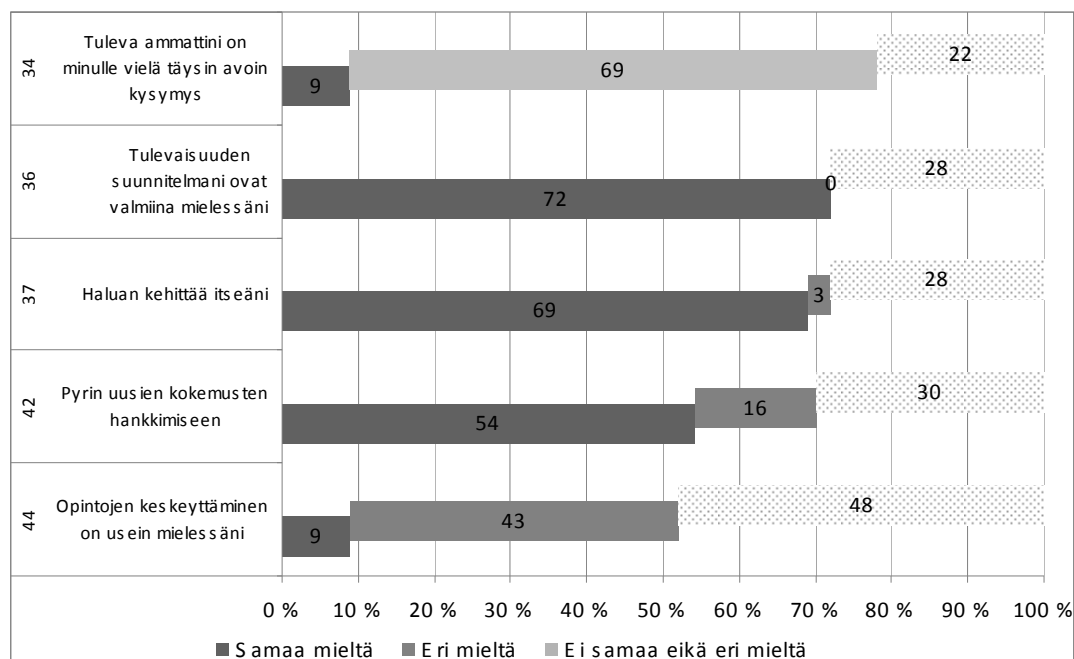
Kuviossa 1 olen kuvannut nuorten näkemyksiä omasta minäpystyvyydestään. Pääasiassa nuoret olivat sitä mieltä, että he pystyvät omalla toiminnallaan vaikuttamaan heille tapahtuviin asioihin. Peräti 75 % ovalla opiskelevista nuorista näki omien tekojensa ja päätöstensä määräävän elämästään. Selvä enemmistö oli myös sitä mieltä, että he pystyvät yleensä suorittamaan loppuun aloittamansa tehtävät. Ainoastaan väittämän numero 32 kohdalla nuoret ovat valinneet ei samaa eikä eri mieltä –vastauksen (46 %) useammin kuin minkään muun vaihtoehdon. Vastausten mukaan reilu kolmannes vastaajista oli sitä mieltä, että hyvällä onnella ei ole vaikutusta onnistumisiin ja melkein puolet nuorista ei osannut varmasti sanoa, mitä asiasta ajattelevat. Lähes viidennes kaikista kyselyyn vastanneista (18 %) näki hyvän onnen vaikuttavan elämässä onnistumiseen, mikä kertoo hallinnan tunteen vähäisyydestä ja ulkoisesta kontrollista (ks. esim. Keltikangas-Järvinen 1998, 228 tai Näre 1997).

KUVIO 2. Nuorten itsetuntemus ja minäkuva kyselytutkimuksen perusteella (N=33)

Väittäjä numero 35 (*tiedän, missä asioissa olen hyvä*) kuului niihin väittämiin, joissa vastaukset olivat hyvin yhteneviä. Nuoret vastasivat tietävänsä, missä asioissa he ovat hyviä. Pohdin nuorten vastauksia ja peilasin niitä ova-koulutuksen tavoitteisiin. Kun tavoitteissa ja opetussuunnitelmassa painottuvat oppilaiden opiskelu- ja elämäntaitojen hallinta sekä yksilöllisen tuen antaminen, saattavat jotkut nuoret tässä vaiheessa, seitsemän kuukauden opiskelun jälkeen, kokea itsetuntonsa kohonneen. Erityisesti nuorille ihmisille tällainen on tyyppillistä. Kun ajatellaan nuoren elämässä tapahtuvien asioiden syklisyyttä ja nopeutta, josta kertovat esimerkiksi itsetunnon voimakkaat vaihtelut, on melko mahdoton tehdä varmoja johtopäätöksiä siitä, mikä vaikuttaa nuoren itsetuntoon tietyllä hetkellä (Keltikangas-Järvinen 2000, 27-28).

Jonkin verran enemmän hajontaa tuli väittämiä 38, 40 ja 41 kohdalla. Usein voimattomuutta uusien haasteiden edessä kertoi tuntevansa 17 % ja saman suuntaisia vastaukset olivat myös kysyttäessä uuden oppimisen vaikeudesta. Noin joka viides oppilas vastasi uuden oppimisen olevan hänelle työlästä. Merkillepantavaa näiden kysymysten kohdalla on se, että niinkin harvat nuoret kuin 45 % ja 36 % olivat eri mieltä väitteiden kanssa ja toisaalta epävarmoja mielipiteestään oli suunnilleen saman verran kuin eri mieltä olevia. Minäkuvasta tämä kertoo sen, että itseluottamus uusien asioiden oppimisen suhteen on näillä nuorilla melko alhainen. Kun minäkuva toimii nuoren päätösten ja valintojen ohjaajana, on tällaisten tulosten perusteella helppo ymmärtää nuorten alisuoriutuminen ja passiivinen suhtautuminen opiskeluun.

KUVIO 3. Nuorten tavoitteellisuus ja motivoituneisuus kyselytutkimuksen perusteella (N=33)

Tulevaa ammattia ja tulevaisuuden suunnitelmia koskevat väittämät (34 ja 36) osoittavat nuorten olevan ainakin jossain määrin selvillä tulevaisuuden suunnitelmistaan. Se, että kyselyyn vastanneista 72 % näki tulevaisuuden suunnitelmansa valmiina mielessään ja 69 % piti tulevaa ammattiaan melko selvänä asiana, saattaa näkemykseni mukaan johtua siitä, että nuoret ovat juuri parhaillaan sellaisessa koulutuksessa, jossa näitä asioita käsitellään. Ja kun kyselyn ajankohta vielä ajoittui toisen asteen yhteishaun jälkeiselle viikolle, ymmärtää nuorten tulevaisuuden näkymien selkeyden. Kun edellisessä taulukossa esitetty nuorten suhtautuminen uusiin haasteisiin ja uuden oppimiseen oli hyvin nihkeätä, niin vastaavasti tavoitteellisuudesta ja motivoituneisuudesta kertovat tulokset osoittivat nuorten haluavan kehittää itseään ja pyrkivän uusien kokemusten hankkimiseen. Opintojen keskeyttäminen oli vain harvoin nuorten mielessä (9 %), mikä kertoo jonkin asteisesta opiskelumotivaatiosta. Kyselyyn vastanneiden joukossa oli kolme nuorta, jotka olivat aiemmin keskeyttäneet opintonsa. Näistä kolmesta vain yksi ilmoitti tämän väittämän kohdalla opintojen keskeyttämisen olevan usein mielessä.

Kahdella avoimella kysymyksellä tiedustelin nuorilta heidän tulevaisuuden suunnitelmiaan. Ensimmäiseksi kysyin, *millaisia tulevaisuuden suunnitelmia nuorella oli peruskoulun jälkeen*. Vastauksista ilmeni, että yli puolet vastanneista (61 %) suunnitteli opintoja joko lukiossa tai ammatillisessa koulutuksessa. Kaikista vastanneista (N=33) kahdeksalla (24 %) ei ollut tulevaisuuden suunnitelmia. He vastasivat usein kysymykseen, etteivät osaa sanoa tai ettei ollut mitään suunnitelmia.

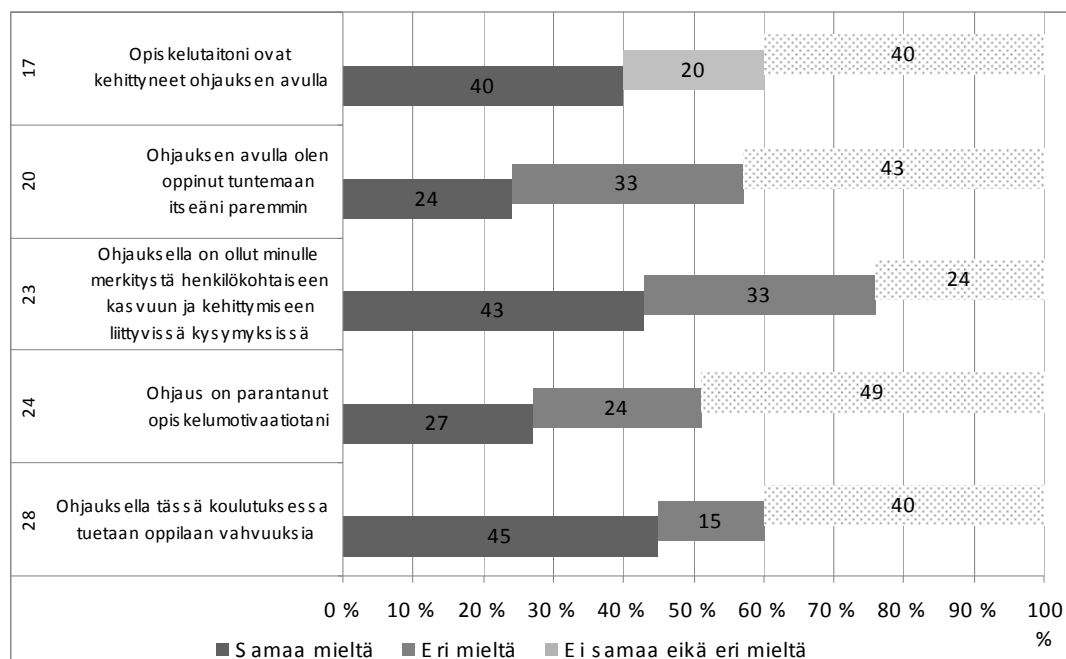
Kun kysyin, *millaisia tulevaisuuden suunnitelmia nuorella on tällä hetkellä*, melkein kaikki ilmoittivat ammatillisen koulutuksen hankkiminen (91 %). Kun vielä jatkokysymykseen, *mitä alaa haluaisit opiskelemaan*, samat 91 % osasi nimetä yhden tai kaksi mieleisintä ammattialaa, jän pohtimaan tutkimustulosta. Päädyin pohdiskeluisani sellaiseen johtopäätökseen, että vastikään olleen toisen asteen yhteishaun yhteydessä nuorten koulutusmotivaatio oli lisääntynyt. Kysytyäni asiaa oppilaiden kahdelta opettajalta, he kertoivat 32 oppilaan hakeneen opiskelupaikkaa kaksi viikkoa aiemmin päättyneessä yhteishaussa. Tämä vahvisti ymmärrystäni nuorten vastauksiin aiemmin käsittelemieni väittämien kohdalla. Tuntui kuitenkin melko yllättävältä, että vuoden takaisesta tilanteesta nuoret ovat löytäneet omat ”juttunsa” koulutuksen alalta. Koulutuksen yhtenä päätavoitteena on auttaa nuorta löytämään oma ammatillinen suuntautuneisuutensa, mikä tältä osin näyttäisi hyvin onnistuneen.

7.2.2 Nuorten kokemukset saamastaan ohjauksesta

Ensin esittelen kyselyn tuloksia lomakkeella kysymieni 13 väittämän osalta. Ohjausta koskevat tulokset olen koonnut taulukkoon, jonka liitin (liite nro 3) raportin loppuun. Lisäksi olen koonnut kuvioon 4 nuorten vastaukset väittämiin, jotka koskevat ova-koulutuksessa annetun ohjauksen vaikutusta nuorten elämänhallinta- ja opiskelutaitoihin. Vastaaajien kokonaismäärä on sama 33, kuten oli aiemmin esittelemieni elämänhallinnan väittämien kohdalla. Yleisellä tasolla vastauksista ilmenee, että lähes jokaisen väittämän kohdalla vähintään 30 % on valinnut

vaihtoehdon ei samaa eikä eri mieltä. Sama, mikä näkyi elämänhallintaa kuvaavien väittämien vastauksissa, toistui siis myös ohjauksen osalta. Tulkintani mukaan edellä mainitun keskimmäisen vaihtoehdon valinneiden vastauksista lukijalle välittyi kuva epävarmasta tai hällä väliä –asenteesta. Hajontaa samaa mieltä ja eri mieltä olevien vastausten välille syntyi jonkin verran. Sellaisia väittämiä ei esiinny, joihin kaikki nuoret olisivat vastanneet samalla tavalla.

Pääsääntöisesti nuoret olivat kyselyn vastausten perusteella tyytyväisiä saamaansa ohjaukseen. Toisaalta vain 40 % oli sitä mieltä, että he ovat saaneet ohjausta aina, kun ovat sitä tarvinneet ja 30 %:n mielestä he eivät olleet saaneet ohjausta sitä tarvitessaan. Erityisen tyytyväisiä nuoret olivat jatko-opintomahdollisuuksista saamiinsa tietoihin. Peräti 76 % oli sitä mieltä, että oivalla hän oli saanut riittävästi tietoa jatko-opintomahdollisuuksista. Eri mieltä väittämän kanssa oli 12 % ja saman verran oli niitä, jotka eivät olleet samaa eivätkä eri mieltä. Tämä oivakin ainoa väittäjä, jonka kohdalla keskimmäiseen vastausvaihtoehtoon (ei samaa eikä eri mieltä) oli päätyneet vähemmän kuin 24 %. Noin puolet vastaajista oli sitä mieltä, että ohjaus on selkiyttänyt heidän ammatinvalintaansa ja että eri koulutusalat ovat tulleet tutuiksi oivakoulutuksen aikana. Samansuuntaisesti puolet nuorista näki saaneensa riittävästi ohjausta työelämään tutustumisessa. Vain muutama nuori oli eri mieltä saamansa ohjauksen riittävydestä ja ammatinvalinnan selkiytymisestä ohjauksen avulla. Kyselyn perusteella oppilaista 42 % arvioi saaneensa enemmän ohjausta oivalla kuin peruskoulussa. Opiskelun ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavassa ja valmistavassa koulutuksessa ovat kokeneet mielekkääksi 45 % vastanneista. Nuorista 15 % ei ollut kokenut koulutusta mielekkäänä ja peräti 40 % vastasi ei samaa eikä eri mieltä.

KUVIO 4. Ohjauksen vaikutukset nuorten elämänhallinta- ja opiskelutaitoihin kyselytutkimuksen perusteella (N=33)

Kysyttäessä ohjauksen vaikutusta nuorten elämänhallinta- ja opiskelutaitoihin, vastaukset jakaantuivat hyvin tasaisesti samaa mieltä, eri mieltä sekä ei samaa eikä eri mieltä –vastauksiin. Vain noin neljännes vastaajista koki itsetuntemuksensa ja opiskelumotivaationsa lisääntyneen saamansa ohjauksen avulla. Henkilökohtaiseen kasvuun ja kehittymiseen liittyvissä kysymyksissä nuorista 43 % näki ohjauksen auttaneen itseään, mutta toisaalta 33 % oli asiasta eri mieltä. Vastaajista 45 % oli sitä mieltä, että ohjauksella ova-koulutuksessa tuetaan oppilaan vahvuuksia. Tuloksena se ei ole ohjausta mairitteleva, kun ottaa huomioon sen, että loput 55 % ovat joko eri mieltä tai eivät osaa sanoa kantaansa.

7.3 ”Opiskelussa ja elämässä tarvitaan monenlaisia taitoja” - viiden nuoren näkemykset haastattelujen perusteella

Alustin elämänhallintaa koskevia kysymyksiä kertomalla, että heidän koulutuksensa opetussuunnitelmassa ja myös oppilaiden lukujärjestyksessä mainitaan opiskelu- ja elämäntaitojen hallinta. Kysyin nuorilta, mitä näillä taidoilla tarkoitetaan heidän

mielestään, ja millaisia ominaisuuksia elämässä ja opiskelussa heidän mielestään tarvitaan. Joidenkin kohdalla sain tarkentaa kysymystä antamalla jonkun esimerkin tai kuvaamalla elämäntaitoa sanalla arjentaito. Huomasin, että heidän oppimateriaaleissa käytettiin arjenhallintatermiä puhuttaessa esimerkiksi rahankäytöstä tai ajankäytöstä.

Vastauksia tuli hyvin monenlaisia ja ne liittyivät usein työpaikan hakemiseen tai työharjoittelussa ja esimerkiksi pääsykokeiden haastattelussa käyttäytymiseen. Ahkeruus, vastuullisuus, kärsivällisyys ja keskittymiskyky mainittiin tärkeinä opiskelua ja elämää tukevin ominaisuuksina. Samoin motivoituneisuudesta kertovat opiskelemisen jaksaminen ja opiskelualan kiinnostavuus kuuluivat nuorten mukaan opiskelua edistäviin asioihin. Koulusta poissaolojen määrä kuvaa hyvin oppilaiden motivaation ja sitoutumisen astetta. Luvattomia poissaoloja ja myöhästelyä esiintyi tässä koulutuksessa tai oli esiintynyt aiemmin opinnoissa jokaisen haastateltavan kohdalla.

Kokemukset sellaisista rikoksista kuin näpistys, varkaus ja pahoinpitely olivat tuttuja osalle haastateltavista. Tämä kävi ilmi haastatteluista, vaikka en varsinaisesti kysynyt heidän rikollisista teoistaan. Yksi haastateltavista (V2) kertoi heidän tutustuneen lakeihin ja oikeudenkäynteihin. Heille oli kerrottu tuomioista ja rangaistuksista, jotka seuraavat erilaisista rikoksista. Tällaisten ongelmatilanteiden selvittämisistä he olivat koulutuksessa puhuneet. Nuorten mukaan elämäntaitoja oli harjoiteltu jonkin verran, muun muassa täyttämällä erilaisia opiskelu- ja työnhaussa tarvittavia lomakkeita. Myös rahankäyttöä ja ajankäytön hallintaa heillä oli harjoiteltu. Muutaman nuoren mielestä opiskelu- ja elämäntaitojen hallintaa opiskellaan integroituna eri oppiaineiden sisältöihin, eikä niinkään erillisillä oppitunneilla. Yksi nuorista (V1) näki hyvänä, että opettajat tarvittaessa soittavat nuorelle kotiin, jos tämä ei ole jaksanut lähteä kouluun tai on nukkunut pommiin.

7.3.1 Tuen ja ohjauksen tarve

Kysyessäni asioista, joita elämässä tarvitaan, kolmen nuoren vastauksissa korostuivat ohjaamisen ja rajojen asettamisen tarpeet. Nuoret puhuivat usein myös neuvojen ja

tuen saamisesta sekä kannustamisesta. Kolmen nuoren vastauksissa tuli selkeästi esiin tuen ja kannustamisen merkitys heidän opiskelujensa ja elämänhallintansa kannalta. Opettajat, ystävät ja perhe olivat kaikkien haastateltavien mielestä tärkeitä apuvoimia opiskelujen eteenpäin viemisessä. Perheen ja erityisesti äidin rooli oli tärkeä koulutuksen aloittamisen ja pitkäjänteisemmän opiskelujen suunnittelun kannalta. Rajojen asettaminen nuorten puheessa oli järjestyksen ja kurin pitämistä, minkä nuoret näkivät tarpeellisiksi melko suurien opetusryhmien hallinnassa. Nuorten vastauksista ymmärsin, että luokissa oli toisinaan levotonta ja häiritsevää hälyä. Pääasiassa nuoret näkivät opettajien suhtautuvan heihin vapaamielisemmin ja aikuismaisemmin kuin peruskoulussa. Tätä he myös kovasti arvostivat. Toisaalta haastateltavat pitivät tärkeänä sitä, että opettajilla oli tietty auktoriteettiasema, jota he tarvittaessa käyttivät oppilaiden motivoimisessa.

Hyvin selkeästi nuoret näkivät oman elämänhallintansa olevan yhteydessä siihen, kuinka heitä tuetaan ja kontrolloidaan. Nuoret puhuivat vähemmän itsestään ja omasta vastuustaan elämänsä hallitsemisessa kuin muiden ihmisten merkityksestä. Elämää ohjaavia henkilöitä olivat useimmiten äiti ja ystävät sekä koulussa opettajat. Neljän nuoren vastauksista saattoi päätellä, että koulutuksen yhtenä merkittävimpänä antina he pitivät koulutusvalintoihinsa saamaansa tukea. Laadultaan tuki ja ohjaus oli lähinnä rentoa ja huumoripitoista, mutta oppilaat näkivät opettajat myös tiukkoina ja vaativina. Nuorten vastauksista ymmärsin, että syyslukukaudella, opintojen alkuvaiheessa, opettajat olivat erityisen tiukkoja sääntöjen ja aikataulujen noudattamisen suhteen. Kaiken kaikkiaan nuoret puhuivat paljon siitä, että opettajat suhtautuvat asioihin eri tavalla kuin peruskoulussa. Opettajien läsnäolon tärkeys tuli selkeästi esiin nuorten vastauksissa.

H: Mitä asioita elämässä tarvitaan?

V: No, meitä aina välillä myllytetään, kun hommat ei oikeen suju.

H: Minkälaista myllytystä teillä on?

V: No, sellasta piilov....a tulee opettajiltakin. Aluks se oli outoa, mut nyt sille osaa jo nauraa. Se on ihan hyvä juttu, että oppii suhtautumaan erilaisiin ihmisiin. Esimerkiks tetissä [työelämään tutustumisjaksolla] voi käydä niin, et saa huonot arvostelut, vaik olis yrittäny parhaansa. Niin meille sanotaan, et ei mitään välii, ens kerralla parempi onni. Et elämä on.

H: Niin, ymmärsinkö oikein, että sä tykkäät siitä, että pidetään kuria ja katotaan vähän perään?

V: Joo, suurin osa tääl on 16 tai 17-vuotiaita: Kyl mäkin silloin xxxssa olisin sitä tarvinnu. Se meni sitte lintsaukseks.... ja mä oisin just tarvinu sitä enemmän, et joku sanoo, et p...le nyt tuut. Tääl ne just soittelee perää.

(V1)

7.3.2 ”Tärkeysjärjestyksessä ekana on opiskelupaikka”

Tutkimuskohteena olevien nuorten kokemukset omasta elämänhallinnastaan kuvastavat mielestäni osuvasti heidän elämäntilannettaan peruskoulun ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheessa. Kyselyn mukaan ovalla opiskelevista nuorista neljäsosalla ei ollut mitään tulevaisuuden suunnitelmia heti peruskoulun jälkeen. Aloitettuaan opiskelunsa ovalla, nuorten tilanne muuttui niin, että seitsemän kuukauden kuluttua, kyselyn ajankohtana, tällaisia nuoria oli enää kymmenesosa. Peräti 60 %:lla kyselyyn vastanneista heidän tulevaisuuden suunnitelmansa olivat muuttuneet ovan aikana. Hyvin lyhyessä ajassa oli tapahtunut edistystä, mikä näkyi myös neljän haastateltavan kohdalla. Tämän perusteella näyttää siltä, että ohjaavan ja valmistavan koulutuksen opetussuunnitelman mukaisesti nuorten ajatukset on onnistuttu suuntaamaan opintojen jatkamiseen ja tulevaisuuden ammatin löytämiseen. Koulutus on toiminut kuten kompassi metsässä suunnistajalla: pitämään nuoret oikealla reitillä.

Nuorten vastauksissa kuului se, että opiskelulla on heidän tulevaisuutensa kannalta suuri merkitys. Haastattelussa neljä nuorta nosti esiin useassa kohtaa koulutuksen ja ammatin hankinnan tärkeyden. Heillä oli erityisesti kevään aikana vahvistunut ajatus tulevasta opiskelualastaan, johon päästäkseen he olivat valmiita tekemään töitä. Näistä nuorista yksikään ei pitänyt lukiota itselleen todellisena koulutusvaihtoehtona, vaan motivaatio ammattikoulutusta kohtaan oli kaikilla lisääntynyt viimeisen vuoden aikana. Se, kertoiko puhe sisäisestä motivaatiosta ja pitkäjänteisestä sitoutumisesta opiskeluja kohtaan, on elämänhallinnan näkökulmasta mielenkiintoinen kysymys. Oliko vuoden mittainen ohjaava koulutus saanut aikaan motivaation kasvun vai oliko

ennemminkin kyse vuoden aikana tapahtuneesta nuoren fyysisestä ja psyykkisestä kypsymisestä? Molemmat tekijät ovat varmasti voineet vaikuttaa lopputulokseen.

Nuorten vastauksista päätellen ohjaava koulutus antoi heille paljon tietoa eri ammateista ja koulutusaloista. Tätä päätelmää tukevat myös kyselystä saadut tulokset. Erityisen tyytyväisiä kaikki haastateltavat olivat siihen, että he saivat ajanmukaista ja luotettavaa tietoa eri ammatti- ja koulutusalojen sisällöistä ja vaatimuksista. Lisäksi nuorten opiskelumotivaatiota näyttää lisänneen koulutuksiin ja työelämään tutustumisjaksot, joita koulutukseen kuului kahdeksan opintoviikon verran. Ajallisesti viiteen opetusjaksoon jaettu koulutus sisälsi näitä tutustumisjaksoja neljän eri jakson sisällä. Peruskoulun opintojen ohjaukseen verrattuna ero edellä mainituissa asioissa oli nuorten mielestä huomattava.

7.3.3 ”Kyl mä aina tuun pärjäämään”

Motivoituneisuuden lisäksi ahkeruus ja halu tehdä töitä tavoitteen eteen olivat neljän nuoren vahvuuksia. Nuorten kokemukset epäonnistuneesta yhteishausta vuotta aiemmin ja tyhjän päälle putoamisen vaara olivat haastattelemani nuorten kohdalla voimistaneet halua tehdä töitä onnistumisen eteen. Sitoutuneisuudesta ja motivoituneisuudesta kertoo nuorten suhtautuminen luvattomiin poissaoloihin eli lintaamiseen. Kaikki haastattelemani nuoret pitivät tärkeänä peruskoulussa tapahtuneen lintaamisen vähentämistä. Kolmella haastateltavista lintausta oli ollut useita kymmeniä tunteja yhdeksännellä luokalla. Ovalla he pystyivät vähentämään poissaolojen määrää muutamiiin päiviin tai jättämään ne kokonaan pois. Tätä he perustelivat sillä, että saisivat tarvittavat pisteet seuraavaa yhteishakua varten. Luvattomat poissaolot vaikuttivat nuorten mukaan niin, että jo muutaman tunnin lintausta estää numeron nousemisen. Numeroiden korottaminen kuului kaikilla haastattelemillani nuorilla heidän tärkeimpiin tavoitteisiinsa ova-koulutuksessa.

Sellaisia elämänhallinnan ominaisuuksia, jotka nuoret näkivät omina vahvuuksinaan, olivat lisääntynyt vastuullisuus ja itseluottamus. Neljä haastateltavaa kertoi pärjäävänsä ovalla paremmin kuin peruskoulussa johtuen vastuullisuuden lisääntymisestä. Sitä mukaa kun opinnot etenivät ilman suuria vastoinkäymisiä,

nuorten usko omiin kykyihin ja opinnoissa pärjäämiseen vahvistui. Nuorelle tieto omista vahvuuksista ja heikkouksista kertoo lisääntyneestä itsetuntemuksesta. Palautteen saaminen ja onnistumisten kokeminen auttoivat nuoria opiskeluissa ja muilla elämän alueilla. Pystyvyysuskomukset liittyvät motivaatioon ja itseluottamukseen. Seuraava haastattelukatkelma kuvaa nuoren minä-pystyvyyttä hänen arvioidessaan itseään ja omia kykyjään:

H: Missä asioissa sä oot mielestäsi hyvä, eli millaset asiat sulta sujuu helposti?

V: Ai niinku hyvä? Kielissä oikeestaa, kouluaineista. Enkusta saan ehkä ysin. Sit osaan ropata mopoja ja autoja. Muutama numero nousee täällä.

H: Mitä kehittämisen tarvetta näet itsessäsi?

V: No, matikkaa vois parantaa.

H: Miten arvioisit omaa menestystäsi opinnoissa, vaikka siellä xxxxxpuolella [tulevissa opinnoissa]? Ja miten arvioit pärjäämistäsi yleensä elämässä?

V: No, ku mä oon ollu ihan pienestä pitäen tekemisissä noitten autojen kanssa. Mä uskon, et se on mun juttu. Ja muutenki, kyl mä aina tuun pärjäämään.

H: Mitä ajattelet vastuusta, miltä tuntuu ajatus vastuun ottamisesta omasta elämästä?

V: Kyllähän sitä pikku hiljaa tulee järkeä päähän, ettei tuu hölmöiltyä.

H: Miltä tuntuu ajatus itseksensä muuttamisesta, jos lähdet opiskelemaan toiselle paikkakunnalle?

V: Ei se muuttaminen kauheen pahalta tunnu. Oon kuitenkin aika tarkka rahojen käytössä. Pärjään vähällä.

(V5)

Katkelmassa näkyy haastattelemini nuorten tyypillinen tapa vastata kysymyksiin lyhytsanaisesti. Vastausten lyhyydestä huolimatta tämän nuoren kohdalla vastaukset pystyvyysuskomusten osalta olivat koko haastattelun ajan varsin optimistisia. Hän kertoi villin ja vauhdikkaan nuoruuden jälkeen elämänsä rauhoittuneen viimeisen vuoden aikana. Hänen menneisyyteensä kuului jonkin asteista epäsosiaalisuutta ja epäonnistumista kouluopinnoissa. Muutoksen näkymistä itsessään haastateltava

kuvaa muun muassa tulevaisuuden ammatin vakavalla pohtimisella ja ova-koulutukseen sitoutumisella. Haastatteluhetkellä hänellä oli vahva luottamus toivomansa opiskelupaikan saamiseen. Nuoren mukaan tähän vaikutti koulutusalojen pääsyyvaatimuskriteereiden ja hänen hakupisteittensä vertailu. Myös sosiaalisuus kuului vastauksissa niin tämän kuin kahden muunkin haastateltavan vahvuuksiin. Ystävien ja perheen merkitys tulivat useassa kohtaa esiin mietittäessä elämän tärkeimpiä asioita.

Haastattelut tehtyäni totesin nuorten elävän kahdessakin mielessä siirtymävaiheessa. Ammatinvalinnan kannalta haasteellista ovilla opiskeleville oli peruskoulun jälkeen löytää heitä kiinnostava ammattiala. Siinä tehtävässä tarvitaan monenlaista tietoa erilaisista mahdollisuuksista sekä toisaalta vahvaa itseluottamusta ja itsetuntemusta. Siirtymävaihe on enemmänkin ulkoapäin asetettu vaatimus tietää, mitä nuori haluaa tulevaisuudeltaan. Haastattelemieni nuorten vastauksista välittyi sellainen kuva, että he tietävät olevansa ammatinvalinnan kannalta tärkeässä siirtymävaiheessa. He ovat ovan aikana löytäneet itselleen sopivia koulutusvaihtoehtoja, joihin heillä on realistiset pääsymahdollisuudet. Samanaikaisesti he kuitenkin elävät epävarmuuden aikaa sen suhteen, millaisia tarpeita ja taipumuksia heillä on. Sitoutumisen aste tehtyihin päätöksiin riippuu nuoren itsetuntemuksesta ja motivaatiosta, jotka vaihtelivat haastattelemillani nuorilla.

7.3.4 Elämänhallinta ”hakusessa”

Heikkouksia elämänhallinnassaan kokivat jonkin verran kaikki haastateltavat. Viidestä haastateltavasta erottui kuitenkin yksi nuori (V2), jolla elämänhallinta tuntui olevan muita enemmän hukassa. Osasyynä tähän päätelmään saattoi olla myös se, että hänen vastauksensa kysymyksiini olivat hyvin vähäsanaisia. Kun haastattelun alussa tiedustelin tältä nuorelta syytä hänen päätymiselleen ova-koulutukseen, hän ei näyttänyt muistavan syytä tai löytävän sopivia sanoja, miksi tai miten oli tullut oville. Lopulta hän sanoi, ettei huonon keskiarvon vuoksi päässyt oikein mihinkään muuallekaan. Hänet oli kutsuttu kaksiin pääsykokeisiin, mutta hän ei ollut mennyt niistä kumpaankaan. Perusteluksi hän kertoi vain, ettei päässyt menemään. Ova-koulutuksesta hän kuuli äidiltään, joka oli nähnyt ilmoituksen lehdessä.

Kun kysyin häneltä, mitä koulutuksessa tarkoitetaan elämäntaitojen ja arjentaitojen hallinnalla, hän vastasi, ettei oikein muista enää. Kun jatkoin aiheeseen liittyen, että millaisia asioita vaaditaan opiskelijan sujumiseksi, hän vastasi, että paikalla olemista. Luvattomia poissaoloja nuorelle oli kertynyt peruskoulussa paljon, mikä oli vaikuttanut koulumenestystä heikentävästi. Ovalla luvattomat poissaolot olivat huomattavasti vähentyneet. Hän oli mielestään oppinut, ettei kannata jatkaa lintsäämistä tai muuten siitä voisi tulla paha tapa.

Motivaatiota opiskeluun ”elämänhallinta hakusessa” olevalla nuorella tuntui olevan hyvin vähän:

H: Onko sulla motivaatiota opiskeluun, tähän tai tulevaisuuden opintoihin?

V: No, ei mitenkään erityisesti.

H: Mitä sä haluaisit tehdä, jos voisit vapaasti valita?

V: No, jos mä en haluais olla täällä ja opiskella, ni mä en varmaan olis täälläkää. Nähtävästi se opiskelu kuitenkin jonkin verran kiinnostaa, työpaikan kannalta... että jos sais jonkunlaisen opiskelupaikan.

H: Onko tällainen ajatus vahvistunut?

V: No jonkun verran sillee että...mä aattelen, että tää on kuitenkin viimeinen kerta, ku mä yritän hakea. Jos ei nyt onnistu, ni mä en jaksa jäädä oottaa taas jotain vuotta... Jos en pääse, niin mä ootan, että tulee toi armeija. Mä hoidan sen sit pois ja sen jälkeen täytyy kattoo uudestaan... varmaa jotain töitä tai... vaikee sanoa.

(V2)

Opiskeleminen ovalla oli vastaajan mielestä melko helppoa. Numeroita oli helpompi saada korotettua kuin peruskoulun yhdeksännellä luokalla. Nuori käytti opiskelusta sanaa ”vapauttava”, jolla hän kuvasi sitä, että numerot saattoivat ovalla vain nousta, eivät laskea. Hän ei osannut sanoa, oliko vuodesta ollut hänelle hyötyä. Toisaalta hän totesi, ettei siitä ollut haittaakaan.

Kun kysyin ohjauksen määrästä ja tuen riittävydestä, nuori (V2) totesi, että oli ovalla saanut reilusti enemmän ohjausta kuin peruskoulussa. Hänen mukaansa ovalla kerrottiin, kuinka paljon pisteitä tarvitaan tietyn koulutuksen pääsykokeisiin. Myös

se kerrottiin oppilaille, mistä todistuksen numeroista minkäkin verran voi saada pisteitä. Siihen kysymykseen, millaista ohjausta owalla on mahdollista saada, nuori ei osannut vastata. Kun tarkensin, onko heillä owalla yksilöohjausta, hän vastasi että ”voi semmostakin olla”. Itse hän ei omien sanojensa mukaan ollut ”varsinaisesti” pyytänyt yksilöohjausta, mutta opettajat olivat järjestäneet joitakin kahdenkeskisiä tapaamisia. Tällaisessa tapaamisessa he olivat opettajan kanssa muun muassa keskustelleet siitä, miten haetaan TET-paikkaa työelämään tutustumisjaksolla. Opettaja oli antanut varsin yksityiskohtaisia ohjeita siitä, miten esimerkiksi otetaan yhteyttä työpaikan esimieheen ja millä tavalla hänelle esittäytyään. Tuen ja ohjauksen edistävä vaikutus nuoren opiskelumotivaatioon ei juurikaan noussut esiin ”elämänhallinta hakusessa” -nuoren vastauksissa, vaikka hän olikin tyytyväinen saamansa ohjauksen määrään. Tavoitteena tällä nuorella ovan suhteen olikin numeroiden korotus ja seuraavassa yhteishaussa onnistuminen, mihin viittaa myös aiemmin mainitsemani esimerkki owalla saadusta ohjauksesta. Perheen tai ystävien merkitys tuen antajina ei tullut haastattelun vastauksissa tämän nuoren kohdalla erityisesti esiin.

7.3.5 Tulevaisuuden toiveet ja jatkosuunnitelmat

Tulevaisuutta koskevat kysymykset käsittelivät lähinnä itsenäistymistä ja opiskeluissa sekä elämässä pärjäämistä. Kun kysyin nuorilta heidän ajatuksistaan itsenäistymisestä ja yksin muuttamisesta, neljä totesi asuvansa vanhempiensa luona niin kauan kuin mahdollista. Kun kolmella haastateltavista ensisijainen opiskelutoive sijaitsi kotipaikkakunnan ulkopuolella, noin tunnin automatkan päässä, he suunnittelivat asuvansa vanhempiensa kotona. Nuoret olivat iältään 17-18 –vuotiaita, joista yhdellä oli ajokortti ja auto käytössään. Tämä seikka ja taloudelliset syyt vaikuttivat nuorten mukaan heidän näkemyksiinsä asiasta. Lisäksi kaksi nuorta (V1, V4) miettivät yksinäisyyden tunnetta, joka todennäköisesti seuraisi itseksään asumisesta. He myös pohtivat rahatilanteen tiukkuutta ja sen seurauksia.

H: Oletko miettinyt, missä asut, kun lähdet opiskelemaan?

V: No, jos se paikka on jossain kauempana, niin kai mä jossain opiskelija-asuntolassa asun. Mut kyl mä mahdollisimman pitkään asun kotona. Se on kuitenkin niin helppoo.

H: Niin, mitkä asiat siinä yksin asumisessa mietityttävät?

V: No, just se raha, ku sitä ei tuu niin ku silloin kun asuu kotona. Täytyy säästellä ja ei voi kaikkee ostaa.

H: Entä muuten kuin taloudelliselta kannalta?

V: No, ois se vähän outoa, ku mä oon niin riippuvainen kaikist ihmisist, ja sit jos mä olisin yhtäkkiä ihan yksin, niin tulis ihan orpo olo.

(V4)

Vastuun ottaminen itsestä ja omien tekojen seurauksista tuli kahden haastateltavan (V3, V5) vastauksissa useaan otteeseen esille. He näkivät tärkeänä opiskelujen loppuun saattamisen ja ammatin hankkimisen. Toinen heistä (V5) mainitsi lisäksi taloudellisen riippumattomuuden saavuttamisen yhdeksi tärkeäksi tavoitteekseen. Tämän hän uskoo saavuttavansa ahkerasti työtä tekemällä ja melko hyvän opiskelumotivaation avulla. Hänen kohdallaan vastauksissa näkyi tarve suunnitella ja hallita elämäänsä. Kysyessäni tältä nuorelta, miten hän arvioi pärjäämistään tulevissa opinnoissa, jotka olivat hänellä ensisijaisena vaihtoehtona yhteishaussa, hän vastasi varmasti pärjäävänsä. Perusteluksi hän kertoi, että oli saanut ovalta riittävän hyvät tiedot tulevasta ammatista ja koulutuksesta. Hän oli ollut tutustumassa sekä työhön että koulutukseen ja kertoi kiinnostuksensa kyseistä alaa kohtaan lisääntyneen. Myös lintsaimen, eli luvattomat poissaolot hän kertoi lopettaneensa peruskoulun jälkeen. Haastateltavista tämän nuoren vastaukset poikkesivat edukseen ajatellen elämänhallintaa. Minäpystyvyyttä osoittaa tavoitteen saavuttamiseksi tehty työ ja ponnistelut, yhdessä sen kanssa, että uskoo menestyvänsä opinnoissaan.

Muiden nuorten vastauksissa ei esiintynyt yhtä vahvaa uskomusta opinnoissa pärjäämisestä, vaikka useilla olikin toiveammatti melko selkeänä mielessä. Kysyessäni nuorilta arviota opinnoissa pärjäämisestä, tästä kertoo nuorten vastauksista poimimani pientä epävarmuutta kuvaava ilmaus: ”toivottavasti ihan hyvin, kyl mä luulen” (V4) ja selkeätä epävarmuutta osoittava vastaus: ”tosi paha sanoa” (V2).

7.4 Ohjauksen toteutuminen

Nuoret näkivät ohjauksen toteutuneen melko hyvin, vaikka kolmen vastaajan mukaan yhden opettajan puuttuminen vaikuttikin ohjausta heikentävästi. Oppilaat kertoivat, että jo syksyllä opintojen alkuvaiheessa kolmesta opettajasta yksi jäi pois, eikä uutta hänen tilalleen tullut. Tämä oli kahden haastateltavan mielestä sekoittanut alkuvaiheen opiskelua, mikä näkyi hetken aikaa opettajien kiireenä ja ohjauksen vähenemisenä. Ohjaus ovalla on ollut pääasiassa ryhmäohjausta, mutta tietyissä tilanteissa ja tarvittaessa myös yksilöohjausta. Kaksi haastateltavaa kertoi oppilaiden tarpeiden ohjauksen suhteen olleen hyvin erilaisia: jotkut oppilaat ovat tarvinneet enemmän ohjausta kuin toiset. Erityisesti yksilöohjausta oppilaat saivat erilaisia aikoja. Yksilöohjauksen saaminen oli riippuvainen oppilaan aktiivisuudesta, eli pyydettyään ohjausta nuori yleensä sitä sai. Ohjausta haastateltavien mukaan antoivat pääasiassa omat opettajat, joita oli kaksi. Lisäksi heillä oli kaksi aineenopettajaa ja ammatillisten aineiden sekä työelämää koskevien asioiden opettaja.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että yksilöllistä ohjausta on aina saanut, kun sitä on pyytänyt. Yksilöohjausta annettiin nuorten mielestä pyytämisen jälkeen melko nopeasti, yleensä jo samana tai seuraavana päivänä. Ilmapiiri ohjauksessa oli oppilaiden mukaan rento ja mukava, mutta toisaalta oppilailta myös vaadittiin osallistumista ja omaa aktiivisuutta. Nuoria tuettiin aktivoitumaan omien toiveiden ja tarpeiden esittämiseen, muun muassa kysymällä mitä sinä haluat, mihin olet valmis ja mitä mielestäsi osaat. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että ohjausta on saanut enemmän ovalla kuin peruskoulussa.

7.5 Nuorten opintopolkujen jatkuminen ova-koulutuksen jälkeen

Sain alkusyksystä 2007 koulutuksen järjestäjältä tilastoja ovalla opiskelleiden sijoittumisesta syksyllä alkaneisiin koulutuksiin. Kerron tässä luvussa ovalla opiskelleiden nuorten tilanteesta syksyllä 2007, jolloin kevään yhteishaun tulokset ovat tulleet ja nuoret ovat vastaanottaneet saamansa opiskelupaikat.

Tutkimukseni edessä lisääntyi kiinnostukseni ovalla opiskelevien nuorten opintojen jatkumista kohtaan. Voisi melkein sanoa, että haastattelemini viiden nuoren toiveet päästä opiskelemaan valitsemalleen alalle muuttuivat pikku hiljaa myös tutkijan toiveeksi. Tällä en tarkoita, että olisin menettänyt objektiivisen tutkimusotteeni ja alkanut ”katsella maailmaa kohteeni silmillä”. Ennemminkin innokkuuteni opintopolkujen jatkumista kohtaan johtui siitä, että olin päässyt kurkistamaan nuorten elämänhallinnan ”esiripun taakse”. Aineistoa analysoidessani näin nuorten vilpittömän toivon päästä hakemaansa koulutukseen, ja samalla saatoin ymmärtää, millaisten haasteiden parissa nuoret elämässään painiskelevat. Kiinnostustani vahvisti luonnollisesti myös halu saada tietoa ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavan ja valmistavan koulutuksen tavoitteiden toteutumisesta, sillä koulutuksen tavoitteiden toteutuminen on osa tutkimaani ilmiötä, ohjaavan koulutuksen merkitystä nuorten elämänhallinnan tukena.

Syksyllä 2006 ovalla aloittaneita oli kaiken kaikkiaan 44 ja heistä 38 valmistui keväällä 2007. Kuusi oppilaista erosi opintojen alkuvaiheessa, kolmen siirtyessä toisiin opintoihin ja yhden saadessa työpaikan. Valmistuneista 31 (84%) jatkoi syksyllä 2007 välittömästi opintojaan ammatillisissa oppilaitoksissa, minkä lisäksi yksi jatkoi lukiossa ja kaksi työharjoittelussa. Yhden nuoren kohdalla opiskelut vaihtuivat äitiyslomaksi ja kolme nuorta olivat ilman opiskelu- tai työpaikkaa. Suosituimmat opiskelualat olivat auto- ja logistiikka, rakentaminen, matkailu, ravitseminen, elintarvike, liiketalous sekä sähkö- ja elektroniikka. Neljä haastattelemistani nuorista pääsi kevään 2007 yhteishaussa pyrkimäänsä koulutukseen ja kolmella heistä toteutui ensisijaisena toiveena ollut vaihtoehto. Yhden nuoren kohdalla tilanne oli vielä avoin sillä hetkellä, kun tiedustelin opiskelupaikkatilannetta.

8 Johtopäätökset ja pohdintaa

Yhtenä päätehtävänäni oli haastattelu- ja kyselytutkimuksista saatujen vastausten avulla muodostaa kuva nuoren elämänhallinnasta perusopetuksen jälkeisessä nivelvaiheessa. Tavoitteeseen päästäkseni pyrin ensin kuvaamaan elämänhallintaa

erilaisten käsitteiden ja näkemysten kautta. Huomasin, että taustateoriaa elämänhallinnasta on olemassa paljon, minkä johdosta jouduin tekemään rajauksia. Yritin löytää omaa tutkimuskohdettani palvelevan näkökulman, joka auttaisi aineiston käsittelyssä. Tehtävä oli mielenkiintoinen ja haastava. Välillä koin olevani täysin eksesissä erilaisten elämänhallinnan teorioiden keskellä. Ehkä kaikkein haastavin vaihe oli saada tutkimusaineisto, nuorten vastaukset, vuoropuheluun teoreettisen tausta-aineiston kanssa. Pohdin usein nuorten vastauksia lukiessani, millaisista elämänhallinnan asioista nuorten puhe kertoo. Osaanko tulkita oikein nuorten vähäsanaista puhetta? Teenkö oikeutta nuorten mielipiteille vai olenko kenties muovannut omilla ennakkokäsityksilläni tutkimustuloksia?

8.1 Tutkimuksen luotettavuudesta

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa tarkastellaan tutkimusprosessia kokonaisuudessaan. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen myöntäminen, että tutkimuksen keskeinen tutkimusväline sekä luotettavuuden kriteeri on tutkija itse. (Eskola & Suoranta 1998, 211-212.) Pysin valitsemaan haastateltavat mahdollisimman hyvin kohderyhmää edustaen, vaikkakin sitä oli edeltä käsin vaikeata tietää. Käytännössä tein listan asiallisesti kyselytutkimukseen vastanneista, joiden joukosta pyysin opettajia kysymään haastateltavia. Toivomukseni oli saada sekä tyttöjä että poikia. Alussa haastateltavien määräksi suunnittelin neljästä kahdeksaan oppilasta, mutta haastateltuani viittä oppilasta olisin toivonut vielä muutamaa lisää. Huomasin aineiston jäävän nuorten vähäsanaisuuden vuoksi pienehköksi. En kuitenkaan onnistunut saamaan enempää haastateltavia. Tutkimusjoukko oli siis melko pieni, mikä laadullisessa tutkimuksessa ei sinänsä välttämättä ole ongelma. Olennaista on pyrkiä analysoimaan pientä määrää tapauksia mahdollisimman perusteellisesti, sillä aineiston tieteellisyyden kriteerinä pidetään laatua, ei niinkään määrää (mt. 18).

Teemahaastattelu osoittautui varsin sopivaksi menetelmäksi. Sen toteutuminen puolistrukturoituna ei kuitenkaan täysin onnistunut kaikkien haastateltavien kohdalla, vaan toisinaan se lähenteli strukturoitua haastattelua. Tällöin vaarana oli, että haastateltavia ohjattiin liikaa tutkijan ennalta valitsemia teemoja kohti, mikä voi muuttaa teemahaastattelun luonnetta kaikenlaisten näkemysten ja yhteyksien esiin

tuomiselle. Haastattelukysymysten lukumäärän ja monipuolisuuden huomioon ottaen näen, että tutkimuksessa onnistuttiin saamaan haastateltavan ääni kuuluville huolimatta strukturoidummista kysymyksistä. Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan myös sen perusteella, kuinka tarkasti tutkija on onnistunut dokumentoimaan, miten hän on päätenyt luokittamaan ja kuvaamaan tutkittavien maailmaa juuri niin kuin hän on sen tehnyt. Olen tässä tutkimuksessa pyrkinyt tarkkuuteen kaikessa dokumentoinnissa vaihe vaiheelta, jotta lukijalle muodostuisi mahdollisimman hyvä kuva siitä, miten tutkimus on edennyt ja miten saatuihin tuloksiin ja johtopäätöksiin on päädytty. Tärkeätä on myös tutkijan reflektioiva suhtautuminen tekemiinsä valintoihin sekä tulosten ja pohdintojen rehellisyyteen. Tutkimusongelmien muotoilusta voin sanoa sen verran, että tutkimustulokset vastasivat mielestäni tutkimuskysymyksiin kattavasti. Ova-koulutuksen voidaan todeta tulosten perusteella tukevan oppilaiden elämänhallintaa ja heidän tekemiään koulutusvalintoja. Tulokset ovat samansuuntaisia kuin muun muassa omaura- ja työpajatoiminnasta saadut kokemukset.

8.2 Elämänhallinta ja koulutusvalinnat

Kyselylomakkeella tekemässäni haastattelututkimuksessa kysyin 15 väittämällä erilaisia elämänhallintaa kuvaavia asioita. Pyrin valitsemaan väittämät siten, että niillä voidaan tutkia erilaisia elämänhallinnan osa-alueita. Kysymysten vähyyden vuoksi tuloksista ei voi tehdä luotettavia päätelmiä siitä, millainen on väittämään vastannut nuori esimerkiksi itsetunnon ja motivoituneisuudeltaan. Tutkimus antoi mielestäni lähinnä suuntaa antavaa kuvaa kohderyhmästä ja sen yksittäisen nuoren elämänhallinnasta.

Pääasiassa nuoret kokivat voivansa vaikuttaa omaan elämäänsä. Nuoret näkivät harvoin toiset ihmiset tai hyvän/huonon onnen elämää ohjaavana tekijänä. Kyselyn mukaan suurin osa nuorista kertoi tietävänsä, missä asioissa he ovat hyviä. Ehkä kaikkein huomiota herättävin tulos oli nuorten tulevaisuuden suunnitelmien ja ammattitoiveiden selkeys. Tämä tuli ilmi sekä avoimien kysymysten että väittämien kohdalla. Uskon tähän vaikuttaneen sen, että nuoret olivat juuri hakeneet opiskelupaikkaa toisen asteen yhteishaussa. Kaiken kaikkiaan nuorten vastaukset kertovat melko luottavaisesta suhtautumisesta tulevaisuuteen. Nuoret näkivät itsensä

varsin pystyvinä ja elämäänsä ohjaavina. Tavoitteellisuus oli vähäisempää ja erityisesti uuden oppimiseen nuoret suhtautuivat varauksellisesti. Nuorten ystävyys-suhteet olivat heidän mielestään useimmiten kestoaltaan pitkiä. Saamaansa ohjaukseen nuoret olivat pääasiassa tyytyväisiä. Kyselyn vastausten perusteella nuoret eivät näyttäneet liittävän ohjauksen vaikutusta opiskelumotivaatioon tai muihin elämänhallintaa kuvaaviin ominaisuuksiin. Toisaalta haastatelluista nuorista neljä kertoi opiskelumotivaationsa lisääntyneen ovan aikana.

Kyselyn vastauksissa oli huomiota herättävän paljon *ei samaa eikä eri mieltä* – vastauksia, jotka olen tulkinnut epävarmuuden tai hällä väliä – asenteen ilmauksiksi. Keskimmäisen vaihtoehdon valitsijoiden osuus oli elämänhallinnan väittämien kohdalla hiukan alle 30 %:n luokkaa ja ohjauksen väittämien kohdalla yli 30 % kaikista vastaajista. Olen kuitenkin tyytyväinen, että vain kaksi nuorta valitsi keskimmäisen vaihtoehdon jokaisen väittämän kohdalla. Oma tutkimusaiheensa voisi olla, millä perusteella nuoret valitsevat vastausvaihtoehdoista keskimmäisen.

Nuorten odotukset ova-koulutuksesta liittyivät lähinnä peruskoulun numeroiden korottamiseen ja tulevaisuuden koulutus- ja ammattisuunnitelmien selkiytymiseen. Nuorten tulevaisuuden suunnitelmat olivat nuorten näkemysten mukaan varsin selkiytyneitä. Kyselyn vastausten mukaan noin 60 %:lla nuorista tulevaisuuden suunnitelmat olivat muuttuneet ovan aikana. Nuoret osasivat nimetä yhden tai kaksi ammattialaa, jonne haluavat opiskelemaan. Vain yksi viidestä haastateltavasta oli epävarma tulevasta ammattialastaan.

Elämänhallinta on hyvin monitahoinen asia, joka näkökulman valinnasta riippuen sisältää erilaisia käsitteitä. Tässä tutkimuksessa, ovalla opiskelevien nuorten kohdalla, olen valinnut keskeisimmiksi käsitteiksi motivoituneisuuden, minäpystyvyyden, tavoitteellisuuden, sitoutuneisuuden ja tuen tarpeen. Oppilaiden motivoituneisuudesta ja tavoitteellisuudesta kertoi se, että he näkevät opiskelun merkityksen tulevaisuutensa kannalta tärkeäksi. Tällainen asia oli haastattelujen ja kyselyn perusteella vahvistunut ovan aikana. Kun nuorista välittömästi ovan jälkeen, syksyllä 2007, peräti 84% jatkoi opintojaan ammatillisessa oppilaitoksessa, on tulos sekä oppilaiden että koulutuksen järjestäjän kannalta hyvin onnistunut. Päästäkseen jatkamaan opintopolkua, oppilaat ovat onnistuneet korottamaan peruskoulun

arvosanoja ja he ovat löytäneet toiveitaan ja omaa tasoaan vastaavan koulutusalan. Nuoret ovat saavuttaneet tavoitteensa ovan suhteen, mikä varmasti vahvistaa nuorten elämänhallintaa.

Elämäänsä vaikuttaviksi henkilöiksi haastatteleman nuoret nimesivät äidin, kaverit ja opettajat. Perheen ja erityisesti äidin merkitys nuorten elämässä kuvaa hyvin sitä, että nuoret elävät nuoruuteen kuuluvaa epävarmuuden aikaa. Heiltä odotetaan vastuullisuutta ja kypsyyttä tehdä tärkeitä päätöksiä esimerkiksi ammatinvalintaan liittyen. Nuoret itsekin haluavat tehdä näitä päätöksiä, mutta samalla kokevat tarvitsevansa siinä tukea. Nuoret kypsyvät eri aikaan. Näiden nuorten kohdalla itsenäistymisessä on vielä suurimmaksi osaksi menossa murrosvaihe, jonka onnistunut läpikäyminen selkiyttää nuoren minäkuvaa ja lisää sen myötä elämänhallintaa.

Minäpystyvyyttä ova-koulutuksessa pyrittiin vahvistamaan muun muassa ohjaamalla oppilaita tunnistamaan omia vahvuuksiaan ja heikkouksiaan. Hyvä itsetuntemus näkyi ehkä parhaiten haastattelemistani nuorista yhden kohdalla (V5). Hänen vastauksissaan pystyvyyssuskomukset vaikuttivat hyvin optimistisilta. Usko pärjäämiseen ja elämässä onnistumiseen perustui vastuunottamiseen itsestä ja omasta kehittämisestään. Koulutusmotivaation vahvistumiseen hänen kohdallaan vaikuttivat erityisesti työelämään tutustumisjaksot, jotka antoivat todenmukaista tietoa ammatista. Hän oli myös valmis tekemään töitä tavoitteensa eteen. Luovuttaminen tai itsensä avuttomaksi tunteminen ei juurikaan näkynyt haastateltavien kohdalla. Vain yhdellä nuorista (V2) usko omiin mahdollisuuksiin oli epävarmalla pohjalla.

Kyselyn vastausten perusteella kuva kohderyhmän nuorten minäpystyvyydestä on jossain määrin ristiriitainen. Toisaalta nuoret näkivät itsensä omaa elämäänsä ohjaavina ja elämänsä kulkuun vaikuttavina henkilöinä. Toisaalta uusien asioiden oppiminen ja uusien kokemusten hankkiminen oli työlästä tai vastenmielistä useille kyselyyn vastanneille. Samoin uusien haasteiden edessä alle puolet vastanneista tunsivat itsensä vahvoiksi. Uusia kokemuksia ja haasteita sisältyy paljon juuri opiskelujen aloittamiseen, mikä ei nähdäkseni tuota suuria ongelmia henkilölle, jolla on optimistiset pystyvyyssuskomukset. Ovalla opiskelevilla nuorilla sen sijaan opiskelemiseen kohdistuva tavoitteellisuus ja motivoituneisuus olivat

lähtökohtaisesti alhaisella tasolla. He tarvitsivat paljon tukea ja motivointia opintoihin ja ammatinvalinnan suunnitteluun. Hyvä esimerkki opettajan tarjoamasta yksilöllisestä tuesta oli haastateltavan (V1) kokemus tilanteesta, jossa opettaja oli soittanut oppilaalle kotiin, kun tämä ei ollut ilmestynyt aamulla kouluun. Haastatteluissa nuorten tuen tarve tuli paremmin esiin. Kyselyn vastauksissa koulutuksella ei nähty olevan suurta vaikutusta itsetuntoon. Tämä selittynee osittain sillä, että kysely toteutettiin kolme kuukautta aiemmin kuin haastattelut. Näkemykseni mukaan vuoden mittaisessa koulutuksessa viimeisillä kuukausilla voi olla vielä paljonkin vaikutusta nuoren itsetuntoon. Tähän vaikuttavat luonnollisesti opetuksen sisällöt ja nuoren elämäntilanne kyseisenä ajanjaksona.

Omaura- ja työpajatoiminnan esittelemisen tavoitteena oli tuoda esiin nuorten elämäntilannetta perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen välivaiheessa. Niiden avulla halusin kertoa jo vakiintuneista ohjaavan koulutuksen malleista, jotka ovat osoittautuneet toimiviksi tutkimukseni kohderyhmän kaltaisille nuorille. Vertailllessani omaura- ja työpajatoiminnan sekä ovan tavoitteita ja kohderyhmien erityispiirteitä toisiinsa, saatoin todeta niillä olevan paljon yhteistä. Koulutusmotivaation lisääminen ja elämänhallinnan tukeminen erilaisten yksilö- ja ryhmämenetelmien avulla ovat tärkeitä edellytyksiä nuoren elämän suunnittelun ja ammatinvalinnan onnistumiselle. Samoin Onnismaan (2007) sekä Koiviston ja Vuoren (2006) näkemykset ohjaavasta koulutuksesta ja erilaisten ohjausmenetelmien käytöstä nuorten urahallinnan tukena puolustavat ova-koulutuksen merkitystä omalla paikallaan.

8.3 Syrjäytyneisyys ovan oppilaiden keskuudessa

Elämänhallinnan toisena ääripäänä oleva syrjäytyneisyys kuuluu olennaisesti tutkimaani ilmiöön. Ilmiönä se ei tässä tutkimuksessa ole keskeisenä tutkimuskohteena, mutta sen mukaan ottaminen oli tärkeätä, jotta pystyin määrittämään kohderyhmäni elämänhallintaa. Kyselyssä tai haastatteluissa en suoraan kysynyt syrjäytymisestä, mikä jälkeen päin ajateltuna olisi ollut hyödyllistä. Olen kuitenkin mielestäni onnistunut löytämään aineistosta vastauksia kysymykseen, miten syrjäytyminen ilmenee tutkimusjoukossa. Syrjäytymisen näkymistä

tutkimusaineistossa olen tarkastellut sen pohjalta, miten nuoret ovat kuvanneet elämänhallintaansa sekä tulevaisuuden toiveitaan ja tavoitteitaan. Jossain määrin syrjäytymisen uhka näkyi nuorten vastauksissa liittyen tilanteeseen välittömästi peruskoulun jälkeen. Kyselytutkimuksen mukaan 24%:lla ei ollut minkäänlaisia tulevaisuuden suunnitelmia peruskoulun jälkeen. Ovalle nuoret tulivat pääasiassa jonkun toisen ihmisen ohjaamina, useimmiten äidin. Osalle nuorista tärkeintä tuntui olevan välivuoden välttäminen ja vanhempien toiveen toteuttaminen. He päätyivät ovalle, kun eivät olleet mihinkään muualle päässeet. Haastattelujen myötä ymmärsin, että nuorilla oli melko vähän tietoa opintojen sisällöstä heidän aloittaessaan opinnot syksyllä 2006. Nuoret esittivät hyvin vähän kriittistä arviointia koskien ovalla saamaansa ohjausta ja omia opiskelutapojaan. He saattoivat todeta ohjauksen saatavuuden kärsineen yhden opettajan vajauksesta, mutta sitä, millaisia vaikutuksia asialla oli, he eivät osanneet arvioida. Osittain tätä selittänee heidän niukka vastaustyyhinsä, mutta toisaalta kriittisen ajattelun puute voi kertoa myös alhaisesta motivaatiosta ja löyhästä sitoutumisen asteesta.

Toisaalta syrjäytymiskehityksen vastakkaisuutta osoittaa se, että vain yksi kyselyyn vastanneista (N=33) ilmoitti opintojen keskeyttämisen olevan usein mielessä. Myös se tukee optimistista näkemystä, että kyselyn tekohetkellä peräti 91% ilmoitti tulevaisuuden suunnitelmakseen ammatillisen koulutuksen hankkimisen. Kun sama osuus nuorista osasi nimetä yhden tai kaksi mieluisinta ammattialaa ja lopulta 87% pääsi hakemaansa koulutukseen, päättelin heidän kuuluvan ennemmin selviytyjien kuin syrjäytyvien joukkoon. Haastateltavista yhdellä nuorella (V2) näkyi selvimmän elämänhallinnan vaikeuksia, lähinnä motivaation ja pystyvyysuskomusten alueella. Häntä kuvaisin Veijolan (2005, 125-126) määritelmän mukaisesti paikkaansa hakevaksi nuoreksi, jolla omien vahvuuksien ja heikkouksien tunnistaminen sekä oma koulutusala oli vielä hakusessa. Myös muilla tutkimukseni haastateltavilla oli samoja piirteitä, mutta he osasivat määritellä lähiajan tavoitteita opiskelujen suhteen. He myös osasivat nimetä omia heikkouksiaan ja vahvuuksiaan sekä kehittämistavoitteitaan. Kaikki viisi haastateltavaa kertoivat korottaneensa peruskoulun päättötodistuksen arvosanoja ja saaneensa uusia kavereita ovan aikana.

Varsinaista syrjäytyneiden joukkoa en tämän tutkimuksen kohderyhmästä löydä, vaan ennemminkin ura- ja elämänhallintaansa tukea ja ohjausta tarvitsevia nuoria.

Syrjäytymistä voidaan määritellä monella tavalla ja eri tasoilla. Tutkimukseni kohderyhmänä olevat nuoret voivat olla jossain määrin syrjäytyneitä tai syrjäytymisen vaarassa olevia, mutta tutkimuksessani se ei tullut esiin. Heidän elämäntilanteensa saattavat vaihdella suurestikin riippumatta siitä, kuinka he kysymyksiin vastasivat. Etenkin kyselyn osalta on vaikea varmuudella sanoa, millaisia nuoret elämänhallinnaltaan olivat, haastatteluissa sen sijaan tulivat paremmin esiin esimerkiksi varmuuden ja epävarmuuden tunteet. Tässä tutkimuksessa vertaan ovan nuorten näkemyksiä Veijolan (2005, 24) esittämiin nuorten käsityksiin syrjäytymisen määritelmästä. Haastattelemi nuoret eivät ilmaisseet kavereista tai koulu yhteisöstä syrjään joutumista, vaan kertoivat viettävänsä vapaa-aikaansa useimmiten kavereiden kanssa. Koiviston ja Vuoren (2006) esittämät oppilaanohjausmenetelmät, joilla vahvistetaan aktiivista oppimista ja elämänhallintataitoja, sopivat mielestäni erityisen hyvin tutkimuksessani olevien nuorten kanssa toimimiseen. Samoin omaura- ja työpajatoiminnasta löytyy oivallisia välineitä ovan nuorten ohjaamiseen.

8.4 Ohjauksen toteutuminen

Nuorten elämänhallinnan ohella tutkimustehtävänä oli tutkia nuorten saamaa ohjausta ja tukea perusopetuksen jälkeisessä nivelvaiheessa. Tutkimukseni ei pyri ensisijaisesti arvioimaan ova-koulutuksen vaikuttavuutta, sillä jätin tutkimuksen ulkopuolelle opettajien näkemykset koulutuksen tavoitteiden mukaisen ohjauksen toteutumisesta. Koulutuksen toteuttamissuunnitelmassa (2006) esitellyt opiskelu- ja opetusmenetelmät sisältävät sekä yksilö- että ryhmäohjausta, joita on tarkoitus soveltaa monipuolisesti. Haastattelujen ja kyselyn vastauksista selvisi, että erilaisia ohjauksen muotoja oli toteutettu. Haastattelujen vastauksissa erottui nuorten tyytyväisyys koulutuksessa saamaansa ohjaukseen ja ova-koulutukseen kokonaisuudessaan. Kyselyn tuloksissa ohjaus sen sijaan nähtiin melko keskinkertaisena merkitykseltään. Nuoret eivät nähneet ohjauksen juurikaan vaikuttaneen heidän elämänhallintaansa tai opiskelutaitoihinsa. Kyselyn vastauksissa tyytyväisyyttä osoitettiin kuitenkin koulutus- ja ammatinvalinnanohjaukseen liittyvissä kysymyksissä. Opetuksen ilmapiiri oli nuorten mielestä kannustava ja pääasiassa positiivinen, mikä vahvisti oppilaiden itsetuntemusta ja uskoa omiin kykyihin. Tämä tuli ilmi neljän haastateltavan kohdalla.

Haastattelujen myötä ymmärsin, että neljän nuoren näkemysten mukaan heidän kanssaan oli käyty riittävästi keskustelua siitä, mihin koulutukseen heillä oli realistiset mahdollisuudet. Toisen asteen yhteishakua varten opettaja ja nuori olivat tarkkaan laskeneet, montako hakupistettä nuori mihinkin koulutukseen voi saada. Tällä voitiin ehkäistä nuorten täysin epärealistiset hakuvalinnat. Kyselyn mukaan 76% koki saaneensa riittävästi tietoa jatko-opintomahdollisuuksista. Toisaalta oppilaista vain 40% koki saaneensa ohjausta aina, kun oli sitä tarvinnut. Ohjauksen osalta kiinnitin huomioni yksilöohjauksen saatavuuteen ja toimivuuteen. Opettajien järjestämät yksilötapaamiset toteutuivat lähinnä opetusohjelmaan sisältyvän suunnitelman pohjalta. Niissä pyrittiin löytämään nuorta kiinnostava koulutusala, jonne nuorella olisi realistiset mahdollisuudet päästä. Henkilökohtaisia suunnitelmia opettajat pyrkivät tekemään kaikkien oppilaiden kanssa, mutta oppilaiden mukaan osa keskusteluista jäi kiireen vuoksi kesken tai toteutumatta. Nuorten mukaan yksilöllistä ohjausta oli saatavilla, jos sitä osasi pyytää. Kuinka moni nuori pyytää opettajalta kahdenkeskistä tapaamisaikaa? Yksilöohjauksen pyytämiseen vaaditaan nuorelta motivaatiota ja aktiivisuutta, mikä ovan opiskelijoiden lähtötilanne huomioon ottaen on melko suuri vaatimus. Kun alisuoriutuminen ja passiivisuus nähdään ovalle tulleiden nuorten ominaisuuksina, korostuu tarve opettajalähtöiseen ohjaamiseen.

Näkemykseni mukaan kahdenkeskisiä keskusteluja opettajan ja oppilaan välillä olisi saanut olla enemmän. Opettaja olisi voinut useammin haastaa nuoren pohtimaan omaa elämäntilannettaan ja tulevaisuuden suunnitelmiaan. Tällöin nuoren tekemät koulutusvalinnat olisivat saaneet tuekseen nuoren omia toiveita sisältävän sisäisen motivaation sen sijaan, että nyt perusteiksi jäivät pelkästään ulkopuolelta määritellyt pääsykriteerit. Ymmärrettäväksi kahdenkeskisten keskustelujen vähyyden tekee se, että aikaa näille keskusteluille ennen valtakunnallista yhteishakua oli vain neljä kuukautta. Opettajien mahdollisuudet useiden tuntien keskusteluihin 38 oppilaan kanssa olivat vähäiset. Kun tärkeimpinä tavoitteina opetussuunnitelmassa olivat oppilaan koulutussuunnitelman tekeminen ja opiskelupaikan löytäminen sekä peruskoulun numeroiden korottaminen, syvällisistä ja nuoren kannalta riittävän pitkistä henkilökohtaisista keskusteluista jouduttiin tinkimään.

8.5 Mitä nuorille jäi reppuun ovalta?

Tutkimuksen tuloksena voi todeta, että nuorten elämänhallinta on perusopetuksen jälkeisessä nivelvaiheessa monessa mielessä käymistilassa. Tätä ajanjaksoa Bandura (2002, 68) nimittää siirtymävaiheeksi ja psykososiaalisesti kuohunnan vaiheeksi. Myös omassa tutkimusaineistossani näkyi Banduran (mts.) kuvaus, jossa nuoret keräävät erilaisia elämäkokemuksia, sekä vaikeita että suotuisia, joiden onnistunut läpikäyminen luo vahvaa uskoa omiin kykyihin ja hankaluuksista selviämiseen. Tämän tutkimuksen kohderyhmässä korostuivat opiskeluun liittyvät asiat, kuten opiskelumotivaatio ja tulevaisuuden urasuunnitelmat. Nuorten pystyvyysuskomukset perustuivat pääasiassa tässä ja nyt –tilanteessa elämiseen, jossa tärkeänä nähtiin ova-koulutuksen läpäiseminen onnistuneesti. Kovin kauaskantoisia suunnitelmia nuoret eivät esittäneet. Tärkeinä vaikuttajina haastateltavat näkivät opettajat, joiden tuki ja kontrolli auttoivat opiskelussa.

Se, mikä tutkijaa vielä ovalta opiskelleiden nuorten elämänhallinnan suhteen mietityttää, on sitoutumisen aste ja motivaation laatu. Onko tutkimuksen kohteena olevilla nuorilla lisääntynyt sisäinen motivaatio, joka auttaa heitä jatkossa motivoitumaan ja sitoutumaan tuleviin opintoihin? Sisäisen motivaation turvin heidän omat selviytymisstrategiansa vahvistuvat ja he kokevat enenevässä määrin vaikuttavansa itse omaan elämäänsä. Heidän minäpystyvyytensä perusta ei niinkään olisi enää opettajan tai vanhempien tuen ja kontrollin varassa, vaan vastuullisesti ajattelevassa, aikuistuvassa nuoressa itsessään.

Onnistuiko ova tavoitteessaan tukea nuorten elämänhallintaa ja oppimisvalmiuksia siinä määrin, että heillä on riittävät perustiedot ja –taidot ammatillisessa koulutuksessa pärjäämistä varten? Tulosten valossa näyttää siltä, että ovan nuoret ovat hyötynet saamastaan ohjauksesta ja elämänhallinnan tuesta, vaikkakin täydellisen vastauksen antaminen kysymykseen on mahdoton tehtävä tämän tutkimuksen pohjalta. Myös yhteiskunnan ja koulutusjärjestelmän, nuorten koulutusputken toteutumisen, näkökulmasta ova-koulutukselle näyttäisi olevan tarvetta. Erilaisten ohjaavien koulutusmuotojen rinnalle sopii varmasti ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus, jonka suosio jo pelkästään hakijamäärien perusteella on Lahdessa ylittänyt odotukset. Kun vielä oppilaiden

palaute tutkimustulosten mukaan oli hyvin myönteinen, näkisin ovan tulevaisuudessa pysyvänä koulutusmuotona. Seurantatutkimuksen avulla olisi mahdollista saada enemmän tietoa ovan tavoitteiden toteutumisesta ajatellen nuorten koulutuspolkujen jatkumista ammattiin valmistumiseen asti. Samoin tulisi ovalla käytettyjen ohjausmenetelmien toteutumisesta ja vaikutuksista ottaa selvää seurantatutkimuksen avulla. Ne ovatkin sitten jo kokonaan toisen tutkimusprojektin tehtäviä.

Lähteet

- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vilhunen, R. & Vilen, M. 2003. Nuoren aika. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Alasuutari, P. 1993. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Bandura, A. 1992. Exercise of personal agency through self-efficacy mechanism. Teoksessa R. Schwarzer (toim.) Self-efficacy: thought control of action. Washington, DC: Hemisphere: 3-38.
- Bandura, A. 1997. Self-efficacy in changing societies. Cambridge University Press.
- Bandura, A. 2002. Sosiaalis-kognitiivinen teoria. Teoksessa R. Vasta (toim.) Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. 2. p (suom. Anne Toppi). Oy Unipress Ab, 13-82.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 24-42.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Helne, T. 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Stakes. Tutkimuksia 123.
- Honkanen, E. 2006. Opinto-ohjaus ja erityisopetus. Asiakirja- ja haastattelututkimus opetussuunnitelman perusteiden mukaisesta opinto-ohjauksesta ammatillisessa erityisopetuksessa. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Jaari, A. 2004. Itsetunto, elämänhallinta ja arvot. Korrelatiivinen tutkimus Morris Rosenbergin itsetuntokäsitteen taustasta suomalaisilla työikäisillä. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Jahnukainen, M. 2005. Koulutus syrjäytymisen ehkäisyssä. Teoksessa P. Koivula (toim.) Selviytymisen polkuja. Opetusjärjestelyt oppilaan tukena. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy, 40-50.
- Jerusalem, M & Schwarzer, R. 1992. Self-efficacy as a resource factor in stress appraisal processes. Teoksessa R. Schwarzer (toim.) Self-efficacy: thought control of action. Washington DC : Hemisphere: 195-213.
- Kasurinen, H. 2006. Ohjaus opintopolun nivelvaiheissa. Teoksessa M. Karjalainen & H. Kasurinen (toim.) Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa

- yhteistyössä. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.
 Tutkimusselesteita 31. Jyväskylän yliopistopaino, 41-62.
- Kela, työmarkkinatuki <<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/>>. Luettu
 15.10.2006.
- Keltikangas-Järvinen, L. 1998. Hyvä itsetunto. Juva:WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2000. Tunne itsesi, suomalainen. Juva: WS Bookwell Oy.
- Koivisto, P & Vuori, J. 2006. Urahallintaa vahvistavat ryhmämenetelmät
 oppilaanohjauksen tukena. Teoksessa J. Mäkinen, E. Olkinuora, R. Rinne & A.
 Suikkanen (toim.) Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. PK-
 kustannus. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy, 267-282.
- Koulutuskeskus Salpauksen siirtymävaiheen suunnitelma (2005)
 <<http://www.salpaus.fi/material/siirtymasuunnitelma05.pdf>>. Luettu
 15.1.2007.
- Koulutuskeskus Salpauksen tiedote (18.5.2006) <<http://www.salpaus.fi>>. Luettu
 1.10.2006.
- Lazarus, R. & Folkman, S. 1984. Stress, appraisal and coping. New York: Springer.
- Lehtinen, E., Kuusinen, J. & Vauras, M. 2007. Kasvatuspsykologia. 2. uudistettu
 painos, 2007. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Mehtäläinen, J. 2001. Joustavat koulutusväylät ja uranvalinta. Osaraportti 1:
 Koulutusväylän valinta ja ensimmäinen lukuvuosi toisella asteella. Helsingin
 kaupungin opetusviraston julkaisusarja A 12:2001.
- Nuorten työpajatoiminnan yleiset perusteet ja suositukset (25.10.2006) <
[http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisotyoen_kohteet
 ja_rahointus/tyoepaja](http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisotyoen_kohteet_ja_rahointus/tyoepaja)>. Luettu 29.12.2007.
- Niittymäki, T. 2005: Selvitys vuonna 2005 perusopetuksen päättävistä oppilaista,
 jotka eivät hakeneet opiskelupaikkaa kevään toisen asteen yhteishaussa.
 Helsinki: Opetushallitus.
- Näre, S. 1997. Sisäinen ja ulkoinen elämänhallinta edellyttävät toisiaan.
 Nuorisotutkimus 15:1. Saatavilla www-muodossa.
 <<http://www.alli.fi/nuorisotutkimus297.html>>. luettu 2.2.2007.
- Opetushallitus 2006. Ammatilliseen koulutukseen ohjaavan ja valmistavan
 koulutuksen opetussuunnitelman perusteet, luonnos (15.5.2006)
 <<http://www.oph.fi>>. Luettu 1.10.2006.

- Peavy, R.V. 2004. Sosiodynaaminen näkökulma ja ohjauksen käytäntö. Suom. P. Auvinen. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 3. Juva: WS Bookwell Oy, 16-47.
- Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen opetussuunnitelman perusteet, 2004 <<http://www.oph.fi/ops>>. Luettu 3.11.2007.
- Pirttiniemi, J. 2004. Ohjausta koulutukseen vai elämään? Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 3. Juva: WS Bookwell Oy, 50-61.
- Pirttiniemi, J. 2005. Perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheen kehittäminen. Teoksessa P. Koivula (toim.) Selviytymisen polkuja. Opetusjärjestelyt oppilaan tukena. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy, 32-39.
- Puuronen, V. 1997. Johdatus nuorisotutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Riihinen, O. 1996. Elämänhallinta-käsitteen erittelyä ja ongelmia. Teoksessa R.Raitasalo (toim.) Elämänhallintaa etsimässä. Helsinki, 16-48.
- Roos, J.P. 1987. Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämänkerroista. Hämeenlinna: Karisto.
- Saulio, M. 2005. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet oppijan tukena. Teoksessa P.Koivula (toim.) Selviytymisen polkuja. Opetusjärjestelyt oppilaan tukena. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy, 11-31.
- Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta.
- Vehviläinen, J. 1999. Polun rakentajat. Nuorten sijoittuminen ammatilliseen koulutukseen ja työelämään. ESR-julkaisut 49/99. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Vehviläinen, J. 2002. ”Haahuilu syö voimavaroja”. Aviisi 12/2002. Saatavilla www-muodossa. <<http://www.uta.fi/lehdet/Aviisi/>>. Luettu 11.12.2006.
- Veijola, E. 2005. Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ja Omaura. Seurantatutkimus Omaura-toimintaan osallistuneiden nuorten elämänvaiheista 1995-2001. Opetusministeriön julkaisuja 2005:33. Helsinki: Yliopistopaino.

Liitteet

Liite 1

KYSELYLOMAKE

Oppilaiden kokemukset ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavasta ja valmistavasta koulutuksesta

1. Nimi: _____ 2. Sukupuoli: mies ___ nainen ___

3. Ikä: ___ vuotta

4. Mitkä olivat kolme tärkeintä syytä siihen, että päätit tulla ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavaan ja valmistavaan koulutukseen? (Numeroi tärkeysjärjestyksessä, 1=tärkein jne.)

___ Halusin saada vuoden lisääikaa ammatinvalintaa ajatellen.

___ Vanhemmat halusivat, että tulen.

___ En oikein tiennyt, mitä muutakaan olisin tehnyt.

___ Ammatilliset opinnot kiinnostavat minua.

___ Lukio ei ole minua varten.

___ Jokin muu syy, mikä? _____

5. Missä opiskelit ennen tänne tuloasi?

6. Oletko keskeyttänyt joskus aiemmin opintosi? Mitkä opinnot?

7. Miksi keskeytit?

8. Millaisia tulevaisuuden suunnitelmia sinulla oli peruskoulusta päästyäsi?

9. Millaisia odotuksia sinulla oli tämän koulutuksen suhteen?

10. Ovatko tulevaisuuden suunnitelmasi muuttuneet tämän koulutuksen aikana?

11. Millaisia tulevaisuuden suunnitelmia sinulla on tällä hetkellä?

12. Mitä alaa haluaisit opiskелеmaan?

13. Onko sinulle ollut hyötyä ohjaavasta ja valmistavasta koulutuksesta? Millaista hyötyä?

14. Oletko hakenut opiskelupaikkaa meneillään olevassa yhteishaussa? _____
Jos kyllä, mihin hait?

Jos et, niin miksi jätit hakematta? _____

Vastaa seuraaviin väittämiin ympyröimällä omaa mielipidettäsi lähimpänä oleva vaihtoehto. (1=täysin eri mieltä, 2=melko eri mieltä, 3= ei samaa eikä eri mieltä, 4=melko samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä)

15. Olen saanut ohjausta aina, kun olen sitä tarvinnut	1	2	3	4	5
16. Olen saanut riittävästi tietoa jatko-opintomahdollisuuksista.	1	2	3	4	5
17. Opiskelutaitoni ovat kehittyneet ohjauksen avulla.	1	2	3	4	5
18. Olen saanut paljon tietoa erilaisista tavoista oppia ja opiskella uusia asioita.	1	2	3	4	5
19. Ohjaus on selkeyttänyt ammatinvalintaani.	1	2	3	4	5
20. Ohjauksen avulla olen oppinut tuntemaan itseäni paremmin.	1	2	3	4	5
21. Koen tarvitsevani opinnoissani enemmän ohjausta kuin tässä koulutuksessa olen saanut.	1	2	3	4	5
22. Peruskouluun verrattuna saan nyt enemmän ohjausta.	1	2	3	4	5
23. Ohjauksella on ollut minulle merkitystä henkilökohtaiseen kasvuun ja kehittymiseen liittyvissä asioissa.	1	2	3	4	5
24. Ohjaus on parantanut opiskelumotivaatiotani.	1	2	3	4	5
25. Olen saanut riittävästi ohjausta työelämään tutustumisessa.	1	2	3	4	5
26. Eri koulutusalat ovat tulleet tutuiksi tämän koulutuksen aikana.	1	2	3	4	5
27. Kaipaan tietoa eri ammateista enemmän kuin mitä olen saanut tässä koulutuksessa.	1	2	3	4	5
28. Ohjauksella tässä koulutuksessa tuetaan oppilaan vahvuuksia.	1	2	3	4	5
29. Olen kokenut opiskelun tässä koulutuksessa mielekkääksi.	1	2	3	4	5
30. Tunnen, että pystyn itse vaikuttamaan elämäni kulkuun.	1	2	3	4	5
31. Omat tekoni ja päätökseni määräävät elämästäni.	1	2	3	4	5
32. Onnistumiseni johtuvat yleensä hyvästä onnesta.	1	2	3	4	5
33. Elämääni ohjaavat pääasiassa toiset ihmiset.	1	2	3	4	5
34. Tuleva ammattini on minulle vielä täysin avoin kysymys.	1	2	3	4	5

Vastaa seuraaviin väittämiin ympyröimällä omaa mielipidettäsi lähimpänä oleva vaihtoehto. (1=täysin eri mieltä, 2=melko eri mieltä, 3= ei samaa eikä eri mieltä, 4=melko samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä)

35. Tiedän, missä asioissa olen hyvä.	1	2	3	4	5
36. Tulevaisuuden suunnitelmani ovat valmiina mielessäni.	1	2	3	4	5
37. Haluan kehittää itseäni.	1	2	3	4	5
38. Uusien haasteiden edessä tunnen itseni usein voimattomaksi.	1	2	3	4	5
39. Pystyn yleensä viemään loppuun aloittamani tehtävät.	1	2	3	4	5
40. Uuden oppiminen on minulle työlästä.	1	2	3	4	5
41. Asetan itselleni realistisia tavoitteita.	1	2	3	4	5
42. Pyrin uusien kokemusten hankkimiseen.	1	2	3	4	5
43. Ystävyysuhteeni ovat pääasiassa lyhyitä.	1	2	3	4	5
44. Opintojen keskeyttäminen on usein mielessäni	1	2	3	4	5

Ohjaavan ja valmistavan koulutuksen aikana...

45. ammatinvalintani on selkiytynyt.	1	2	3	4	5

46. opiskelutaitoni ovat kehittyneet.	1	2	3	4	5
47. uskoni tulevaisuuteen on heikentynyt .	1	2	3	4	5
48. motivaationi opiskelemiseen on parantunut.	1	2	3	4	5
49. poissaoloni koulusta ovat lisääntyneet.	1	2	3	4	5
50. olen saanut uusia kavereita.	1	2	3	4	5
51. itsetuntoni on parantunut.	1	2	3	4	5

KIITOS VASTAUKSISTASI !

Liite 2

HAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Mitä kuuluu? Mitä koulussa tapahtuu kevään viimeisinä viikkoina?
2. Miten päädyit opiskelemaan ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavaan ja valmistavaan koulutukseen (ovaan)?
 - kenen idea, miksi tulit, mitä itse olit mieltä ovasta?
 - mitä toiveita tai tavoitteita sinulla oli (esim. koulutuksen, ammatinvalinnan tai itsesi kannalta)?
3. Ova-koulutuksen toteutussuunnitelmassa mainitaan opiskelu- ja elämäntaitojen hallinta. Kerro, millaisia ominaisuuksia mielestäsi elämässä ja opiskelussa tarvitaan? (tavoitteellisuus, motivaatio, vahvuuksien ja heikkouksien tunnistaminen, vastuunotto, sosiaaliset taidot)
4. Kerro, miltä opiskelut tuntuvat tällä hetkellä. Onko sinulla tavoitteita opiskelujen tai muun elämän suhteen? Millaisia tavoitteita?
 - huomaatko mitään muutosta tapahtuneen tämän opiskeluvuoden aikana? Millaista? Mikä on vaikuttanut asiaan? (poissaolot, myöhästymiset)
 - mitä sitoutuminen merkitsee sinulle?
 - onko keskeyttäminen käynyt mielessä?
5. Asutko kotona vanhemman tai vanhempien luona? Miltä tuntuu ajatus itsenäisestä asumisesta? Odostatko sitä jo vai tuntuuko kaukaiselta ajatukselta? Pelottaako tai jännittääkö? (Itsenäistyminen)
 - miltä tuntuu vastuun ottaminen omista asioista?
6. Mitkä asiat tai ketkä ihmiset vaikuttavat siihen, miten sinä pärjät elämässä?
 - Millaiset asiat vaikuttavat opintojen sujumiseen? (perhe, ystävät, onni, omat ratkaisut)
 - Millaiset asiat lisäävät itseluottamustasi?
 - Mitkä asiat tuottavat sinulle iloa?
7. Mitä ajattelet, missä asioissa olet hyvä? Mitä kehittämisen tarvetta näet itsessäsi? Haluatko kehittää itseäsi em. asioissa?
 - Millaiset asiat tekevät olon epävarmaksi?
8. Miten arvioisit omaa menestystäsi opinnoissasi, entä pärjäämistä yleensä elämässä?
9. Miten näet, onko em. asioihin vaikuttanut se, että opiskelet ova-koulutuksessa?
 - millä tavalla ova on vaikuttanut? (tuen saaminen?)
10. Ova-koulutuksen yksi tärkeä tavoite on ohjauksen avulla auttaa opiskelijaa saamaan suunnitelma opintoihin tai työhön siirtymisestä. Mitä ohjauksella mielestäsi tarkoitetaan ova-koulutuksessa? Onko tavoite toteutunut?

11. Kerro, millaista ohjausta (ja mihin asioihin) sinä olet saanut ja mitä merkitystä sillä on ollut sinulle? Kuka antaa? Kuinka paljon? Onko tarpeeksi?
(opiskelutaidot, elämän- ja arjenhallinta, ammatinvalinta, opintojen ohjaus, HOPS-keskustelut, oman koulutuspolun suunnittelu jne)
- Vuorovaikutus ja ilmapiiri ohjaustilanteessa
- Oppilaan oma aktiivisuus ohjaustilanteessa (mitä oppilaalta odotetaan?)
12. Onko ohjauksesta ollut apua sinulle? Millainen ohjaus on eniten auttanut sinua? Missä asioissa? Miksi ei ole auttanut / miksi on auttanut?
13. Miten arvioit saamaasi ohjausta verrattuna peruskoulussa saamaasi ohjaukseen?
14. Mikä merkitys ova-koulutuksella on ollut sinulle?
- mikä siinä on ollut parasta, mikä huonointa?
15. Onko joku asia tai jotkut asiat elämässäsi muuttuneet tämän koulutuksen johdosta? Mitkä asiat? Miten?
16. Mitä luulet, missä olet vuoden päästä tähän samaan aikaan?

Liite 3

Nuorten näkemykset saamastaan ohjauksesta

NRO	VÄITTÄMÄ	ERI MIELTÄ [% , N=33]	EI SAMAA EIKÄ ERI MIELTÄ [% , N=33]	SAMAA MIELTÄ [% , N=33]	YHT. [%]
15	Olen saanut ohjausta aina, kun olen sitä tarvinnut	30	30	40	100
16	Olen saanut riittävästi tietoa jatko-opintomahdollisuuksista	12	12	76	100
17	Opiskelutaitoni ovat kehittyneet ohjauksen avulla	20	40	40	100
19	Ohjaus on selkiyttänyt ammatinvalintaani	18	30	52	100
20	Ohjauksen avulla olen oppinut tuntemaan itseäni paremmin	33	43	24	100
21	Koen tarvitsevani opinnoissani enemmän ohjausta kuin tässä koulutuksessa olen saanut	43	43	14	100
22	Peruskouluun verrattuna saan nyt enemmän ohjausta	30	27	43	100
23	Ohjauksella on ollut minulle merkitystä henkilökohtaiseen kasvuun ja kehittymiseen liittyvissä asioissa	33	24	43	100
24	Ohjaus on parantanut opiskelumotivaatiotani	24	49	27	100
25	Olen saanut riittävästi ohjausta työelämään tutustumisessa	12	33	55	100
26	Eri koulutusalat ovat tulleet tutuiksi tämän koulutuksen aikana	15	30	55	100
28	Ohjauksella tässä koulutuksessa tuetaan oppilaan vahvuuksia	15	40	45	100
29	Olen kokenut opiskelun oavalla mielekkääksi	15	40	45	100